

Centrul de Analiză și
Prevenire a Corupției

iData

Sweden
Sverige

Corupția și Mediul de Afaceri:
Percepțiile Întreprinderilor Mici și Mijlocii
din Republica Moldova

2024

Cuprins

Acronime	8
Introducere	9
Metodologie	11
Grila indicatorilor de evaluare	13
1. Percepții generale despre fenomenul corupției în Moldova	16
1.1 Asociații cu termenul „Corupție”	16
1.2 Situația la nivel de țară cu privire la fenomenul corupției	17
1.3 Încrederea în instituții	25
2. Interacțiunea mediului de afaceri cu corupția	34
2.1 Practicile corupte în interacțiunea cu instituțiile statului	37
2.2 Apropierea față de instituțiile statului. Situație ipotetică.	44
2.3 “Beneficiile” corupției și motivele actelor de corupție	45
2.4 Acțiuni și consecințe	49
2.5 Percepția instituțiilor cheie anticorupție	57
3. Soluții și beneficiile eradicării corupției	60
4. Politici de etică și anticorupție în cadrul companiilor	66
4.1 Corupția în cadrul întreprinderilor/sectorului privat	66
4.2 Proceduri/regulamente interne anticorupție aplicate în cadrul companiei	69
5. Experiențe	79
5.1 Circumstanțele oamenilor de afaceri pentru oferirea mitei	79
5.2 Implicarea într-un act de corupție	80
5.3 Acceptabilitatea și inacceptabilitatea formelor oferirii de mită	82
6. Asociații, patronate	86
6.1 Apartenența la asociație/patronat în lupta împotriva corupției	86
6.2 Cunoașterea și implementarea standarde anticorupție în companie, inclusiv standarde internaționale de tipul ISO 37001	87
6.3 Evaluarea importanței statului în lupta împotriva corupției (parteneriatului între stat și agenții economici și între stat și donatori) și conștientizarea despre proiecte (USAID, Ambasada Suediei, etc.)	88
7. Integrarea UE	91

7.1	Ajustarea legislației și a proceselor la standardele UE în diminuarea fenomenului corupției în RM	91
8.	Viziune	93
8.1	Așteptări cu privire la lupta împotriva corupției în RM (în următorii 5 ani)	93
8.2	Diminuarea corupției: moduri de a lupta și responsabili pentru acest proces	94
8.3	Contribuția personală la rezolvarea problemei corupției	96
9.	Concluzii	99

Acest studiu a fost realizat de compania Date Inteligente (iData) în cadrul proiectului „Core support to the CAPC” implementat de Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției (CAPC), cu suportul Suediei. Opiniile exprimate reflectă poziția autorilor și nu reprezintă în mod neapărat punctul de vedere al Suediei.

MULȚUMIRI

Colectarea, analiza și interpretarea datelor a fost efectuată de echipa companiei Date Inteligente formată din: managerul de proiect Veronica Ateș; experți studii cantitative - Mihai Bologan și Dorin Coval; coordonatori colectare date - Maria Țurcanu, Nina Drăgălin, precum și alți angajați și toți operatorii de interviu implicați direct în colectarea, verificarea, transcrierea datelor etc. Mulțumirea este exprimată și tuturor respondenților care au participat la acest studiu.

Compania Date Inteligente și Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției aduc mulțumiri tuturor celor care au demonstrat deschidere și au acceptat să participe la interviuri, sondaje și focus-grupuri, chiar dacă subiectul studiului a fost unul sensibil.

Stimați prieteni, vă suntem recunoscători pentru suport și conlucrare productivă. Suntem siguri că efortul nostru comun va aduce schimbări spre bine, va impulsiona dezvoltarea economică și, în același timp, calitatea vieții cetățenilor din Republica Moldova.

Despre Date Inteligente

Compania Date Inteligente dispune de o experiență bogată în efectuarea de sondaje și cercetări privind subiecte de ordin social-politic, cât și de ordin economic (evaluarea proiectelor, analize de piață și de percepție a brandurilor comerciale, identificarea gradului de satisfacție a consumatorilor, analiza opiniei publice privind programele guvernamentale și/sau proiectelor organizațiilor non-guvernamentale, analiza cadrelor legale).

Date Inteligente SRL a fost fondată de către doi profesioniști în analiza datelor, specialitățile statistică și sociologie. Experiența cumulată a fiecărui fondator în parte este de peste 20 de ani de activitate în domeniul cercetării: organizarea proiectelor de cercetare, a sondajelor, a focus-grupurilor; analize economice, statistice și econometrice; precum și alte tipuri de studii calitative și cantitative.

De la fondare, compania iData a realizat cu succes peste 130 de proiecte pentru organizații naționale și internaționale, asociații de producători și companii locale.

Viziune - Oferim soluții individualizate, implementate în timp util, asigurând o comunicare eficientă și atenție deosebită la detalii.

Misiune - Să devenim un partener de încredere, care se dezvoltă dinamic și care oferă servicii profesionale și eficiente.

Inovația - creăm valoare prin generare și implementare de noi idei, soluții de eficientizare.

Integritatea - suntem onești și responsabili față de societate, parteneri și clienți.

Dedicația - Date Inteligente SRL este pentru noi nu doar un loc de muncă, prin el ne trăim visul.

Lucrul în echipă - punem valoare pe fiecare membru al echipei și îl implicăm la maxim.

Toate datele utilizate în procesul de lucru corespund cerințelor de calitate, suficiență, variabilitate, veridicitate ș.a. Colectarea se face strict metodologic.

Partenerilor noștri le furnizăm informația privind modul în care au fost colectate și analizate datele. Ne asumăm confidențialitatea datelor.

Date de contact autor raport: Veronica Ateș, vicedirector, tel., 062166060, e-mail: veronica@idata.md

Despre CAPC

Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției (CAPC) este o organizație necomercială, înregistrată la Ministerul Justiției la data de 19 aprilie 2000, care și-a început activitatea în 2004.

Scopurile statutare ale CAPC sunt:

- Contribuirea la reducerea nivelului corupției în țară până la un nivel, care nu ar afecta drepturile și libertățile cetățenilor;
- Ridicarea nivelului conștientizării pericolului pe care-l prezintă fenomenul corupției pentru stat;
- Studierea nivelului pătrunderii corupției în societate și stat;
- Determinarea sferelor care au fost în cea mai mare măsură afectate de corupție;
- Considerând că acolo unde nu există transparență există corupție, ridicarea nivelului transparenței în activitatea instituțiilor statale și a celor politice;
- Considerând că organele unui stat democratic își desfășoară activitatea pe contul și în interesul societății, stabilirea unui control public asupra activității organelor statului.

CAPC a implementat peste 40 de proiecte orientate spre prevenirea corupției prin acțiuni de cercetare, analiză, evaluare și monitorizare a politicilor și instituțiilor publice, sprijinirea actorilor din domeniu, dezvoltarea unor instrumente novatoare, litigare strategică și derularea campaniilor de sensibilizare și informare privind fenomenul corupției. Principalele proiecte: expertiza coruptibilității și expertiza vulnerabilității proiectelor actelor normative din perspectiva drepturilor omului; elaborarea studiilor și cercetărilor empirice în domeniul anticorupție și justiție; sondaje de opinii; consiliere juridică gratuită la linia verde; crearea și aplicarea instrumentelor metodologice pentru monitorizarea și evaluarea politicilor anticorupție și autorităților publice; elaborarea platformelor web pentru colectarea datelor de interes public, precum și de informare și comunicare pe domenii noi anticorupție.

Acronime

FG - Focus Group (un interviu luat într-un grup construit, pe o anumită temă, pe o anumită categorie);

I - interviuat (participant la interviu de profunzime);

ANSA - Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor;

CNA - Centrul Național Anticorupție;

CAPCS - Centrul pentru achiziții publice centralizate în sănătate;

AMDM - Agenția Medicamentului și Dispozitivelor Medicale;

APL - Administrația publică locală;

AIPA - Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură;

MAI - Ministerul Afacerilor Intern;

ANSP - Agenția Națională pentru Sănătate Publică;

ANI - Agenția Națională de Integritate;

PA - Procuratura Anticorupție;

ODA - Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenorialului;

ONG - Organizație neguvernamentală.

Introducere

Corupția este una dintre cele mai mari piedici pentru mediul de afaceri din Republica Moldova. Aceasta reduce competitivitatea, crește costurile operaționale și descurajează investițiile. Corupția afectează, în mod special, întreprinderile mici și mijlocii, care constituie aproximativ 98% din totalul întreprinderilor din Republica Moldova. Aceste IMM-uri sunt mai expuse riscurilor de corupție și întâmpină dificultăți mai mari în implementarea procedurilor interne anticorupție.

În anul 2017, a fost realizat un sondaj care a evaluat percepția mediului de afaceri referitor la corupție. Rezultatele au evidențiat mari curențe și multiple riscuri de corupție care afectează businessul în Moldova. De-a lungul anilor, autoritățile naționale au implementat diverse măsuri pentru a îmbunătăți situația, iar donatorii și partenerii internaționali au sprijinit numeroase reforme menite să crească nivelul de integritate în sectorul public și privat. Cu obținerea statutului de țară candidată pentru aderarea la Uniunea Europeană, Republica Moldova și-a asumat un angajament ferm în prevenirea și combaterea corupției.

Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției și-a pus ca scop să evalueze percepțiile și experiențele oamenilor de afaceri în anul 2024 în ceea ce privește corupția, identificarea schimbărilor survenite față de anul 2017 și analiza dinamicii acestora. Cu ajutorul companiei sociologice iData și cu sprijinul Suediei, a fost realizat un sondaj național printre IMM-urile din Republica Moldova pentru a oferi o imagine detaliată a situației actuale și a tendințelor legate de corupție.

Prezentul raport prezintă rezultatele sondajului, oferind răspunsuri la întrebări legate de percepția corupției de către mediul de afaceri, interacțiunea companiilor cu corupția și implementarea politicilor de etică și anticorupție în cadrul companiilor. Totodată, sondajul include o analiză comparativă cu rezultatele cercetării din 2017, fiind observate schimbările, îmbunătățirile sau regresele în timp.

Rezultatele raportului pot fi o sursă valoroasă de informații pentru autoritățile naționale, decidenții politici, funcționarii publici, mass-media, donatori, organizațiile internaționale și partenerii de dezvoltare ai Republicii Moldova. Acesta oferă o înțelegere aprofundată a situației actuale, facilitând discuțiile despre problemele existente și identificarea soluțiilor adecvate. De asemenea, raportul poate fi utilizat pentru a stabili prioritățile în măsurile, politicile și instrumentele anticorupție, inclusiv pentru a elimina deficiențele în diverse domenii, sectoare și activitatea instituțiilor publice.

Unul dintre obiectivele principale ale acestui raport este de a sprijini sectorul privat în eforturile sale de a menține integritatea și de a se implica activ în identificarea și implementarea soluțiilor anticorupție. Implicarea companiilor private este esențială pentru

crearea unui mediu de afaceri corect și competitiv, atragerea investițiilor și dezvoltarea economică durabilă. Prin adoptarea unor măsuri eficiente, sectorul privat poate juca un rol semnificativ în eliminarea corupției și promovarea integrității. În acest context, IMM-urile pot utiliza instrumente precum politicile de conformitate anticorupție și standardul internațional ISO 37001. Acest standard oferă cerințe și ghiduri pentru implementarea unui sistem de management destinat prevenirii, detectării și abordării mitei în cadrul organizațiilor. ISO 37001 sprijină companiile în adoptarea unor politici anti-mită eficiente și în dezvoltarea procedurilor necesare pentru a asigura conformitatea.

Metodologie

Metodologia studiului a presupus realizarea unui studiu complex care constă dintr-un sondaj de opinie în rândul a 530 agenți economici din diverse domenii economice și derularea a 4 discuții de focus grup și 5 interviuri în profunzime.

Mai jos găsiți detalii.

Studiul calitativ

În cadrul studiului calitativ au fost realizate 5 interviuri de profunzime și 4 discuții de focus-grup, dintre care două cu agenți economici din mun. Chișinău, regiunea de Nord a țării, precum și regiunile Centru și Sud.

Tabelul 1. Informații cu privire la interviurile realizate.

Nº	Grupul țintă	Numărul participanți	Domeniu de activitate/ Funcția deținută	Localitate/ Regiunea
FG1	Companii zona Chișinău	10	Diverse	Chișinău
FG2	Companii zona Nord	9	Diverse	Nord
FG3	Companii zona Sud+Centru	10	Diverse	Centru+Sud
FG4	Companii zona Chișinău	8	Diverse	Chișinău
I1	Companie mare	1	Servicii/Contabil Șef	Chișinău
I2	Companie mică	1	Industrie/Administrator	Strășeni/ Sireți
I3	Companie mare	1	Servicii/ Administrator	Chișinău
I4	Companie mică	1	Agricultura/Administrator	Peresecina/Orhei
I5	Companie medie	1	Servicii/Administrator	Chișinău

Interviurile au avut loc față în față și online, în perioada 08.07.2024 – 17.07.2024.

Discuțiile de grup a avut loc într-o atmosferă liberă și deschisă, fiecare participant având oportunitatea să își exprime liber propriile idei și opinii.

La începutul discuției de grup, participanții au fost familiarizați cu regulile de conduită în cadrul discuției și au fost asigurați de confidențialitatea datelor personale.

Discuția de grup a fost înregistrată și transcrisă și a avut o durată de circa 2,5 ore fiecare.

De asemenea, în cadrul studiului calitativ au fost realizate 5 interviuri în profunzime, cu o durată de circa 40 – 60 minute fiecare cu agenți economici din diferite domenii de activitate și dimensiune al companiilor.

Transcrierea interviurilor a servit ca material de bază pentru elaborarea prezentului raport. Pentru a argumenta anumite afirmații cheie făcute în cadrul studiului, în raport au fost incluse unele din cele mai relevante citate din cadrul focus grupului.

Studiul cantitativ

Perioada de colectare: 27 iunie – 2 august, 2024; Mărimea eșantionului: 530 respondenți, B2B;

Metode de colectare: CATI (Computer Assisted Telephone Interviewing); CAWI

Durata interviului: 35-40 minute; Limba: Română și Rusă;

Numărul de operatori implicați în colectarea datelor: 22;

Eroarea de eșantionare: $\pm 4.2\%$

Tabelul 2. Structura eșantionului

Tipul companiei	Nr. de respondenți	Procent
Comerț	141	26.6%
Servicii	118	22.3%
Transport și Comunicații	74	14.0%
Industrie/Construcții	103	19.4%
Agricultură	72	13.6%
Altele	22	4.2%

Regiunea	Nr. de respondenți	Procent
Nord	86	16.0%
Centru	117	22.0%
Mun. Chișinău	273	52.0%
Sud	38	7.0%
Găgăuzia	16	3.0%

Mărimea întreprinderii	Nr. de respondenți	Procent
Micro	263	50.0%
Mică	151	28.0%
Mijlocie	70	13.0%
Mare	46	9.0%

Grila indicatorilor de evaluare

Percepțiile generale ale mediului de afaceri

#	Indicator de măsurare	Valoare	2017	2024	Evoluție
Figura 1	Impactul corupției asupra dezvoltării afacerilor, % celor care consideră că "nu împiedică deloc" sau "împiedică uneori"	%	16.6	42.8	
Figura 2	Procentul celor care consideră că practicile de corupție sunt răspândite în afacerile din Republica Moldova ("În foarte mare măsură" sau "În mare măsură")	%	69.2	44.5	
Figura 3	Percepția integrității agenților economici din mediul de afaceri moldovenesc (Foarte înaltă sau Înaltă)	%	24.5	16.8	
Figura 4	Percepția integrității sectorului public atunci când acesta interacționează cu mediul de afaceri moldovenesc (Foarte înaltă sau Înaltă)	%	32.1	15.2	
Figura 25	Procentul celor care consideră că este mai simplu de a soluționa problemele pe căi neoficiale decât pe cele oficiale ("Întotdeauna" sau "Foarte des")	%	24.0	6.6	
Figura 25	Procentul celor care consideră că este mai simplu de a soluționa problemele pe căi neoficiale decât pe cele oficiale ("Niciodată" sau "Rar de tot")	%	31.7	60.2	

Încrederea în instituțiile statului

#	Indicator de măsurare	Valoare	2017	2024	Evoluție
Figura 6	Încrederea în Serviciul Fiscal de Stat (Multă sau Foarte multă)	%	49.2	68.7	
Figura 7	Încrederea în Serviciul Vamal (Multă sau Foarte multă)	%	29.3	47.5	
Figura 8	Încrederea în ANSA (Multă sau Foarte multă)	%	23.4	38.2	
Figura 9	Încrederea în Primărie (Multă sau Foarte multă)	%	35.1	55.2	
Figura 10	Încrederea în Președinție (Multă sau Foarte multă)	%	22.0	45.3	
Figura 11	Încrederea în Parlament (Multă sau Foarte multă)	%	15.0	38.4	
Figura 12	Încrederea în Guvern (Multă sau Foarte multă)	%	20.3	40.4	
Figura 13	Încrederea în Centrul de Sănătate Publică (Multă sau Foarte multă)	%	-	41.9	-
Figura 14	Încrederea în Inspectoratul de Stat al Muncii (Multă sau Foarte multă)	%	-	56.4	-
Figura 15	Încrederea în Inspectoratul Național pentru Supraveghere Tehnică (Multă sau Foarte multă)	%	-	41.2	-

#	Indicator de măsurare	Valoare	2017	2024	Evoluție
Figura 16	Încrederea în Inspectoratul pentru Protecția Mediului (Multă sau Foarte multă)	%	-	39.2	-
Figura 17	Încrederea în Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură (Multă sau Foarte multă)	%	-	24.3	-
Figura 18	Încrederea în Bănci/Instituții de creditare (Multă sau Foarte multă)	%	-	68.7	-
Figura 19	Încrederea în Pompieri (Multă sau Foarte multă)	%	-	71.3	-
Figura 20	Încrederea în Poliție (Multă sau Foarte multă)	%	-	53.2	-
Figura 21	Încrederea în Centrul Național Anticorupție (Multă sau Foarte multă)	%	-	32.7	-
Figura 22	Încrederea în Procuratura Anticorupție (Multă sau Foarte multă)	%	-	29.6	-
Figura 23	Încrederea în Autoritatea Națională de Integritate (Multă sau Foarte multă)	%	-	25.6	-
Figura 24	Încrederea în Instanțele de judecată (Multă sau Foarte multă)	%	-	27.0	-
Figura 25	Încrederea în Agenția Națională pentru Soluționarea Contestațiilor (Multă sau Foarte multă)	%	-	24.0	-

Politici de etică și anticorupție în cadrul companiilor. Compania...

#	Indicator de măsurare	Valoare	2017	2024	Evoluție
Figura 45	Are un Cod/Ghid intern de etică în afaceri	%	41.5	39.8	
Figura 46	Are proceduri prin care să fie prevenită și sancționată mita	%	17.2	22.8	
Figura 47	Are proceduri prin care să fie prevenite conflictele de interese	%	27.4	29.8	
Figura 48	Stabilește în contractele de muncă clauze anticorupție	%	26.8	34.2	
Figura 49	Aplică norme de audit pentru prevenirea și descoperirea corupției	%	31.5	36.0	
Figura 50	Include în contractele cu partenerii clauze anticorupție	%	17.4	27.2	
Figura 51	Este membră a unei asociații care prioritizează lupta cu corupția	%	7.6	8.3	
Figura 52	Face cunoscute politicile anticorupție partenerilor	%	17.0	23.6	
Figura 53	Are mecanisme interne pentru sesizarea actelor ilegale	%	-	39.2	
Figura 55	Crede în utilitatea unor norme anticorupție pentru sectorul privat	%	64.2	80.0	
Figura 56	Membrii echipei sunt interesați de cursuri anticorupție	%	63.0	35.1	

Figura 57	A avut loc un curs anticorupție pentru angajați sau manageri	%	13.1	11.5	
Figura 58	Compania participă la inițiative anticorupție colective sau sectoriale	%	9.6	9.4	

1. Percepții generale despre fenomenul corupției în Moldova

1.1 Asociații cu termenul „Corupție”

În cadrul studiului realizat, s-a observat că cea mai frecventă asociere a termenului „corupție” în rândul reprezentanților companiilor este cuvântul „mită” și diverse alte asocieri legate de bani.

Asociez în primul rând cu mita... [I1]

Este un mod de a câștiga bani, de a te folosi de oameni, de a obține scopurile pe care ți le-ai pus în plan. [FG3-B7]

Corupția este absolut prin formă bănească...[FG4-B5]

Eu am numai un singur cuvânt – puterea. Puterea este primul lucru care generează corupția, ai putere, ești corupt. [FG2-F5]

Pe baza răspunsurilor oferite de către agenții economici, se poate concluziona că aceștia percep fenomenul „corupției” prin prisma următoarelor aspecte (exemple în tabelul de mai jos). Unele dintre ele reprezintă avantaje ale corupției, altele dezavantajele, iar unele sunt aspecte ce țin de funcționarea mediului antreprenorial în sine, a statului sau a tipului de putere pe care o generează corupția.

Dezavantaje	Avantaje	Antreprenoriat	Problema statului	Putere/ influență
Tranzacție ilicită; Degradare a întreprinderii, a societății și a persoanei; Încetinirea lucrurilor și consecințe fiscale, financiare; Pierderi financiare; Înjosire personală; Scăderea calității organizațiilor de afaceri; Stagnarea în domeniul de business, a politicii, a dezvoltării societății, și a întregului stat.	Mod de a câștiga bani; Creșterea fluxului de bani; Rezolvarea problemelor; Reducerea timpului de rezolvare a problemelor; Mod de a obține scopurile planificate.	Modalități de eschivare de plată a impozitelor și taxelor; Metode de întreprindere; Mod de a folosi de oameni.	Consecință a politicii.	Influență; Mulțumirea; Puterea.

Din discuțiile cu antreprenorii, putem concluziona că agenții economici descriu schema corupției astfel: în cadrul firmei apare o problemă crucială, a cărei rezolvare este esențială pentru viitorul companiei. Această problemă necesită o soluție rapidă, cu pierderi financiare și consecințe minime pentru întreprindere, astfel se recurge la acte de corupție.

În ceea ce privește fenomenul corupției, există două părți implicate: cel care oferă mită și cel care o primește. În anumite situații, un act de corupție poate fi considerat benefic pentru ambele părți, dintr-o perspectivă pozitivă. Totuși, în cazurile în care darea de mită devine o măsură forțată, acest fenomen capătă o conotație negativă, fiind perceput ca un rezultat al conducerii defectuoase. În acest context, agenții economici aduc în discuție situațiile în care calitățile profesionale ale specialiștilor nu sunt luate în considerare, iar „succesul” este obținut de către cei care dispun de resurse financiare și ambiții. Acest lucru afectează negativ mediul de afaceri, deoarece competiția onestă este limitată prin implicarea persoanelor care nu au cunoștințele și competențele necesare în domeniu.

În rezumat, potrivit respondenților, corupția este bună când ambele părți beneficiază, dar negativă atunci când beneficiază doar una.

Sunt niște obstacole pe care trebuie să le depășești, pentru îndeplinirea unor funcționari publici, folosirea unor metode de întreprindere. Poate fi și mulțumirea unei persoane pentru ceva. [FG3-F8]

În primul rând, acte de corupție se fac între două părți, ambele îs interesate. Acest act este ascuns, nu este transparent și aceste două părți îs sfatul de decizie. Deci, și unul și altul are puterea să decidă. [FG2-F5]

... chiar dacă nu ești profesionist, și chiar dacă ești om care nu ești chiar bine primit în societate - dar dacă plătești, mergi înainte și se iese că oamenii care au într-adevăr talent ei stau cumva în umbră cine nu pot să iasă pe piața aceasta a business-ului. [FG3-B7]

1.2 Situația la nivel de țară cu privire la fenomenul corupției

Opiniile respondenților cu privire la evoluția nivelului corupției în Republica Moldova au fost împărțite în mod egal în trei categorii: unii consideră că nivelul corupției a crescut, alții cred că acesta a rămas neschimbat, iar o altă parte crede că acest fenomen a scăzut.

Potrivit agenților economici, nivelul corupției a scăzut datorită activităților actualului guvern care vizează lupta împotriva corupției.

De la venirea lui doamna Maia Sandu, de doi ani de zile corupția s-a micșorat. Adică s-au făcut pași concreți de a dispărea aceste consecințe... adică ei sunt încă în procesul de formare, noi suntem în procesul diminuării corupției. [I2]

În ultimul timp, deci nu a scăzut așa radical, sigur că asta nu-i ușor de luptat cu aceasta, a scăzut din cauza că în ultimul timp foarte mult se luptă cu aceasta, foarte mult. [FG2-F1]

Însă cred că s-a mărit miza, au crescut taxele. Consider că a stagnat (n.r. corupția) deoarece da, se luptă. Autoritățile luptă agresiv cu acest sistem luptă agresiv cu corupția. Dar dacă se luptă agresiv se măresc și mizele. Recompensele și sumele care se cer. [FG3-B10]

Conform opiniilor exprimate în focus grupuri, percepția scăderii nivelului de corupție se datorează faptului că o nouă generație ocupă funcții de conducere, având perspective diferite față de cele ale generațiilor anterioare, influențate de obiceiurile din perioada Uniunii Sovietice. Tinerii nu mai consideră mita ca pe un lucru firesc și sunt mai deschiși la interacțiune și comunicare, facilitând astfel obținerea serviciilor necesare de la aceștia.

Generația tânără un pic îi altfel în ceea ce privește mita și când întâlnești un funcționar mai tânăr mă rog, îi mai ușor de comunicat și de obținut actele de care ai nevoie. [FG2-F3]

Un moment care influențează modificările în corupție și se micșorează puțin, este că momentul de educație, persoanele mai tinere nu-s așa influențate sau nu se dau așa influențate pentru a da mită, ei puțin activitatea o văd altfel în momentele date. [FG2-F4]

Există o atenția sporită acordată în prezent subiectului corupției și luptei împotriva acesteia, inclusiv mediatizarea fenomenului. Această atenție generează o creștere a fricii asociate cu posibilitatea de a fi prins în actul de a da sau a accepta mită și de a fi pedepsit pentru aceasta.

Factorii care cred că totuși au influențat, publicarea diferitor acte de corupție care au avut loc, atât prin mass-media, televiziune, internet, care cel puțin informează și pe cel care intenționează să dea mită ca să scape ușor. Respectiv, pune un pic frică, să mai stopeze. În rest mă alătur, mă alătur la colegi că au perfectă dreptate. [FG2-F2]

Dacă e să vorbim de domeniul economic în care noi ne aflăm dar și în sfera învățământului și medicinei și din alte sfere vreau să zic că în ultimii ani după părerea mea adică toate situațiile pe care le întâlneam s-a mai stagnat corupția. Oarecum oamenii se tem foarte mult din cei care erau corupți, luau mite așa mai lejer mai ușurel, foarte simplu dar acum nu este chiar atât de simplu. [FG3-F6]

Aici au început lucrurile să fie rezolvate la nivelul dat pentru că oamenii au devenit mai precauți și mai atenți la deciziile pe care le iau. [I5]

Eu consider că s-a diminuat corupția la noi în țară... Republica Moldova se dezvoltă... și s-a maturizat și societatea în primul rând. Și plus la aceasta sunt foarte multe persecutări, se mediatizează foarte mult aceste cazuri... [FG3-B9]

Agenții economici din regiunile Centru și Sud, precum și agenți economici din Chișinău, observă că digitalizarea serviciilor a dus la realizarea multor tranzacții online, reducând astfel necesitatea contactului personal și, implicit, posibilitatea de a oferi mită.

Așa cum activăm și noi în domeniul de contabilitate și ceea ce observăm într-adevăr este că fenomenul acesta de corupție a scăzut. Cel puțin la noi aici la nivel regional, atâta timp cât noi comunicăm foarte des cu inspectorii fiscali, vă spun sincer că poate chiar omeneste am vrut să-i mai servim cu niște fructe dar colegii nici măcar la nivel de efort așa colegial nu acceptă nimic. Asta eu cred că este o premisă pozitivă...[FG3-F4]

De câțiva ani, nimeni nu vine, nimeni nu întreabă, scriu cerere, mă duc la ASP, fac programare online, mă duc am luat documentul. Tot online fac programarea, nu e nici o interacțiune, nimic. Toate rapoartele se fac online... [FG4-B1]

Aș mai spune că a scăzut fenomenul corupției grație digitalizării și grație reformei din sistemul bugetar, sistemele acestea de servicii publice. Acum orice certificat, nu știu autorizație poate să se depună online respectiv anume în acest sector a scăzut darea și luarea de mită... [FG3-F4]

Creșterea salariilor, în special în sectoarele vulnerabile la corupție, alături de majorarea amenzilor pentru luarea de mită, sunt măsuri percepute ca fiind eficiente în lupta împotriva corupției.

... dar vreau să spun că au și crescut veniturile cetățenilor. Pe măsură ce au crescut un funcționar public care are un salariu decent nu mai ia mită vă asigur. Sunt mai des în contact cu funcționarii publici ca antreprenor și observ că a dispărut această tendința de a cerși. [FG3-B9]

Printre agenții economici, atât cei care au participat la discuțiile de focus-grup, cât și la interviurile de profunzime, există persoane care consideră că nivelul de corupție din Republica Moldova nu s-a schimbat semnificativ. Aceștia argumentează că oamenii încă păstrează obiceiul de da și a lua mită, considerând acest lucru ca o normă. Cu toate acestea, se observă că, în urma acțiunilor destinate combaterii corupției, metodele de corupție au devenit mai complexe. Schemele de corupție au evoluat, iar mita este transferată acum prin alte modalități, la un nivel mai sofisticat și mai puțin accesibil organizațiilor anticorupție.

A rămas la fel, eu nu am văzut mare schimbări... pentru că noi deja este deprinderea asta de lua bani... [I4]

Cred că a rămas la fel doar că fenomenul a devenit mai complex... Dacă anterior el putea să fie la același nivel, adică problema se rezolva la un anumit nivel, acum problema a luat amploare la alt nivel. De ce zic că același nivel, pentru că fix pentru același lucru care anterior se solicita să fie rezolvată problema în felul dat, fix așa a rămas și la momentul de față, doar că atunci se rezolva problema la un singur nivel dar acum se rezolvă din start la două sau la trei nivele. [I5]

Majoritatea agenților economici din municipiul Chișinău consideră că nivelul corupției a crescut în Republica Moldova. Reprezentanții companiilor din Chișinău observă că fenomenul corupției persistă sub forma „recunoștinței” pentru serviciile prestate, iar în absența acesteia, rezolvarea problemelor devine dificilă sau chiar imposibilă. Această practică de „recunoștință” este percepută ca fiind o parte integrantă a interacțiunilor în afaceri, menținând astfel corupția la un nivel ridicat.

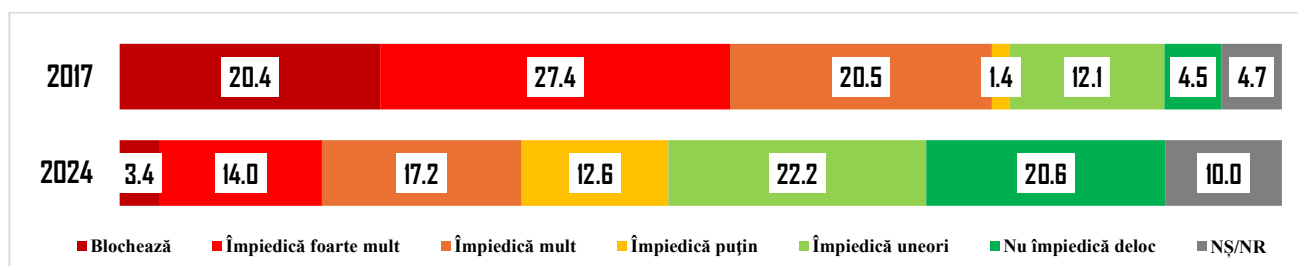
Pe de altă parte, cei care au nevoie să rezolve o problemă importantă vor face tot posibilul pentru a o soluționa, ceea ce, în acest context, implică oferirea de mită. Aceasta reflectă realitatea în care, atunci când miza este mare, corupția devine o practică recursivă pentru a atinge obiectivele dorite.

Sunt oameni care imediat vor să-și hotărască întrebările și imediat se hotărăsc cu bani, ei știu că până când nu dai, nu ești ajutat sau dacă ești ajutat, nu ești ghidat, chiar dacă omul stă la locul de muncă, într-o structură de stat și datoria lui este să-și facă bine munca. [FG4-F8]

Crește (n.r. corupția) pe zi ce trece. [FG4-F4]

Impactul corupției asupra dezvoltării afacerilor:

Figura 1. În ce măsură corupția **împiedică** dezvoltarea afacerilor în Republica Moldova? (%)

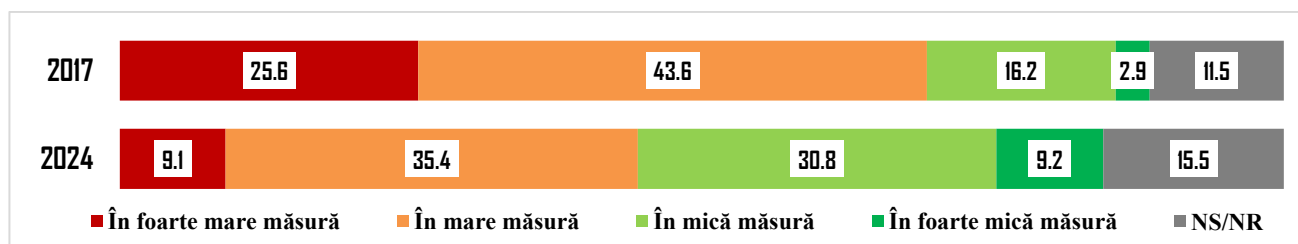

În 2024, datele arată o îmbunătățire considerabilă în ceea ce privește percepția negativă asupra corupției. Doar 3,4% dintre respondenți consideră că corupția „blochează” dezvoltarea afacerilor, în comparație cu 20,4% în 2017. Această scădere drastică indică fie o reducere efectivă a impactului corupției, fie o adaptare a mediului de afaceri la condițiile existente, ceea ce reduce percepția de blocaj. De asemenea, 14% dintre respondenți au indicat că corupția „împiedică foarte mult” afacerile, o scădere de la 27,4% în 2017. În mod similar, proporția celor care consideră că corupția „împiedică mult” a scăzut la 17,2% în 2024 față de 20,5% în 2017. Interesant este că în 2024, o pondere mai mare de respondenți (22,2%) consideră că corupția „împiedică uneori” afacerile, față de doar 1,4% în 2017. Aceasta ar putea indica o schimbare în modul în care corupția este percepută: deși există încă, impactul său este văzut ca fiind mai intermitent și nu neapărat constant și opresiv. Pe de altă parte, 20,6% dintre respondenți în 2024 consideră că corupția „nu împiedică deloc” afacerile, în creștere față de 4,5% în 2017. Acest lucru arată un grad crescut de optimism sau poate o îmbunătățire reală a condițiilor de afaceri din Republica Moldova.

Comparând datele din 2024 cu cele din 2017, observăm o îmbunătățire semnificativă în percepția mediului de afaceri privind corupția. În 2017, aproape jumătate dintre respondenți (47,8%) au considerat că corupția „blochează” sau „împiedică foarte mult” afacerile, în timp ce în 2024, această percepție a scăzut la 17,4%.

Practicile de corupție în afacerile din Republica Moldova:

Figura 2. Practicile de corupție sunt **răspândite** în afacerile din Republica Moldova? (%)

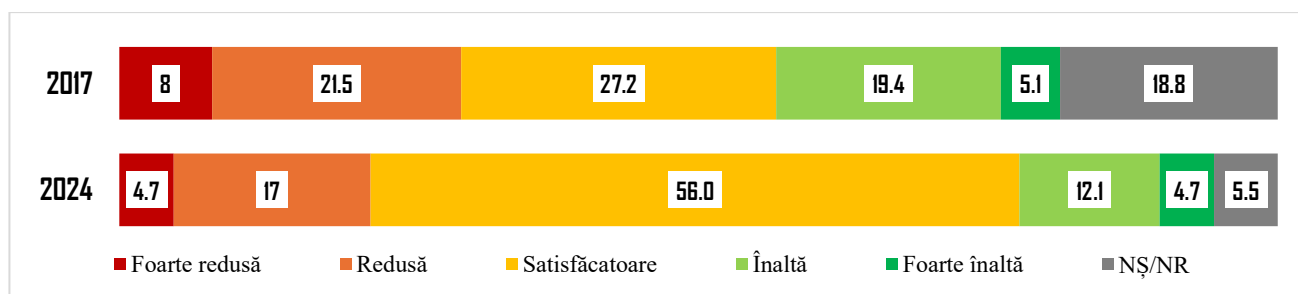

În 2024, procentul celor care consideră că practicile de corupție sunt răspândite „în foarte mare măsură” în afaceri a scăzut dramatic la 9,1%, comparativ cu 25,6% în 2017. Această scădere indică o reducere percepută a practicilor de corupție în afaceri sau o posibilă diminuare a gravității percepute a acestor practici. Totodată, 35,4% dintre respondenți în 2024 consideră că aceste practici sunt răspândite „în mare măsură”, un procent relativ apropiat de cel din 2017 (43,6%), dar totuși indicativ al unei percepții ușor mai optimiste în 2024. Pe de altă parte, proporția celor care cred că practicile de corupție sunt răspândite „în mică măsură” a crescut la 30,8% în 2024, față de 16,2% în 2017. Acest lucru arată o schimbare pozitivă în percepția asupra corupției, sugerând că mulți respondenți o consideră acum mai puțin prevalentă sau mai puțin semnificativă decât în trecut. În mod similar, cei care cred că corupția este prezentă „în foarte mică măsură” au crescut ușor, de la 2,9% în 2017 la 9,2% în 2024, ceea ce subliniază o tendință de ameliorare a mediului de afaceri din perspectiva corupției. Cu toate acestea, procentul respondenților care nu știu sau nu au răspuns (NS/NR) la această întrebare a crescut la 15,5% în 2024 față de 11,5% în 2017, ceea ce poate indica fie o incertitudine mai mare, fie o lipsă de transparență percepută în mediul de afaceri.

Comparând percepțiile din 2024 cu cele din 2017, observăm o reducere clară a extremelor negative („în foarte mare măsură”) și o creștere a ponderilor care sugerează o corupție mai puțin răspândită („în mică măsură” și „în foarte mică măsură”). Aceasta poate fi un rezultat al unor eforturi de reformă și transparență, sau o adaptare a mediului de afaceri la noile realități economice și legislative. Cu toate acestea, faptul că o mare parte a respondenților continuă să perceapă corupția ca fiind prezentă „în mare măsură” sau „în mică măsură” arată că, deși există îmbunătățiri, corupția rămâne o problemă semnificativă pentru mediul de afaceri din Republica Moldova.

Integritatea agenților economici în mediul de afaceri moldovenesc:

Figura 3. Cum apreciați integritatea (onestitatea, corectitudinea) **agenților economici** din mediul de afaceri moldovenesc? (%)

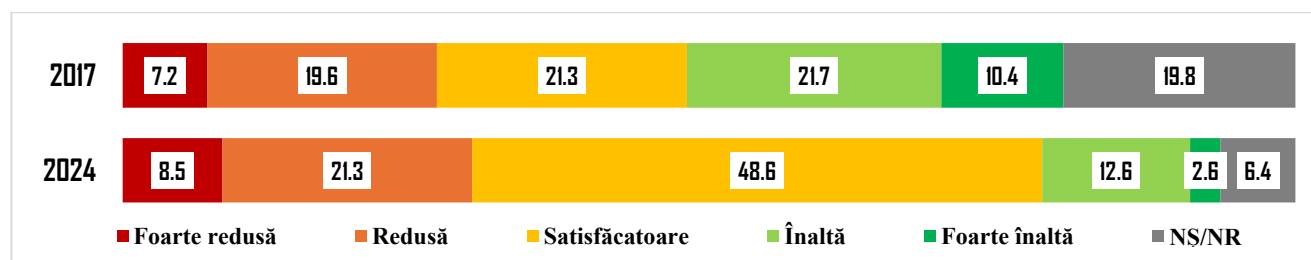

În 2024, procentul celor care consideră că integritatea agenților economici este „foarte redusă” a scăzut la 4,7%, comparativ cu 8,0% în 2017. Această scădere indică o îmbunătățire percepută a comportamentului etic în mediul de afaceri. De asemenea, proporția celor care cred că integritatea este „redușă” a scăzut la 17,0% în 2024, de la 21,5% în 2017. Pe de altă parte, percepția unei integrități „satisfăcătoare” a crescut semnificativ în 2024, ajungând la 56,0% față de 27,2% în 2017. Aceasta arată că majoritatea respondenților consideră că onestitatea și corectitudinea agenților economici din Republica Moldova s-au îmbunătățit considerabil, chiar dacă nu la niveluri înalte. În ceea ce privește integritatea „înaltă”, există o scădere în 2024, cu 12,1% dintre respondenți având această opinie, comparativ cu 19,4% în 2017. Această scădere ar putea sugera că, deși există o percepție generală de îmbunătățire, încă există rezerve cu privire la atingerea unui nivel înalt de integritate. Percepția unei integrități „foarte înalte” a scăzut ușor, de la 5,1% în 2017 la 4,7% în 2024. De asemenea, procentul celor care nu știu sau nu răspund (NS/NR) a scăzut la 5,5% în 2024, față de 18,8% în 2017, sugerând o mai mare claritate sau încredere în evaluarea integrității agenților economici.

În 2017, percepțiile erau mai variate, cu un procent relativ semnificativ al respondenților considerând că integritatea agenților economici este fie „redușă”, fie „satisfăcătoare”. Creșterea dramatică a procentului celor care consideră integritatea „satisfăcătoare” în 2024 indică un progres general în mediul de afaceri, chiar dacă încă nu s-a ajuns la standarde „înalt” sau „foarte înalt”. Această schimbare pozitivă ar putea fi rezultatul unor eforturi continue pentru îmbunătățirea climatului de afaceri și promovarea politicilor de etică și anticorupție. Totuși, faptul că percepția integrității „înaltă” și „foarte înaltă” a scăzut ușor sugerează că există încă provocări în crearea unui mediu de afaceri complet transparent și etic.

Integritatea sectorului public în interacțiunea cu mediul de afaceri moldovenesc:

Figura 4. Cum apreciați integritatea (onestitatea, corectitudine) **sectorului public**, atunci când acesta interacționează cu mediul de afaceri moldovenesc? (%)

În 2024, percepția integrității sectorului public a cunoscut o schimbare mixtă. Procentul celor care consideră integritatea sectorului public ca fiind „foarte redusă” a crescut ușor la 8,5%, comparativ cu 7,2% în 2017. De asemenea, cei care cred că integritatea este „redușă” au crescut de la 19,6% în 2017 la 21,3% în 2024. Aceste creșteri pot reflecta o continuare a percepției negative asupra sectorului public, posibil din cauza persistenței unor probleme sistemice legate de corupție și comportamente neetice. În schimb, percepția unei integrități „satisfăcătoare” a crescut semnificativ în 2024, ajungând la 48,6%, față de 21,3% în 2017. Această creștere arată că, deși există rezerve legate de integritatea sectorului public, majoritatea respondenților consideră că situația este, în general, acceptabilă sau că a cunoscut îmbunătățiri notabile. Pe de altă parte, percepția unei integrități „înalte” a scăzut la 12,6% în 2024, față de 21,7% în 2017, iar cei care

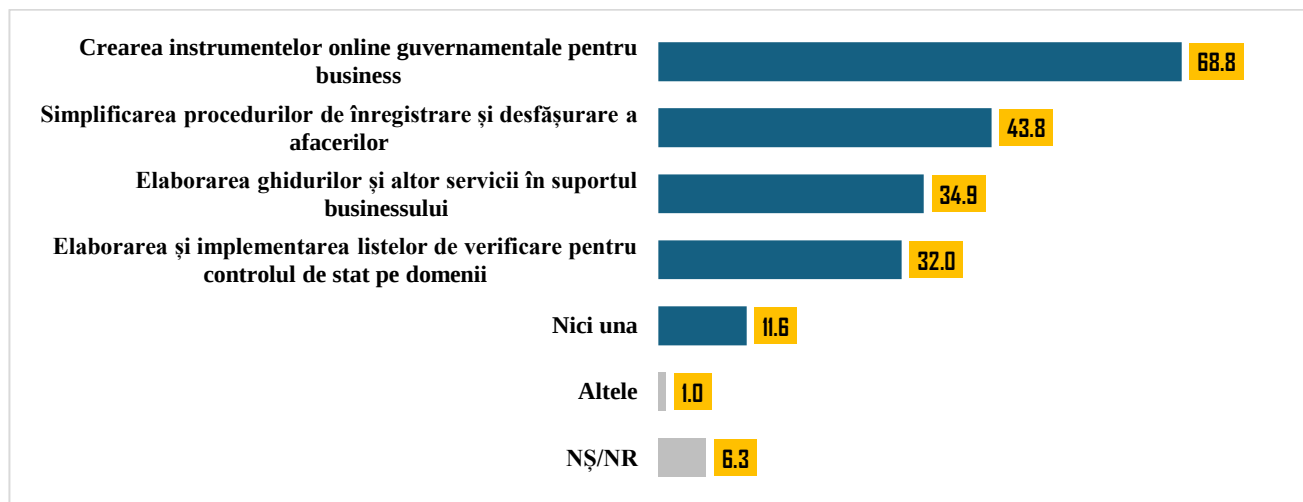
consideră că integritatea este „foarte înaltă” au scăzut semnificativ la 2,6% în 2024, comparativ cu 10,4% în 2017. Acest declin în categoriile „înaltă” și „foarte înaltă” poate sugera o dezamăgire sau o lipsă de încredere în capacitatea sectorului public de a menține standarde etice ridicate. Procentul celor care nu știu sau nu răspund (NȘ/NR) a scăzut semnificativ, de la 19,8% în 2017 la 6,4% în 2024. Aceasta poate indica o mai mare claritate în percepția publicului asupra comportamentului sectorului public, fie în bine, fie în rău.

Comparând datele din 2024 cu cele din 2017, observăm o polarizare a percepțiilor. În timp ce proporția celor care văd integritatea sectorului public ca fiind „foarte redusă” sau „redusă” a crescut, totodată, percepția generală că sectorul public are o integritate „satisfăcătoare” a crescut semnificativ. Cu toate acestea, încrederea în integritatea „înaltă” și „foarte înaltă” a sectorului public a scăzut, ceea ce sugerează că, deși există recunoașterea unor îmbunătățiri, acestea nu sunt suficiente pentru a crește încrederea la niveluri ridicate.

Acțiuni implementate de autoritățile publice pentru îmbunătățirea integrității:

În această secțiune, analizăm impactul perceput al diferitelor acțiuni implementate de autoritățile publice din Republica Moldova, cu suportul donatorilor, asupra îmbunătățirii integrității în mediul de afaceri.

Figura 5. Care din **acțiunile implementate** în ultimii ani de autoritățile publice, cu suportul donatorilor, au contribuit la îmbunătățirea integrității? (%)

Conform datelor din 2024, cel mai mare impact asupra îmbunătățirii integrității a fost perceput ca provenind din „crearea instrumentelor online guvernamentale pentru business”, care a fost menționată de 68,8% dintre respondenți. Aceasta sugerează că digitalizarea și accesul facil la servicii guvernamentale prin intermediul platformelor online au fost considerate măsuri eficiente în reducerea oportunităților de corupție și în promovarea transparenței. „Simplificarea procedurilor de înregistrare și desfășurare a afacerilor” a fost recunoscută de 43,8% dintre respondenți ca o acțiune importantă care a contribuit la îmbunătățirea integrității. Aceasta reflectă o apreciere a eforturilor de reducere a birocrăției, care adesea este văzută ca o sursă majoră de corupție. „Elaborarea ghidurilor și altor servicii în suportul businessului” a fost menționată de 34,9% dintre respondenți. Aceste ghiduri și servicii sunt văzute ca resurse utile care ajută antreprenorii să navigheze mai eficient în sistemul legal și să respecte reglementările, reducând astfel riscurile de corupție. „Elaborarea și implementarea listelor de verificare pentru controlul de stat pe domenii” a fost recunoscută de 32,0% dintre respondenți. Aceste liste de verificare standardizate sunt considerate utile pentru asigurarea unui control de stat mai transparent și uniform, limitând discreția inspectorilor și, prin urmare, oportunitățile pentru corupție. Interesant este faptul că 11,6% dintre respondenți au indicat că „nici una” dintre aceste acțiuni nu a contribuit la îmbunătățirea integrității, ceea ce sugerează că există încă scepticism sau neîncredere în eficacitatea măsurilor adoptate.

Acțiunile implementate de autoritățile publice, susținute de donatori, par să fi avut un impact pozitiv perceput asupra integrității în mediul de afaceri moldovenesc, în special prin digitalizare și simplificarea procedurilor birocratice. Cu toate acestea, un nivel semnificativ de scepticism rămâne, ceea ce subliniază nevoia de continuare a eforturilor de consolidare a încrederii în reformele anticorupție.

1.3 Încrederea în instituții

Revenind la subiectul asocierilor pe care participanții la focus grupuri și interviuri le-au exprimat referitor la fenomenul corupției, mai multe instituții au fost menționate care sunt considerate cele mai corupte:

- Procuratura
- Judecătoriile
- Vama
- Poliția
- ASP (Agenția Servicii Publice)
- APL (Administrația Publică Locală)
- Centrele de Sănătate Publică
- ANSA (Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor)

Din aceste observații, se poate concluziona că agenții economici sunt de acord asupra domeniilor pe care le consideră cele mai corupte în Republica Moldova. Acestea includ: justiția, agențiile de aplicare a legii, medicina, serviciul vamal, serviciul fiscal, învățământul, construcțiile, transportul și comerțul. Respondenții care au interacționat cu agențiile guvernamentale subliniază că nivelul de corupție în aceste instituții este perceput ca fiind cel mai ridicat. De asemenea, se remarcă faptul că agențiile guvernamentale pot fi destul de dure cu agenții economici, dar în majoritatea cazurilor, eliberarea anumitor autorizații, de care depinde direct activitatea companiei, depinde de aceste instituții.

Deci totuși justiția, începând judecători, procurori, anchetatori, executori, avocați, deci aici îi o rețea care nu atât de ușor, deci nu-i ok să scapi de un procuror general că oricum rădăcinile rămân. Deci, eu aș vedea aici și justiția, cu toate că eu am enumerat aproape toate organele de stat, și ce vreau să vă spun, organele de stat, eu o să fiu foarte rigidă, deci funcționarul public trebuie verificat din toate punctele de vedere și din momentul cum el se comportă, comportamentul lui, atunci când un agent economic apare în fața lui... [FG2-F1]

Justiție, politică că acolo sunt sume mari. [FG3-B7]

Fiecare sistem, deci acolo unde interacționezi cu statul, acolo și poți să întâlnești corupție. Deci, pentru mine antreprenorul sau o persoană fizică sau nu contează cine, deci acolo când are o relație cu statul, acolo poate să apară corupție. [FG1-B2]

Există și în ziua de astăzi în poliție, sistemele nu s-au diminuat au rămas aceleași, le-au preluat. La vama, și respectiv spitalele și medicina... [FG3-B9]

Cea mai mare corupție se manifestă în ariile unde, potrivit respondenților, există o cifră de afaceri semnificativă și unde factorul uman joacă un rol crucial în prestarea serviciilor. Acolo unde circulă sume mari de bani, dorința de a obține câștiguri suplimentare este puternică și adesea acceptată ca un fapt inevitabil.

Acest fenomen este răspândit în totalitate unde sunt bani. În orice uniune cum ar fi inspectorat în orice domeniu unde se activează și unde sunt interese

personale acolo este și corupția. La noi este corupția în totalmente peste tot locul. [12]

În domeniul prestării serviciilor unde sunt implicate materiale și este lanțul factorului uman mai numeros. Cu cât lanțul dintre servicii este mai lung, cu atât crește capacitatea de a crește acest cerc vicios. [13]

În cadrul studiului privind agenții economici, respondenții și-au exprimat opinia referitoare la corupție, raportându-se la specificul activităților desfășurate de firma pe care o reprezintă. Un reprezentant al unei companii mici din sectorul agricol, a subliniat dificultatea monitorizării produselor unei firme agricole, ceea ce facilitează comiterea furturilor fără a fi depistate și crează condiții de propagare a actelor de corupție. Un principiu similar se aplică și în domeniul construcțiilor, unde este dificil de stabilit cu exactitate destinația materialelor, astfel încât documentele pot indica o cantitate, dar în realitate să fie vorba despre cu totul alta.

Și agricultura tot... din cauza că tare multe lucrări și fermierii de aceea trebuie să arate tot ce vând, tot ce investesc. Tot ce vând ei nu pot să arate, deloc nu pot arăta. De atâta fura asta că nu e tot transparent. Și la fermieri chiar îi vine greu la capitolul acesta. [14]

Pentru un constructor un km în plus, da, adică ușor poți suprapune niște momente mai sensibile în construcție. Argumentezi pasul în o lucrare sau ceva de genul ăsta, sau apare o lucrare suplimentară din pod. Mai multe lucruri, o listă întreagă poți să le expui. [FG2-B5]

Vorbind despre domeniul medicinei, agenții economici din Chișinău atrag atenția asupra faptului că, cel mai probabil, fiecare persoană s-a confruntat în viața sa cu acte de corupție în acest domeniu. La nivel de automatism, pacienții dau bani personalului medical, chiar și atunci când medicii înșiși nu îi cer.

Primul sector în care și eu văd - e domeniul sănătății, și anume publice. Pe oricine poți să auzi în stradă din rude că la spital, medic, oricine. Chiar dacă nu i-a cerut, i-a împins 100 de lei și hai acolo bogdaproste, că o să vină dereticătoarea sau cum se numește, asistenta medicală, să-i schimbe ce trebuie să-i schimbe. Asta e primul la mână. [13]

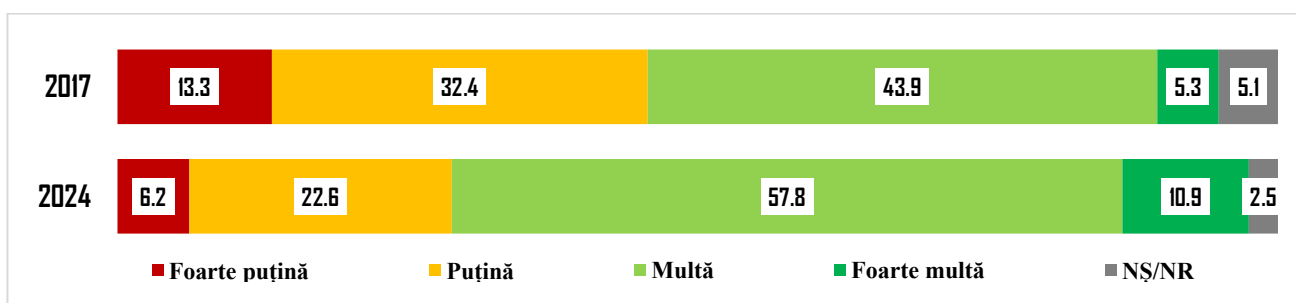
În această situație, agenții economici consideră că pacienții sunt responsabili pentru cazurile de corupție din instituțiile medicale. Ei atribuie acest aspect mentalității, stilului de gândire învechit. Pacienții dau exemple de atitudine negativă a personalului medical atunci când, având tot dreptul să o facă, în baza legii, nu dau mită.

Uneori tot noi suntem vinovați, pacienții da pentru că așa li s-a dat odată, de 2 - 3 ori și ele au căpătat o deprindere de a li se pune în buzunar. Și atunci când nu li se pune în buzunar automat încep a folosi cuvinte nu frumoase, necenzurate ori se fac că nu te aud și așa mai departe. Eu m-am întâlnit și eu cu cazuri de acest tip, dar i-am spus stimată doamnă dumitale ești la serviciu și ești obligată să mă asculți și ești obligată să îți faci îndatoririle. Dacă nu eu mă duc și scriu petiție la șefă, și imediat s-a schimbat atitudinea. Cu toate că încă venea cu niște ochi foarte răi... [FG3-F6]

...Suntem cu mentalitatea veche și ca să rezolvăm ceva, ei bun mai mulți au spus adică, trebuie să dăm ceva. [FG4-B1]

Serviciul Fiscal de Stat

Figura 6. Câtă încredere aveți în **Serviciul Fiscal de Stat**? (%)

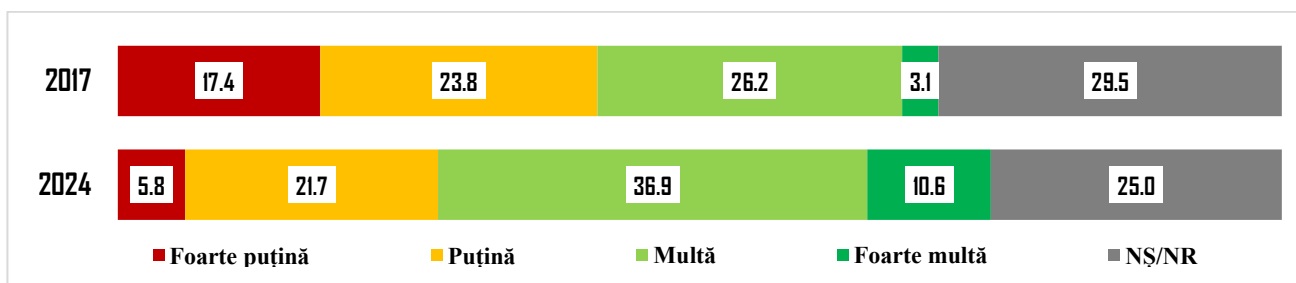

În 2017, încrederea în Serviciul Fiscal de Stat era relativ distribuită între scepticism și optimism. Aproximativ 45,7% dintre respondenți aveau „foarte puțină” sau „puțină” încredere, în timp ce 49,2% aveau „multă” sau „foarte multă” încredere.

În 2024, încrederea în această instituție a crescut semnificativ. Procentul celor care au „multă” sau „foarte multă” încredere a ajuns la 68,7%, o îmbunătățire notabilă față de 2017. Scăderea celor cu „foarte puțină” încredere de la 13,3% la 6,2% subliniază un progres în percepția publică, indicând probabil o creștere a transparenței și eficienței în activitatea Serviciului Fiscal.

Serviciul Vamal

Figura 7. Câtă încredere aveți în **Serviciul Vamal**? (%)

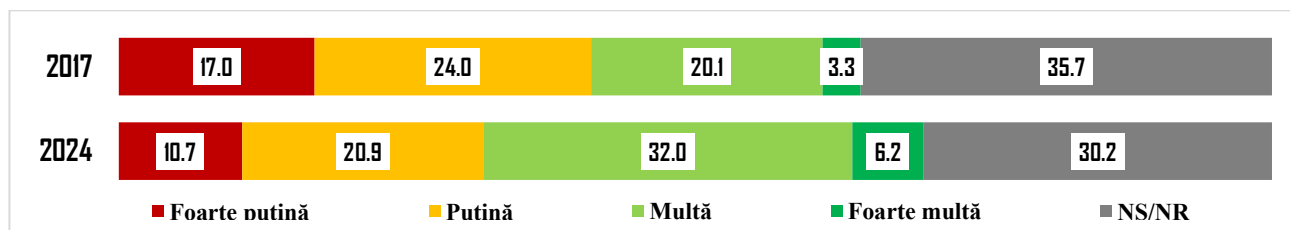

Încrederea în Serviciul Vamal era mai scăzută în 2017 comparativ cu Serviciul Fiscal de Stat, cu 41,2% dintre respondenți având „foarte puțină” sau „puțină” încredere. Doar 29,3% aveau „multă” sau „foarte multă” încredere, iar un procent semnificativ de 29,5% a optat pentru „NȘ/NR”, indicând o incertitudine sau lipsă de încredere.

Până în 2024, Serviciul Vamal a înregistrat o îmbunătățire medie. Procentul celor cu „multă” sau „foarte multă” încredere a crescut la 47,5%. Cu toate acestea, reducerea semnificativă a scepticismului („foarte puțină” încredere scăzând de la 17,4% la 5,8%) sugerează că măsurile de reformă au avut un impact pozitiv în percepția mediului de afaceri.

ANSA (Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor)

Figura 8. Câtă încredere aveți în ANSA? (%)

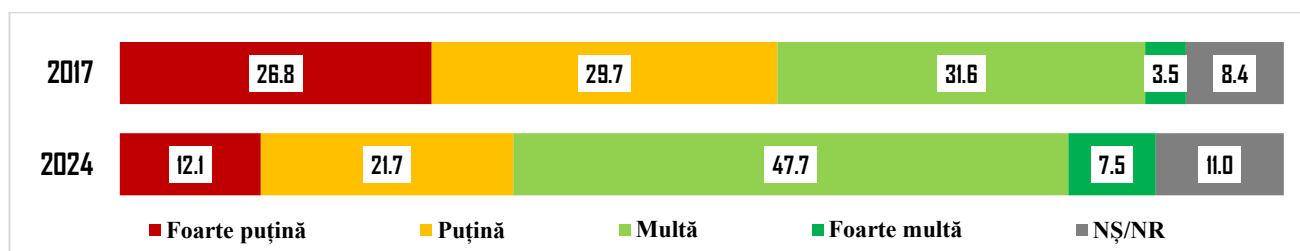

În 2017, încrederea în ANSA era relativ scăzută, cu 17% dintre respondenți având „foarte puțină” încredere și 24% având „puțină” încredere. Doar 23,4% dintre respondenți aveau „multă” sau „foarte multă” încredere, iar un procent semnificativ, de 35,7%, a optat pentru „NS/NR”, ceea ce sugerează o incertitudine larg răspândită în rândul publicului cu privire la această instituție.

În 2024, încrederea în ANSA a cunoscut o îmbunătățire notabilă. Procentul celor care au „foarte puțină” încredere a scăzut la 10,7%, iar cei cu „puțină” încredere au scăzut la 20,9%. În același timp, încrederea „multă” și „foarte multă” a crescut la 38,2%, indicând o percepție îmbunătățită a performanței și integrității ANSA.

Primăria

Figura 9. Câtă încredere aveți în Primărie? (%)

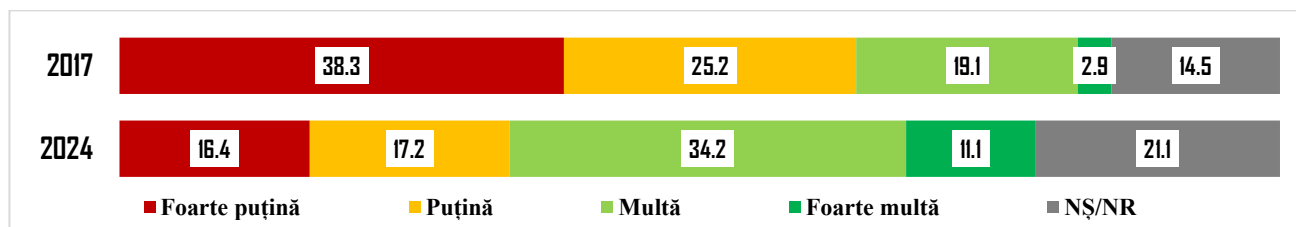

În 2017, încrederea în primării era și mai problematică. Peste jumătate dintre respondenți (56,5%) aveau „foarte puțină” sau „puțină” încredere, cu doar 31,6% având „multă” încredere și 3,5% având „foarte multă” încredere. Aceste cifre subliniau o percepție negativă profundă a publicului față de autoritățile locale.

În 2024, percepția asupra primăriilor s-a îmbunătățit semnificativ. Procentul celor cu „foarte puțină” încredere a scăzut la 12,1%, iar cei cu „puțină” încredere au scăzut la 21,7%. Încrederea „multă” și „foarte multă” a crescut la 55,2%, ceea ce arată o schimbare pozitivă în modul în care este percepută această instituție, reflectând probabil îmbunătățiri în transparență, eficiență și servicii publice.

Președinția

Figura 10. Câtă încredere aveți în Președinție? (%)

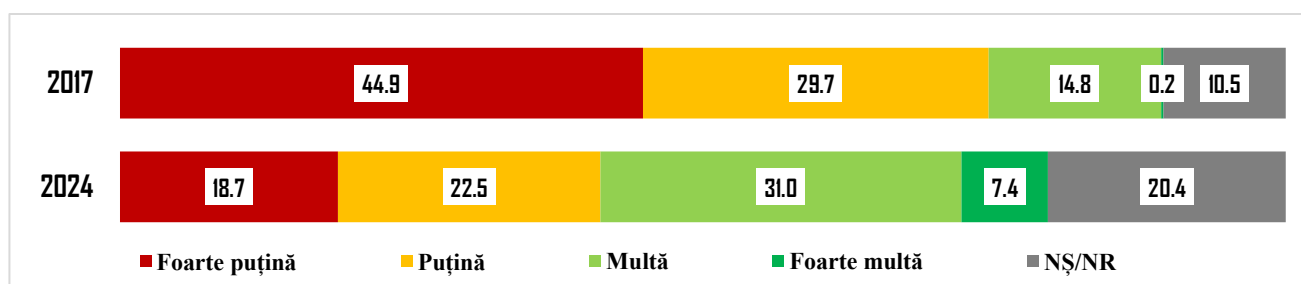

În 2017, Președinția se confrunta cu un nivel scăzut de încredere. 38,3% dintre respondenți aveau „foarte puțină” încredere, iar 25,2% aveau „puțină” încredere. Doar 22% aveau „multă” sau „foarte multă” încredere, ceea ce subliniază o percepție negativă considerabilă în rândul mediului de afaceri din Moldova.

În 2024, situația s-a îmbunătățit semnificativ. Procentul celor cu „foarte puțină” încredere a scăzut la 16,4%, iar cei cu „puțină” încredere au scăzut la 17,2%. În schimb, 45,3% dintre respondenți aveau „multă” sau „foarte multă” încredere, indicând o schimbare majoră în percepția publicului față de Președinție, posibil datorită unor schimbări pozitive în leadership sau în comunicarea cu publicul. În același timp 21,1% din respondenți au evitat să ofere un răspuns, ceea ce poate indica o reticență în rândul oamenilor de afaceri de a aprecia într-o formă sau alta instituțiile care au o tentă politică mai pronunțată.

Parlamentul

Figura 11. Câtă încredere aveți în **Parlament**? (%)

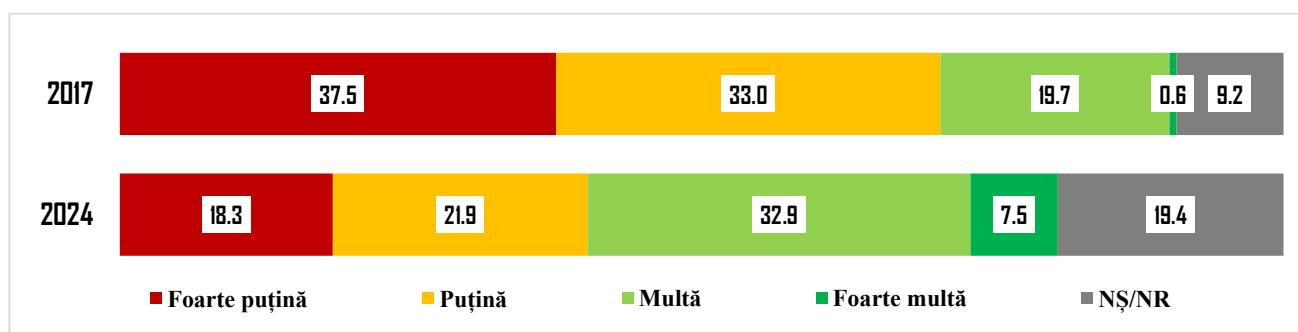

Încrederea în Parlament era extrem de scăzută în 2017, cu 44,9% dintre respondenți având „foarte puțină” încredere și 29,7% având „puțină” încredere. Doar 15% aveau „multă” sau „foarte multă” încredere, reflectând o percepție generală de ineficiență și lipsă de transparență.

În 2024, Parlamentul a înregistrat o îmbunătățire semnificativă, dar rămâne încă în urmă față de alte instituții. Procentul celor cu „foarte puțină” încredere a scăzut la 18,7%, iar cei cu „puțină” încredere la 22,5%. Procentul celor cu „multă” sau „foarte multă” încredere a crescut la 38,4%, ceea ce indică un progres, dar persistă un grad considerabil de scepticism în rândul mediului de afaceri. La fel ca și în cazul Președinției, un procent semnificativ (20,4%) au evitat să ofere un răspuns.

Guvern

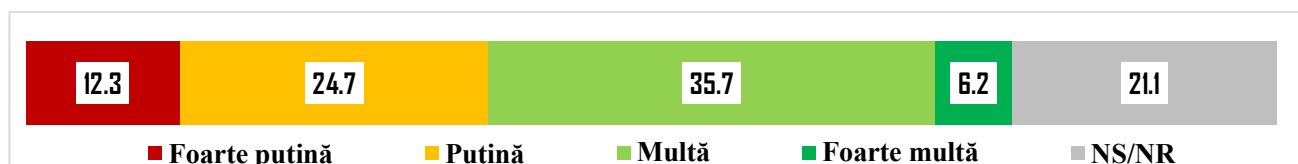
Figura 12. Câtă încredere aveți în **Guvern**? (%)

În 2017, încrederea în Guvern era considerabil scăzută. Un procent de 37,5% dintre respondenți aveau „foarte puțină” încredere, iar 33% aveau „puțină” încredere. Doar 19,7% dintre respondenți aveau „multă” încredere, și un procent foarte mic, de 0,6%, aveau „foarte multă” încredere în Guvern. Aceste cifre subliniau o percepție predominant negativă față de Guvern.

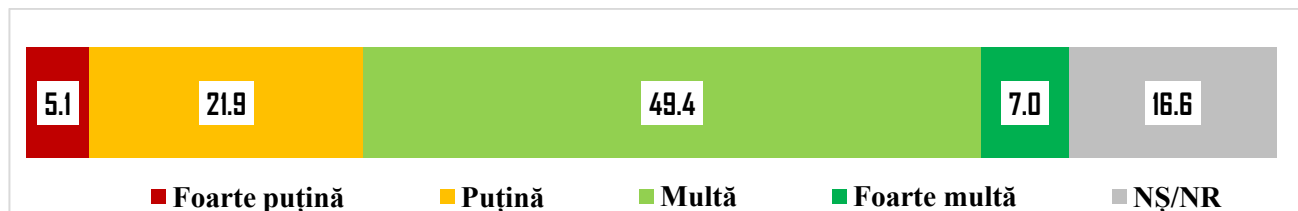
Până în 2024, percepția asupra Guvernului s-a îmbunătățit semnificativ. Procentul celor cu „foarte puțină” încredere a scăzut la 18,3%, iar cei cu „puțină” încredere au scăzut la 21,9%. În schimb, procentul celor cu „multă” încredere a crescut la 32,9%, iar încrederea „foarte multă” a crescut la 7,5%. Procentul celor care au ales opțiunea „NȘ/NR” a crescut la 19,4%, ceea ce sugerează o incertitudine, lipsă de informație, sau o evitare a respondenților de a aprecia instituțiile care au un caracter politic mai mare.

Figura 13. Câtă încredere aveți în **Centrul de Sănătate Publică**? (%)

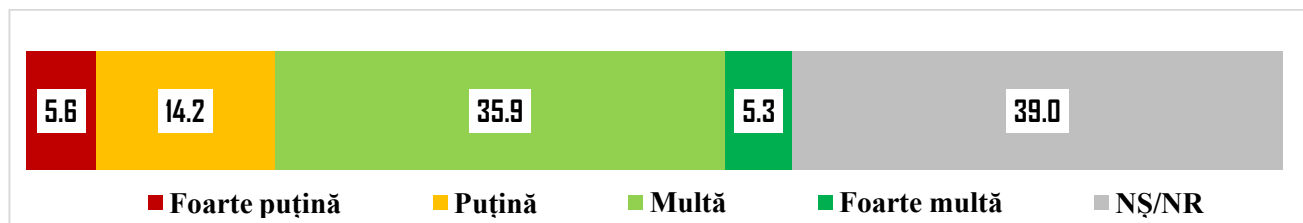
În 2024, încrederea în **Centrele de Sănătate Publică** este împărțită între scepticism și încredere moderată. 12,3% dintre respondenți au declarat că au „foarte puțină” încredere în această instituție, iar 24,7% au „puțină” încredere. În același timp, 35,7% dintre respondenți au indicat că au „multă” încredere, în timp ce doar 6,2% au afirmat că au „foarte multă” încredere. Procentul semnificativ de 21,1% care au ales opțiunea „NȘ/NR” sugerează o incertitudine considerabilă cu privire la această instituție.

Figura 14. Câtă încredere aveți în **Inspectoratul de Stat al Muncii**? (%)

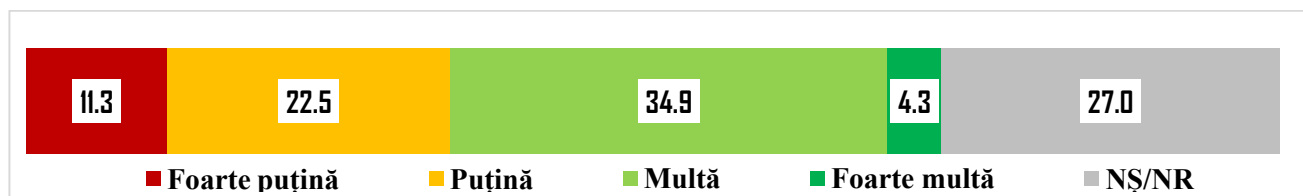
În ceea ce privește **Inspectoratul de Stat al Muncii**, încrederea este relativ ridicată. Doar 5,1% dintre respondenți au „foarte puțină” încredere, iar 21,9% au „puțină” încredere. Majoritatea respondenților, adică 49,4%, au „multă” încredere în Inspectorat, iar 7% au „foarte multă” încredere. Cu toate acestea, un procent de 16,6% au preferat să nu răspundă sau nu au avut o opinie clară, indicând o oarecare rezervă sau lipsă de cunoștințe despre performanța acestei instituții.

Figura 15. Câtă încredere aveți în **Inspectoratul Național pentru Supraveghere Tehnică**? (%)

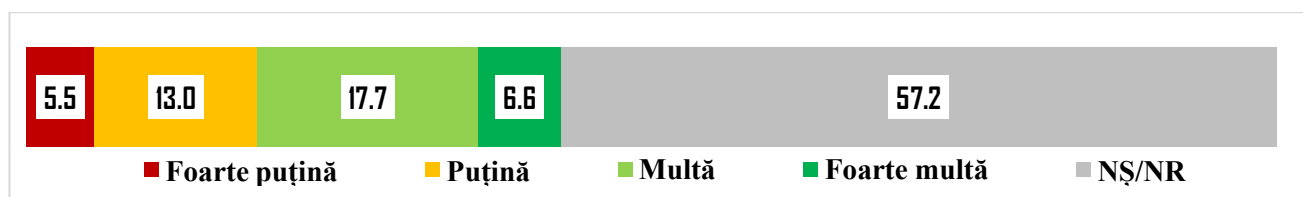
Inspectoratul Național pentru Supraveghere Tehnică beneficiază de o percepție pozitivă, cu 35,9% dintre respondenți exprimând „multă” încredere și 5,3% „foarte multă” încredere. În același timp, 5,6% au declarat că au „foarte puțină” încredere, iar 14,2% au „puțină” încredere. Totuși, un procent relativ mare, de 39%, a optat pentru „NȘ/NR”, ceea ce poate indica o lipsă de implicare sau de informații precise cu privire la activitatea acestei instituții.

Figura 16. Câtă încredere aveți în **Inspectoratul pentru Protecția Mediului**? (%)

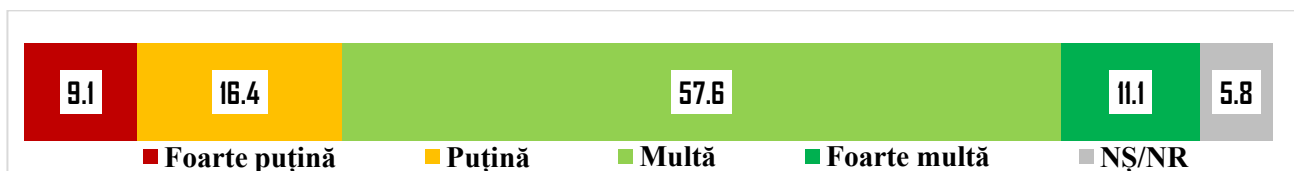
Inspectoratul pentru Protecția Mediului are o situație similară, cu 34,9% dintre respondenți având „multă” încredere și doar 4,3% „foarte multă” încredere. Pe de altă parte, 11,3% dintre respondenți au „foarte puțină” încredere, iar 22,5% au „puțină” încredere în această instituție. Un procent semnificativ, de 27%, a optat pentru „NȘ/NR”, ceea ce reflectă un nivel de incertitudine sau lipsă de claritate în ceea ce privește percepția publică asupra activității acestei instituții.

Figura 17. Câtă încredere aveți în **Agencia de Intervenție și Plăți pentru Agricultură**? (%)

În cazul **Agencia de Intervenție și Plăți pentru Agricultură**, se observă un nivel ridicat de incertitudine, cu 57,2% dintre respondenți care au optat pentru „NȘ/NR”. În ceea ce privește încrederea directă, 17,7% dintre respondenți au „multă” încredere, iar 6,6% au „foarte multă” încredere, în timp ce 5,5% au „foarte puțină” încredere și 13% au „puțină” încredere. Această distribuție sugerează o percepție relativ pozitivă, dar cu un mare grad de incertitudine sau lipsă de informații.

Figura 18. Câtă încredere aveți în **Bănci și Instituții de Creditare**? (%)

Pentru **Bănci și Instituții de Creditare**, încrederea este moderat pozitivă, cu 57,6% dintre respondenți care declară că au „multă” încredere și 11,1% cu „foarte multă” încredere. Totuși, există și o porțiune semnificativă a populației care rămâne sceptică: 9,1% au „foarte puțină” încredere și 16,4% au „puțină” încredere. În plus, 5,8% au ales „NȘ/NR”, indicând un nivel relativ scăzut de incertitudine comparativ cu alte instituții.

Figura 19. Câtă încredere aveți în **Pompieri**? (%)

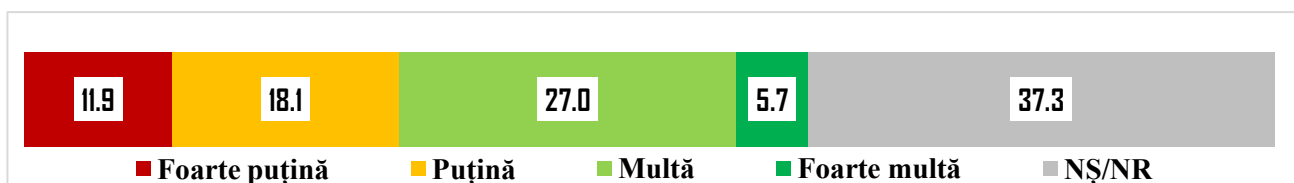
În cazul **Pompierilor**, încrederea este predominant pozitivă, cu 57,7% dintre respondenți care au „multă” încredere și 13,6% cu „foarte multă” încredere. Totuși, 8,7% au declarat că au „foarte puțină” încredere și 2,8% au „puțină” încredere. Un procent de 17,2% a ales „NȘ/NR”, sugerând că, deși încrederea este puternică, există și un nivel de incertitudine în rândul mediului de afaceri din Moldova.

Figura 20. Câtă încredere aveți în **Poliție**? (%)

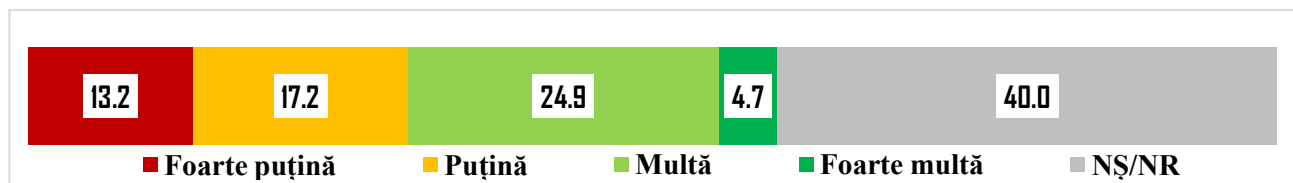
În ceea ce privește **Poliția**, încrederea este mai diversificată: 44,5% dintre respondenți au „multă” încredere și 8,7% au „foarte multă” încredere. Totuși, o parte semnificativă a populației rămâne sceptică, cu 11,5% care au „foarte puțină” încredere și 23,8% care au „puțină” încredere. De asemenea, 11,5% au ales „NȘ/NR”, ceea ce indică o oarecare incertitudine.

Figura 21. Câtă încredere aveți în **Centrul Național Anticorupție**? (%)

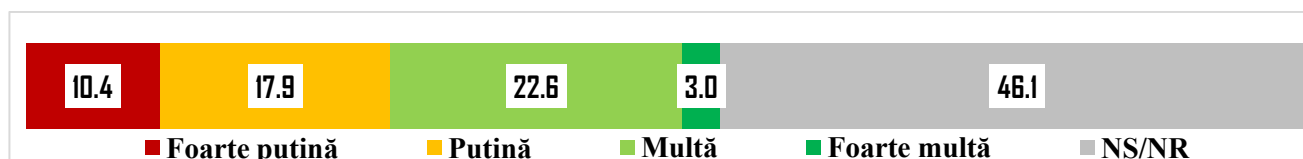
Centrul Național Anticorupție beneficiază de un nivel moderat de încredere, cu 27% dintre respondenți care au „multă” încredere și 5,7% care au „foarte multă” încredere. Totuși, un procent semnificativ, de 11,9%, au „foarte puțină” încredere, iar 18,1% au „puțină” încredere în instituție. Un aspect important este că 37,3% dintre respondenți au optat pentru „NȘ/NR”, indicând o incertitudine considerabilă cu privire la activitatea și eficacitatea acestei instituții.

Figura 22. Câtă încredere aveți în **Procuratura Anticorupție**? (%)

În cazul **Procuraturii Anticorupție**, percepțiile sunt mai polarizate. 13,2% dintre respondenți au „foarte puțină” încredere, iar 17,2% au „puțină” încredere. Pe de altă parte, 24,9% au „multă” încredere și 4,7% au „foarte multă” încredere. Cu toate acestea, procentul mare de „NȘ/NR” (40%) sugerează o incertitudine semnificativă în ceea ce privește percepția acestei instituții.

Figura 23. Câtă încredere aveți în **Autoritatea Națională de Integritate**? (%)

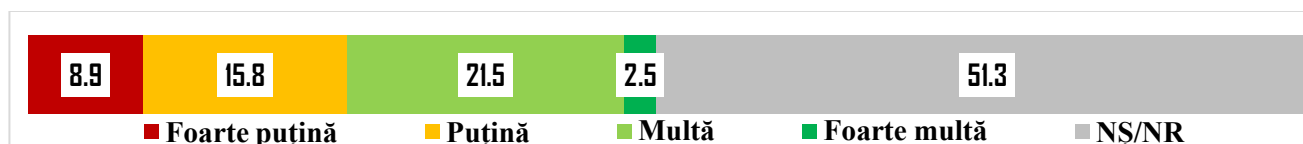
Autoritatea Națională de Integritate are o încredere relativ scăzută, cu doar 22,6% dintre respondenți care au „multă” încredere și 3% care au „foarte multă” încredere. Un procent semnificativ de 10,4% dintre respondenți au „foarte puțină” încredere, iar 17,9% au „puțină” încredere. În mod remarcabil, 46,1% dintre respondenți au ales „NȘ/NR”, ceea ce indică o incertitudine majoră cu privire la această instituție.

Figura 24. Câtă încredere aveți în **Instanțele de judecată**? (%)

Instanțele de judecată se confruntă cu un nivel ridicat de scepticism, 21,3% dintre respondenți având „foarte puțină” încredere și 25,7% „puțină” încredere. În schimb, 23% dintre respondenți au „multă” încredere, iar 4% „foarte multă” încredere. Un procent de 26% au optat pentru „NȘ/NR”, ceea ce sugerează o incertitudine persistentă.

Figura 25. Câtă încredere aveți în **Agencia Națională pentru Soluționarea Contestațiilor**? (%)

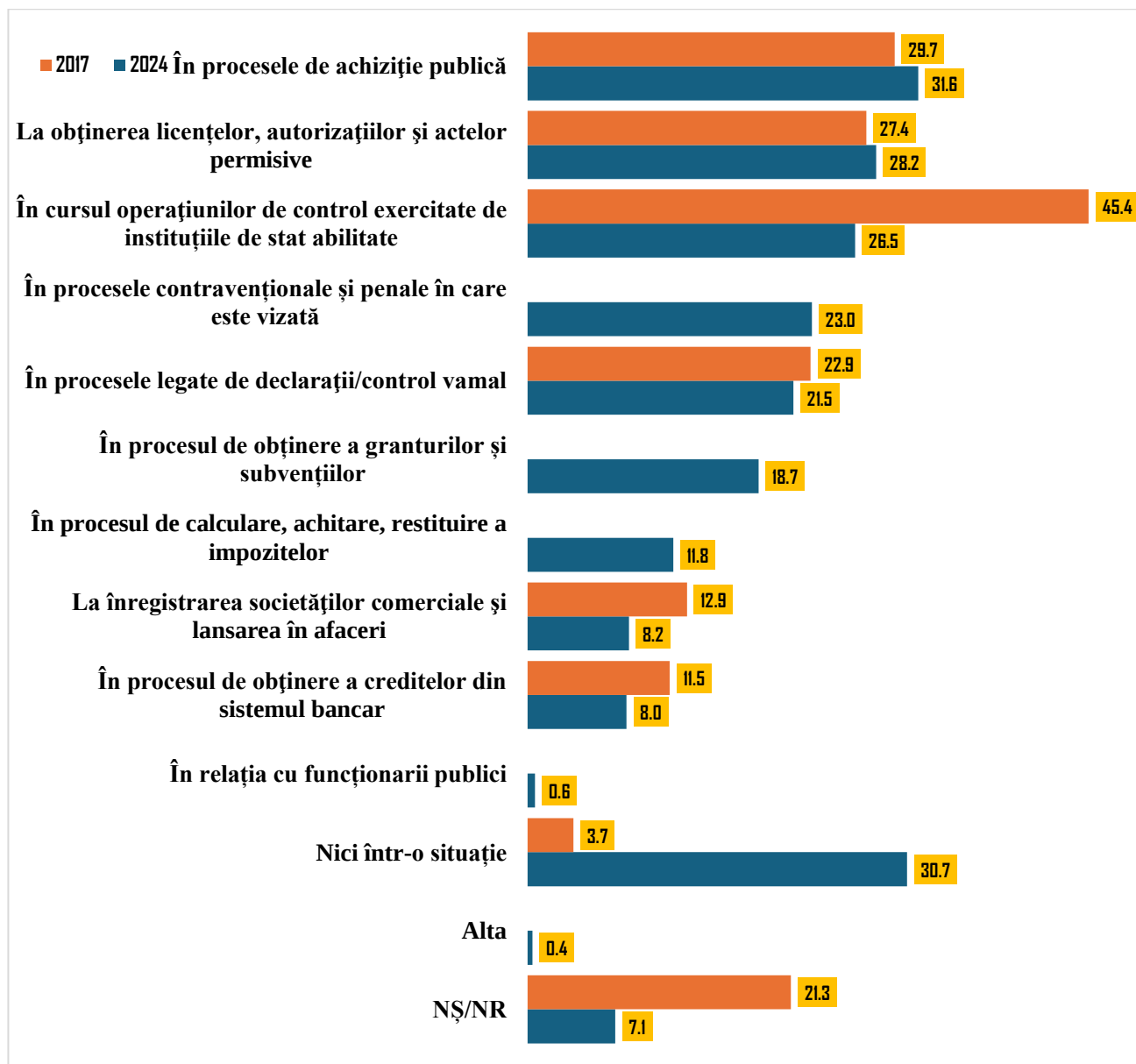

Agencia Națională pentru Soluționarea Contestațiilor este percepută cu un grad moderat de încredere, 21,5% dintre respondenți având „multă” încredere și 2,5% „foarte multă” încredere. Cu toate acestea, există și scepticism: 8,9% dintre respondenți au „foarte puțină” încredere și 15,8% „puțină” încredere. De asemenea, un procent

semnificativ, de 51,3%, au ales „NȘ/NR”, indicând o lipsă clară de opinie sau de cunoștințe despre această instituție.

2. Interacțiunea mediului de afaceri cu corupția

Figura 26. Per general, în care din următoarele situații agentul economic **se confruntă**, în mod direct, cu aspecte legate de corupție? (%)

În procesele de achiziție publică, corupția continuă să fie o problemă majoră, 31,6% dintre respondenți menționând că se confruntă cu aspecte legate de corupție, o ușoară creștere față de 29,7% în 2017. Aceasta sugerează că, deși problemele persistă, există o mică îmbunătățire în transparența proceselor de achiziție.

Corupția rămâne de asemenea o provocare în obținerea licențelor, autorizațiilor și altor acte permissive, unde 28,2% dintre respondenți au indicat existența corupției, comparativ cu 27,4% în 2017. Deși schimbarea este minimă, aceasta reflectă o problemă persistentă în acest domeniu.

În operațiunile de control exercitate de instituțiile de stat abilitate, corupția este percepută mai puțin problematică decât în 2017, cu 26,5% dintre respondenți raportând corupție, față de 45,4% în 2017. Aceasta reprezintă o îmbunătățire semnificativă, sugerând că măsurile de reformă în acest sector pot avea un impact pozitiv.

În 2024 Procesele contravenționale și penale la fel sunt afectate de corupție, cu 23% dintre respondenți raportând probleme în acest sens.

În procesele legate de declarații și control vamal, percepția corupției s-a menținut relativ stabilă, cu 21,5% dintre respondenți raportând corupție, comparativ cu 22,9% în 2017. Aceasta sugerează că nu au fost realizate îmbunătățiri notabile în acest sector.

Corupția este prezentă și în obținerea granturilor și subvențiilor, unde 18,7% dintre respondenți au raportat interacțiuni cu corupția în 2024.

În ceea ce privește calcularea, achitarea și restituirea impozitelor, corupția este percepută mai puțin problematică, cu doar 11,8% dintre respondenți raportând astfel de probleme în 2024.

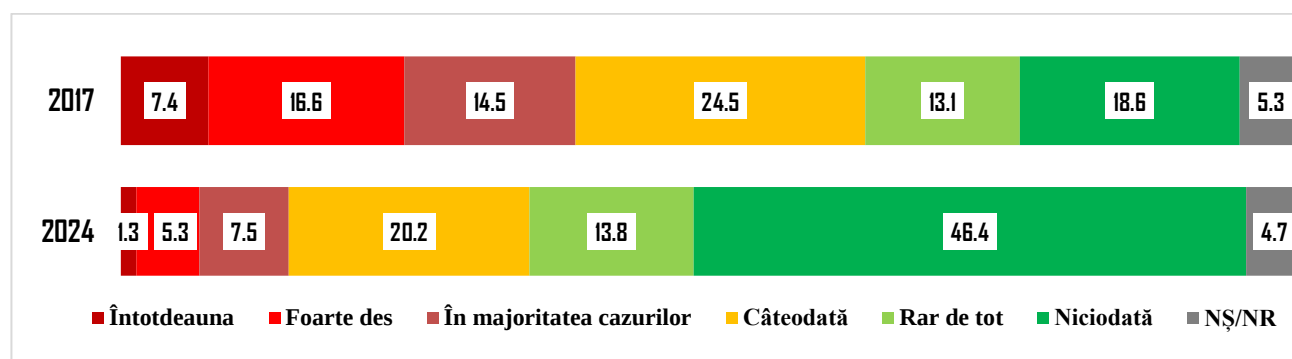
La înregistrarea societăților comerciale și lansarea în afaceri, percepția corupției a scăzut la 8,2% în 2024, de la 12,9% în 2017, ceea ce sugerează o îmbunătățire în transparența și eficiența acestor procese.

În obținerea creditelor din sistemul bancar, percepția corupției a scăzut la 8% în 2024, de la 11,5% în 2017, indicând o mai mare încredere în acest sector.

Un aspect pozitiv este că 30,7% dintre respondenți au indicat că nu se confruntă cu corupția în nicio situație, o creștere semnificativă față de 3,7% în 2017, ceea ce sugerează o îmbunătățire generală a climatului de afaceri.

Percepția agenților economici cu privire la soluționarea problemelor pe căi neoficiale:

Figura 27. Credeți că este mai simplu de a soluționa problemele pe **căi neoficiale** decât pe cele oficiale? (%)

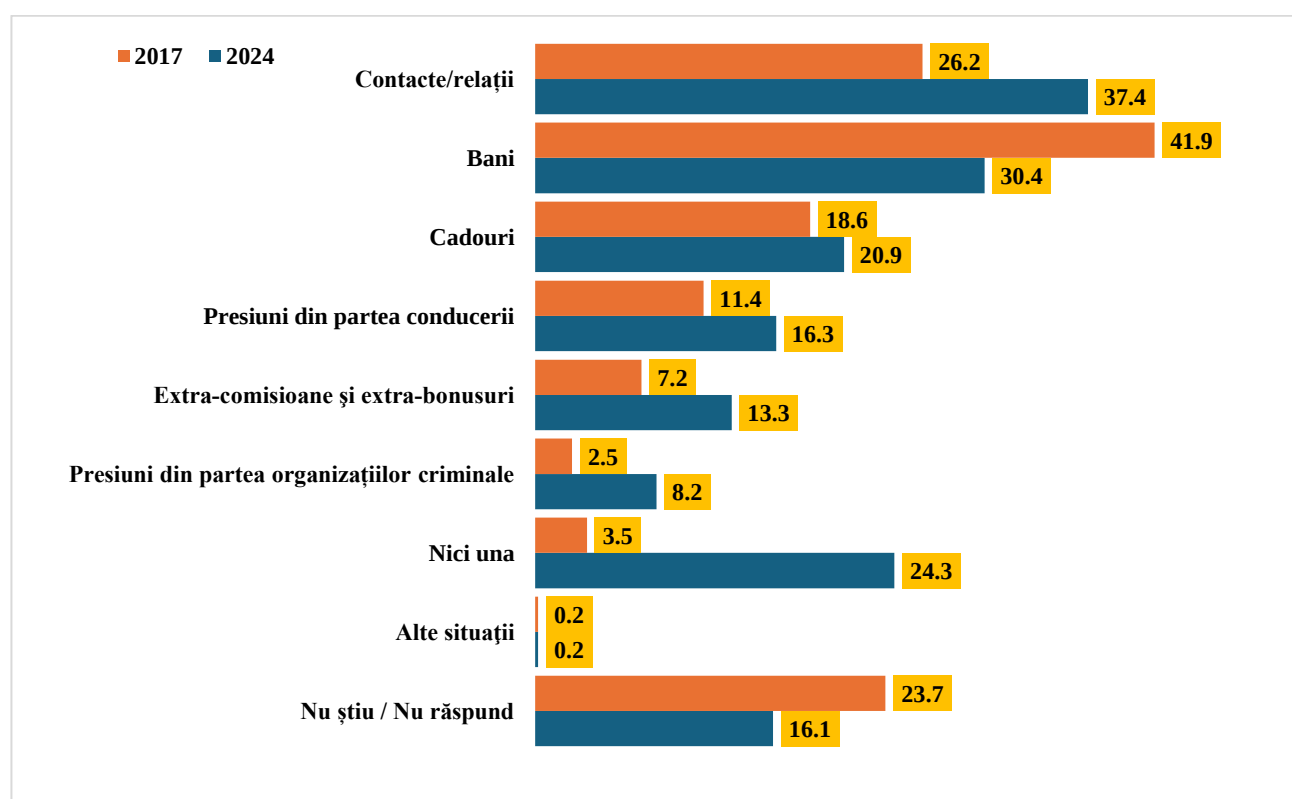
În 2017, o proporție relativ mare de respondenți considera că este mai simplu să rezolve problemele pe căi neoficiale. Aproximativ 7,4% au declarat că recurg „întotdeauna” la căi neoficiale, iar 16,6% au afirmat că fac acest lucru „foarte des”. În plus, 14,5% au recurs la soluții neoficiale „în majoritatea cazurilor”. Pe de altă parte, 18,6% dintre respondenți au spus că „niciodată” nu apelează la astfel de soluții, iar 13,1% au declarat că fac acest lucru „rar de tot”.

În 2024, însă, s-a înregistrat o scădere semnificativă a proporției celor care recurg la căi neoficiale pentru a rezolva probleme. Doar 1,3% dintre respondenți au spus că recurg „întotdeauna” la astfel de soluții, iar 5,3% au afirmat că fac acest lucru „foarte des”. De asemenea, 7,5% au declarat că recurg la căi neoficiale „în majoritatea cazurilor”. În schimb, 46,4% dintre respondenți au afirmat că „niciodată” nu folosesc căi neoficiale, o creștere semnificativă față de 2017. 13,8% au declarat că fac acest lucru „rar de tot”.

Această schimbare sugerează o îmbunătățire a percepției asupra procedurilor oficiale, care sunt acum văzute ca fiind mai accesibile și eficiente. De asemenea, reflectă o posibilă reducere a nevoii de a recurge la practici neoficiale pentru a naviga prin sistemul administrativ și birocratic din Republica Moldova.

Căile neoficiale de soluționare a problemelor în sectorul public:

Figura 28. **Căile neoficiale** de soluționare a problemelor în sectorul public, de obicei, iau forma de...? (%)

În 2024, căile neoficiale de soluționare a problemelor în sectorul public din Republica Moldova par să fi evoluat în moduri semnificative comparativ cu 2017.

Contactele și relațiile rămân cea mai frecventă metodă neoficială folosită pentru a rezolva probleme, cu 37,4% dintre respondenți indicând această practică, în creștere față de 26,2% în 2017. Aceasta sugerează că rețelele informale și influențele personale au devenit și mai importante în interacțiunile cu sectorul public.

Banii continuă să joace un rol central în practicile neoficiale, cu 30,4% dintre respondenți raportând că folosesc plățile informale pentru a soluționa problemele, o scădere moderată de 41,9% în 2017.

În cazul cadourilor, utilizarea acestora ca mijloc de influență a crescut ușor, de la 18,6% în 2017 la 20,9% în 2024. Aceasta arată o continuitate a acestei practici, care rămâne un mod comun de a facilita interacțiunile cu autoritățile.

Presiunile din partea conducerii au devenit mai frecvente, fiind raportate de 16,3% dintre respondenți în 2024, comparativ cu 11,4% în 2017. Acest lucru poate indica o creștere a utilizării autorității și influenței ierarhice pentru a rezolva probleme într-un mod neoficial.

De asemenea, extra-comisioanele și extra-bonusurile au înregistrat o creștere, fiind menționate de 13,3% dintre respondenți în 2024, față de 7,2% în 2017. Aceasta sugerează că aceste practici sunt în creștere, ceea ce ar putea reflecta o tendință spre formalizarea unor plăți informale sub formă de bonusuri sau comisioane suplimentare.

În ceea ce privește presiunile din partea organizațiilor criminale, acestea au fost raportate de 8,2% dintre respondenți în 2024, o creștere față de 2,5% în 2017. Aceasta indică o îngrijorare sporită cu privire la influența organizațiilor criminale în sectorul public.

Pe de altă parte, un aspect pozitiv este că 24,3% dintre respondenți au indicat că nu se confruntă cu nicio astfel de practică, o creștere semnificativă față de 3,5% în 2017. Aceasta sugerează o îmbunătățire în percepția generală asupra integrității interacțiunilor cu sectorul public.

În concluzie, datele din 2024 arată atât persistența, cât și intensificarea anumitor practici neoficiale, în special în ceea ce privește utilizarea banilor și a contactelor personale. Totuși, există și semne de progres, cu o creștere notabilă a numărului de respondenți care afirmă că nu se confruntă cu astfel de practice.

2.1 Practicile corupte în interacțiunea cu instituțiile statului

Integritatea instituțiilor publice atunci când interacționează cu mediul de afaceri (Serviciul Fiscal de Stat, ANSA, ANTA, Inspekția Muncii, etc.)

Reprezentantul unei întreprinderi mari consideră că în cadrul interacțiunilor dintre agențiile guvernamentale și mediul de afaceri, cunoașterea cadrului legislativ joacă un rol esențial în menținerea integrității și onestității. În primul rând, o persoană bine informată cu privire la drepturile sale cunoaște care sunt serviciile la care are dreptul și modul în care acestea trebuie furnizate, având astfel capacitatea de a formula cerințe adecvate. În al doilea rând, o persoană care înțelege legislația este pe deplin conștientă de consecințele la care se expune dacă un act de corupție este descoperit, și va evita astfel asumarea unor riscuri nejustificate.

Atâta timp cât eu știu ce drepturi am și cum pot beneficia de un anumit serviciu și eu îmi respect toate etapele și procesele și documentația, doar de nu știu, poate hai să zicem, termenii care sunt prevăzuți să fie maxim posibil care, dar asta este, ne conformăm și asta facem, să manevrezi în termeni. Dar în rest nu.
[1]

Un alt reprezentant al unei companii mici, subliniază că domeniile ecologiei și protecției muncii sunt deosebit de afectate de corupție. Acesta adaugă că toate instituțiile care, într-un fel sau altul, interacționează cu mediul de afaceri - cum ar fi inspectoratele fiscale,

agențiile de mediu, ANSA, poliția, justiția, procuratura și instanțele de judecată - sunt susceptibile corupției, forțând astfel oamenii de afaceri să se conformeze unui sistem corupt și să acționeze conform regulilor impuse de acesta. Această perspectivă este împărtășită și de participanții la un focus grup din regiunile Centru și Sud, care consideră că schemele corupției pot fi observate prin tergiversarea soluționării problemelor pe care se confruntă întreprinderile. Concret, rezolvarea unei probleme sau adoptarea unei decizii sunt amânate până când se oferă mită, ceea ce, așa cum s-a menționat în capitolul anterior, poate fi problematic pentru antreprenorii care fie nu dispun de timpul necesar, fie suferă pierderi semnificative din cauza întârzierilor.

Dacă e să vorbim despre integritatea în instituțiile statului desigur că eu aș zice că există corupție prin acțiuni de trăgănare. În foarte multe instituții se trăgănează. Poate și nu intenționat da asta da dovada de faptul că nu avem specialiști buni cu părere de rău... [FG3-B9]

La capitolul inspectorate, cum ar fi ecologia, protecția muncii, acolo este corupție într-adevăr, acolo este un negativism foarte mare. Dar vreau să vă spun că la noi în societate toate instituțiile care activează cu mediul de afaceri, cum ar fi inspectoratele fiscale, tot ce ține de ecologie, de ANSA, toate sunt corupte... Chiar și începând cu poliția,... în concordanță și justiția, cum ar fi procuratura, judecătorii... Și vă spun că business-ul care a mai rămas acum în Moldova de acum știe toată situația aceasta și noi suntem nevoiți să activăm așa mai departe, neavând alte variante, adică noi suntem supuși într-un drum care noi suntem nevoiți să mergem pe inspectoratele acestea. Altfel trebuie să închidem business ul și să ieșim și noi din țară... [I2]

Există și agenți economici care observă o îmbunătățire a transparenței și integrității în interacțiunea dintre agențiile guvernamentale și sectorul privat. Aceștia susțin că au existat cazuri de colaborare între aceste structuri care s-au desfășurat fără implicarea corupției, evidențiind astfel un progres în combaterea acestui fenomen.

De la ANSA. Pur și simplu m-am dus și i-am întrebat: ce documente trebuie, vă rog. Mi-o dat o foaie, am venit a doua oară cu toate acestea și le-am spus „Dați-mi vă rog certificatul”. [FG4-B1]

Ultimii doi ani sunt schimbări, mai bine, fiindcă atârănarea puțin s-a schimbat... mai bine decât cum a fost. [I4]

Vorbind despre interacțiunea dintre agențiile guvernamentale și mediul de afaceri, participanții la focus grupul din regiunea de Nord afirmă că, dimpotrivă, relația interpersonală dintre agențiile guvernamentale și mediul de afaceri este destul de tensionată. Unii participanții subliniază importanța contribuțiilor legale și oneste a mediului de afaceri în bugetul de stat, buget din care chiar acești angajați ai statului își primesc salariile.

Am simțit și eu ce s-a vorbit mai anterior că se uită cu superioritate cei care, reprezentanții statului. [FG2-F5]

În opinia mea, totuși o persoană publică, un funcționar public, el ar trebui să conștientizeze și de faptul că ei își formează bugetul pe baza la mediul de afaceri din teritoriu. Salariile lor, inclusiv tot ceea ce ei primesc îi din banii care

agentul economic cinstit și corect oferă bugetului de stat, bugetului național, bugetului local. [FG2-F1]

Reprezentantul unei alte companii de dimensiune medie, menționează că în experiența sa a întâlnit atât situații în care corupția era omniprezentă, iar darea de mită era inevitabilă și esențială pentru îmbunătățirea relațiilor, cât și cazuri în care instituțiile au manifestat o atitudine flexibilă și corectă, fără implicarea unor practici corupte. Această diversitate în comportamentul angajaților din instituțiile statului reflectă complexitatea și variabilitatea contextelor în care companiile își desfășoară activitatea.

Eu m-am confruntat cu diferite experiențe în ultimul timp din parte instituțiilor. Unele care în viziunea mea anterior fără ca să interacționez, erau destul de corupte, dar au avut o abordare mult mai flexibilă și deschisă, și foarte corectă, de susținere pentru a promova mediul privat fără ca să fie cumva influențate sau folosite scheme pentru lucruri decisive... Am avut și vice-versa situații când m-am confruntat cu blocaje din partea statului, chiar simple solicitări ca să ne întâlnim să discutăm corect, deschis, am primit din start refuzuri. Părerea lor s-a schimbat numai în momentul când s-a găsit alte tipuri de ieșire decât cele care sunt standarde. [15]

Un reprezentant al unei companii mari și-a exprimat o opinie similară, subliniind că, deși a întâlnit o atitudine pozitivă din partea unor agenții guvernamentale, experiența sa negativă cu Inspekția de Stat a Muncii a influențat percepția generală asupra acestor instituții. În mod specific, amânarea soluționării unui caz de accident de muncă a avut un impact semnificativ asupra încrederii sale în integritatea și eficiența agențiilor guvernamentale.

Cu anumite instituții de stat colaborăm și vedem o atitudine destul de respectuoasă, pe poziții de a-și întruni capacitatea la maxim pentru a acorda servicii în termen rapid. Dar cu regret, am întâlnit în activitate recent cu Inspekția de Stat al Muncii, un caz cu accident de muncă care s-a produs cu două luni în urmă și până la moment, noi nu am obținut procesul-verbal de cercetare a accidentului de muncă, ceea ce după legislație urma să fie cercetat în decurs de 5 zile de către organizația noastră. Chiar dacă este cercetat de către Inspekția de Stat al Muncii, urma să fie într-o lună de zile. [13]

Bazându-ne pe opiniile agenților economici, în tabelul de mai jos am sintetizat o listă de domenii și instituții susceptibile de a fi influențate de corupție.

Domeniul	Instituțiile
Sănătate	Centru de Sănătate Publică Asistentele medicale; CAPCS (Centrul pentru achiziții publice centralizate în sănătate); AMDM (Agenția Medicamentului și Dispozitivelor Medicale);
Ordine publică	Poliție; Poliția rutieră; MAI (Ministerul Afacerilor Intern).

Domeziul	Instituțiile
Justiție	Judecătoriale; Procuratura;
Fiscalitate	Inspectoratul Fiscal;
Serviciul vamal	Serviciul vamal;
Alimentar	ANSA (Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor);
Anticorupție	CNA (Centrul Național Anticorupție);
Agricultură	AIPA (Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură);
Conformitate produse	Centrul Național de Acreditare;
Administrație locală	APL (Administrația publică locală);

Unul dintre agenții economici și-a exprimat opinia că domeniul justiției este cel mai corupt, din cauza potențialului mare de influență asupra deciziilor. Reprezentantul companiei spune că atunci când primesc sfaturi de la experții din acest domeniu, se adevărește că informația referitor la o anumită problemă este incompletă, interpretabilă de către fiecare în mod diferit în funcție de interese.

Cum am spus anterior, problema este tot ce ține de sectorul de justiție pentru că din punctul meu de vedere ele sunt foarte influențabile și de foarte multe ori ridică multe semne de întrebare. Poți să ai experți în domeniul acesta, consultanți, oameni care să fie cei mai puternici în domeniu, dar când ajungi la instanță și la hotărâre, de foarte multe ori sunt multe lucruri neargumentate, neexplicate corect și interpretate în felul în care unor persoane le este convenabil. [...] CNA, Procuratura Generală, de Integritate, inclusiv judecătoriile, dar nu la un nivel mic, dar la un nivel unde sunt puse în discuție finanțe, sume, acolo este și corupția mai mare. [I5]

La rândul său, justiția este numită cea mai coruptă și de către agenții economici din Centrul și Sudul țării, spunând că tocmai în această zonă oamenii sunt cei mai abili în a ascunde faptele de corupție, pe când de fapt justiția trebuie să lupte împotriva corupției și nu să o încurajeze. Din acest motiv, încrederea mediului de afaceri în justiție este una scăzută.

Eu cred că corupția cea mai mare este în justiție...pentru că de acolo pornește, deoarece ei știu cum să mușamalizeze, se ascunde anumite surse de venituri... Cei care ar trebui să lupte cu corupția, de fapt ei sunt promotorii și încurajează. În sistemul de justiție al Moldovei care este acum eu nu am încredere. [FG3-F4]

Eu aș spune totuși instituțiile gestionate de către APL, pentru că foarte puțin am văzut structuri sau persoane care să fie din domeniul public local și să aibă o abordare corectă și direcționată în sectorul care trebuie. [I5]

Există, de asemenea, opinia că nivelul corupției depinde de mărimea salariilor. Din acest punct de vedere, personalul medical este considerat a fi cel mai susceptibil actelor de corupție.

Asistentele medicale pentru că au salariile mici, instituțiile medicale. [FG3-F8]

Un alt agent economic din Chișinău, care consideră că cea mai mare corupție este acolo unde sunt fluxuri financiare mari, și anume în sistemul vamal.

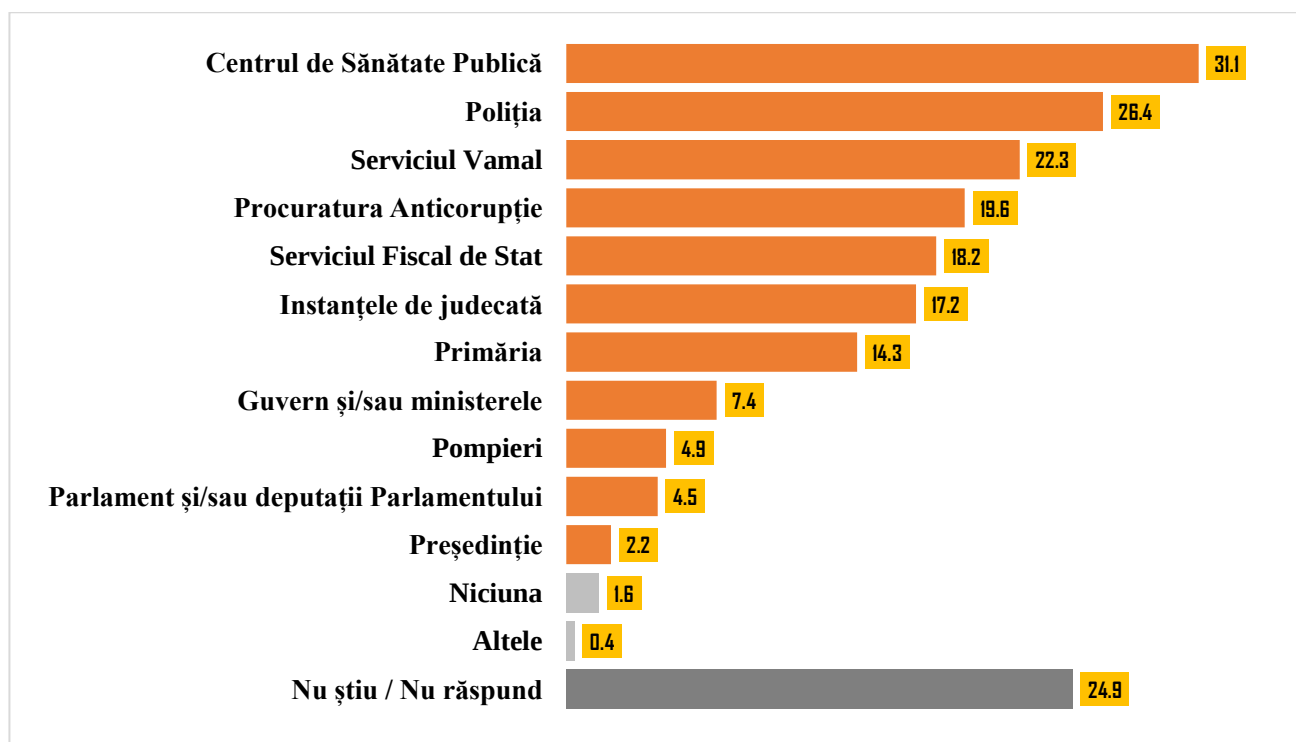
Pentru compania mea, clar că sunt cele cu care interacționăm și clar că depinde de suma tranzacțiilor care se fac, per general deschide bugetul, primii lideri care aduc cel mai mulți bani în buget acei sunt cei mai corupți acolo e cea mai mare miză de a face bani, acestea sunt vamele, ele aduc 40% din PIB. [FG1-B2]

În calitate de organ de control, serviciul fiscal este de asemenea considerat cu grad înalt de coruptibilitate. Dacă o companie dorește să-și ascundă veniturile atunci când sunt păstrate înregistrări financiare incorecte, atunci apare o activitate coruptă.

Cred că prima ar fi vama și serviciul fiscal, dar serviciul fiscal aduce daune atunci când nu se duce evidența corectă la o firmă și firma se eschivează, spre exemplu, să arate veniturile, dacă ești onest plus, minus poți să argumentezi și poți să scapi cu amenzi micuțe. [FG1-F5]

În comparație cu 2017, peisajul instituțiilor unde se plătesc neoficial bani a evoluat în 2024, reflectând atât schimbări în percepția publicului, cât și în realitățile operaționale ale acestor instituții.

Figura 29. Care sunt instituțiile în care se plătește neoficial mai frecvent? (2017, %)

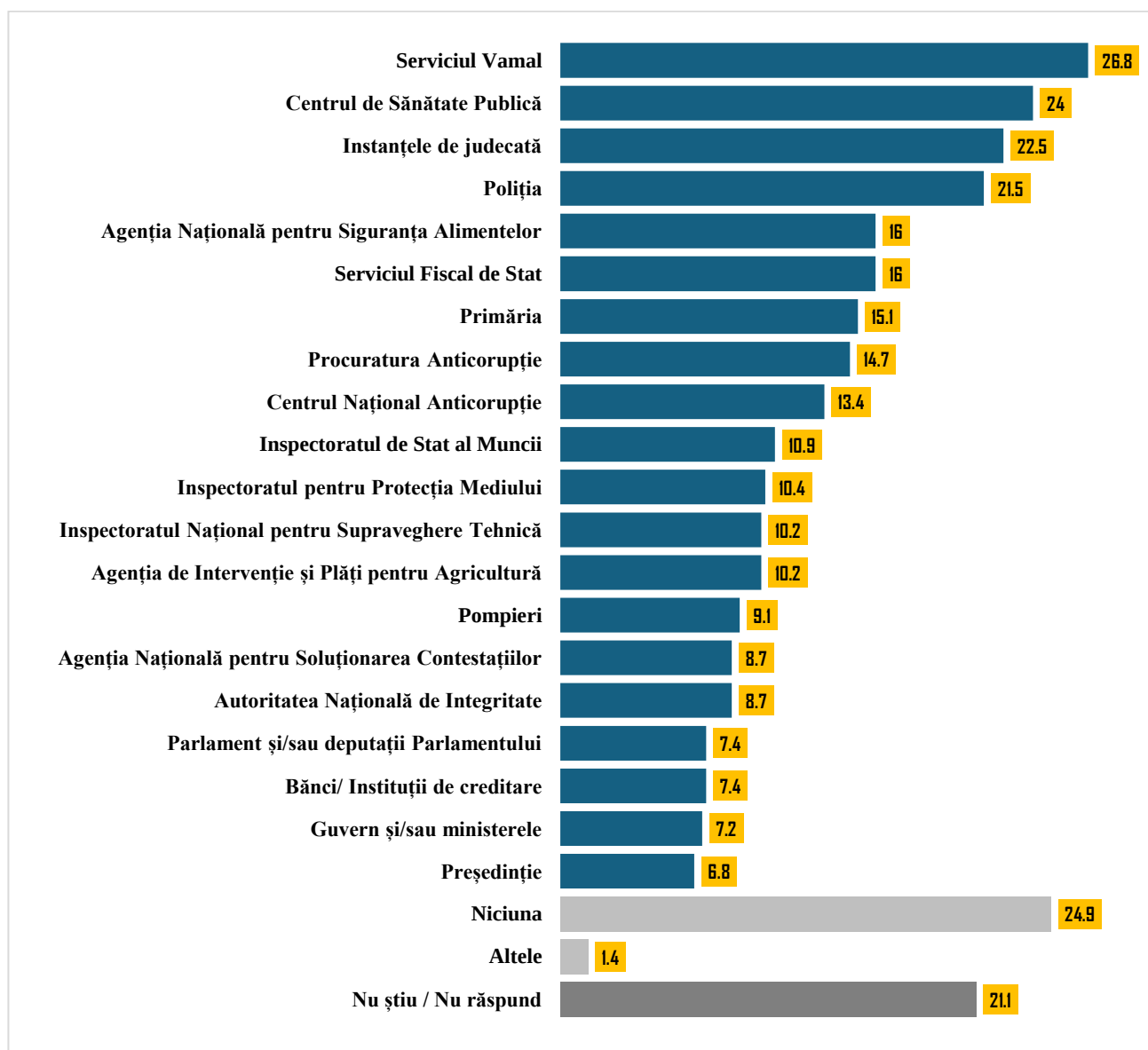

În 2017, Centrele de Sănătate Publică erau percepute ca fiind instituțiile unde se plătesc neoficial bani cel mai frecvent, cu 31,1% dintre respondenți raportând astfel de practici.

Poliția (26,4%) și Serviciul Vamal (22,3%) ocupau, de asemenea, poziții înalte în percepția corupției, urmate de Procuratura Anticorupție (19,6%) și Serviciul Fiscal de Stat (18,2%).

Pe de altă parte, Instanțele de judecată și Primăria erau menționate mai puțin frecvent, cu 17,2% și, respectiv, 14,3%. Instituțiile considerate mai puțin corupte includeau Guvernul și/sau ministerele (7,4%) și Pompierii (4,9%), în timp ce Președinția și Parlamentul erau menționate foarte rar (2,2% și, respectiv, 4,5%).

Figura 30. Care sunt instituțiile în care se plătește neoficial mai frecvent? (2024,%)

În 2024, Serviciul Vamal a devenit instituția cea mai des asociată cu plățile neoficiale, cu 26,8% dintre respondenți menționând astfel de practici. Centrele de Sănătate Publică rămân pe un loc înalt, cu 24%, urmat de Instanțele de judecată (22,5%) și Poliția (21,5%).

De asemenea, a apărut Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor ca o instituție cu o prezență notabilă în percepțiile de corupție (16%), la egalitate cu Serviciul Fiscal de Stat (16%). Alte instituții, cum ar fi Procuratura Anticorupție și Centrul Național Anticorupție, deși percepute ca fiind implicate în combaterea corupției, au fost menționate cu rate de 14,7% și, respectiv, 13,4%.

Proporția celor care nu identifică nicio instituție specifică pentru astfel de plăți a crescut la 24,9%, indicând o îmbunătățire reală. Pe de altă parte, numărul respondenților incerti a rămas relativ mare „Nu știu/Nu răspund” în 2024 (21,1%), comparativ cu 24,9% în 2017.

În concluzie, datele arată că, deși corupția rămâne o problemă în mai multe instituții, există o redistribuire a percepțiilor și o posibilă intensificare a practicilor neoficiale în anumite sectoare. Serviciul Vamal și Centrele de Sănătate Publică continuă să fie văzute

ca instituții cu probleme majore de corupție, iar noile apariții, cum ar fi Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor, sugerează că problemele de integritate nu sunt limitate doar la instituțiile tradițional considerate problematice.

2.2 Apropierea față de instituțiile statului. Situație ipotetică.

(Planificați în weekend să mergeți împreună cu prietenii să vă petreceți timpul liber la o saună. Aveți posibilitatea să luați cu dvs. 2 prieteni. Prietenii vii puteți alege în rândul instituțiilor statului cu care intrați în contact în cadrul activității dvs.. De exemplu: Serviciul Vamal, Serviciul Fiscal, ANSA, etc. Pe cine ați alege?)

Dacă vorbim despre acei „prietenii” dintr-un număr de instituții ale statului pe care agenții economici (reprezentanții companiilor) i-ar lua cu ei pentru a comunica într-un cadru mai puțin formal putem se observă că alegerile agenților economici sunt multiple. Instituțiile de care agenții economici nu ar vrea să se apropie sunt doar câteva, și sunt în general instituțiile în care agenții economici nu au încredere. Preferințele agenților economici sunt expuse în tabelul de mai jos.

Prieteni preferați	Prieteni respinși
• Serviciul fiscal; • Biroul de statistică; • Fondul social; • Inspekția mediului; • APL (Administrația publică locală); • Procuratura; • Serviciul vamal; • Judecătoria; • Ministerul Economiei; • Medicina; • Poliție; • ANSA (Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor); • ODA (Organizația pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului).	• Inspectoratul fiscal; • Vamă; • Procuratura; • Poliția; • Judecătoria.

Interacțiunile pe care agenții economici și le doresc, sau invers, nu și le doresc, depind de specificul companiei și de obiectivele pe care le urmărește. Fie că e vorba de o zonă de interes sau patronaj care ar fi utilă, sau o zonă familiară în care ar exista subiecte și interese comune. Agenții economici care au participat la interviuri, de exemplu, reprezentantul unei companii mari a exprimat ideea că cel mai logic este să aduci prietenii din acele arii cu care compania pe care o reprezintă cooperează în activitățile sale sau dintr-o zonă direct legată de întreprindere. Aceștia ar fi: serviciul fiscal, organul de statistică, fondul social, și inspekția mediului. Însă, unii agenți economici ar fi curioși că cunoască într-un mod informal și instituții ale statului cu care nu conlucrează în mod direct, cum ar fi administrația locală (primăria) sau inspekția mediului.

Cu instituțiile statului, dacă vorbim ca agent economic, cu care interacționează cel mai des logic, cine interacționează cel mai des, cu serviciul fiscal, cu alte

organe, cu organul de statistică și cu fondul social cu cine vrei, interacționăm hai să zicem... O să-l consult eu, pot să mă consulte dacă am eu o întrebare profesională... [I1]

Cu inspecția mediului, fiindcă nu am avut tangență cu ei și de asta curioasă să aflu și alt domeniu pe care nu-l cunosc. Și aș merge probabil cu primăria ca să mă aflu la nivel de local care sunt schimbările, ce noutăți mai sunt. [I4]

Mă gândeam cred că nu aș merge cu colegul procuror, dar aș merge cu cei de la ANSA, aș merge cu cei de la ODA. M-aș duce cu un judecător. [FG3-F4]

Agenții economici nu ar lua cu ei reprezentanți ai următoarelor organizații la o întâlnire amicală, inclusiv: cu inspectorat fiscal, vamă, procuror, polițistul, judecător, polițist. Un reprezentant din domeniul forțelor de ordine este lider printre cei pe care agenții economici nu și-ar dori să-i vadă în preajmă într-un cadru informal.

Într-o formă categorică, agenții economici și-au exprimat părerea că nu ar merge la o întâlnire informală cu un polițist și un reprezentant al domeniului fiscal, acest lucru se datorează faptului că aceste organe au drept scop să depisteze neregularități.

Da nu aș merge probabil categoric cu inspectoratul fiscal, că ei permanent amuș să găsească vreo informație, adică știți cum se spune - ei dacă vor să găsească, găsește oricum, ceva o problema poate să apară. [I4]

Dar ca atare polițistul acesta de grad mic ar putea să organizeze niște întrebări, că el nu are așa mare răspundere. Statistica arată că corup anume a cei care au funcții mici, sau lucrează pentru aceștia mari. Pentru că aceștia mari care dețin funcții mari, nu corup sau dacă corup atunci corup bine, ei pur și simplu au răspundere mai mare și ei nu vor să-și piardă fotoliile. [FG3-B1]

Eu categoric nu aș merge cu niciun procuror niciun judecător, oricine din domeniul acesta. Vă spun că am pierdut încrederea în ei...[FG3-F4]

2.3 “Beneficiile” corupției și motivele actelor de corupție

Principalele motive pentru activitățile corupte enumerate de agenții economici și reprezentanții companiilor sunt expuse în tabelul de mai jos.

Cine dă mită	Motive comune	Cine ia mită
Garanții pentru rezolvarea problemei; Reducerea timpului necesar pentru rezolvarea unei probleme; Ascunderea faptului de contabilitate ilegală; Adăpost fiscal; Mita este mult mai mică decât amenda;	Îmbogățirea financiară; Mentalitatea; Salariile mici.	Autoritatea de a lua decizia principală; Putere și influență; Urmărirea schemelor de corupție; Un lanț în rețeaua de corupție;

Cine dă mită	Motive comune	Cine ia mită
Conducerea la mită (nu există altă cale de ieșire); Ocupat (nu ai timp să rezolvi singur problema); Împărțirea responsabilității (este mai ușor să fie mituiți); Recunoștință; Obținerea locației; Birocrație; Acoperirea greșelilor; Lipsa de competență; Reducerea riscurilor pentru companie.		Nu sunt destui bani niciodată.

O idee fundamentală exprimată de respondenți în legătură cu cazurile de corupție este că soluționarea problemei sau a întrebării apărute reprezintă prioritatea principală. Astfel, toate opțiunile și acțiunile menționate se referă, în mod justificat, la companiile incluse în studiu, evidențiind modul în care acestea abordează situațiile în care sunt implicate acte de corupție.

Dezvoltând problema cu care se confruntă companiile, motivele pentru care se va realiza rezolvarea acesteia sunt următoarele:

1. Timpul Un agent economic nu are timp sa rezolve problema deoarece este prea ocupat, este mai ușor sa mituiești o persoana care va rezolva problema și va garanta un rezultat pozitiv;	<i>În primul rând cei care doresc să fie ceva într-un timp record făcut, hai să spunem că nu este ilegal dar este o economisire de timp sunt și așa situații... [I1]</i> <i>Nu toți, dar o bună parte îs incompetenți și din modul acesta cumva că noi avem nevoie de timp și mai repede să rezolvăm problema...[FG1-B4]</i>
2. Competențe Agentul economic nu are suficiente cunoștințe pentru a rezolva singur problema;	<i>... persoanele îs foarte rău pregătite de a face business, foarte puțini cunosc lucruri generale, elementare... În mare parte antreprenorii au foarte mari dificultăți la luarea deciziilor, ei îs foarte curioși, nu știu care, cum să ieie corect careva decizii. Respectiv, deci dacă ei sunt legați de o entitate de stat, atunci el se duc la persoana care trebuie să primească și de obicei acolo se negociază, apare elementul acesta de negociere: da ce trebuie eu să-ți dau ție? [FG1-B2]</i>

3. Presiuni și manipulare Nu există nicio modalitate de a rezolva problema din cauza condițiilor create artificial (schemă de corupție/ amenințare de pedeapsă/ birocratie excesivă etc.)	<i>Chiar și atunci când la tine totul îți este ideal, deci el îți vine și-ți spune, fie un inspector, n-are importanță ce fel de inspector, el îți spune: eu nu pot să ies de la dvs. până când eu n-o să scriu ceva, înțelegeți cum. [FG2-F1]</i> <i>Și în cazul când vrei să colaborezi cu cineva și îți pune condiții atunci poate nu vrei dar ești impus...[I1]</i>
---	---

Dacă problema nu este rezolvată, consecințele pot afecta semnificativ bunăstarea companiei, un risc pe care niciun antreprenor nu dorește să și-l asume. În acest context, se conturează o logică pragmatică: oferă o sumă mai mică pentru a obține un beneficiu mai mare. Aceeași raționament se aplică și în cazul imperfecțiunilor legislative - dacă o eroare este descoperită, cuantumul amenzii impuse va fi considerabil mai mare decât valoarea unei eventuale mite.

În plus, există o mentalitate prevalentă conform căreia mita este o practică uzuală, iar acest mod de gândire perpetuează fenomenul corupției. Observațiile arată că oficialii corupți sunt adesea persoane materialiste, motivate de dorința de a-și spori câștigurile prin orice mijloace. Opiniile agenților economici din regiunile Centru și Sud pe această temă sunt împărțite. Unii cred că sărăcia și salariile mici sunt cauzele principale ale corupției, iar o creștere a salariilor ar putea rezolva problema. În schimb, alții consideră că, chiar și după ce ajung la poziții înalte, dorința de a câștiga și mai mulți bani persistă, exemplificând această tendință prin comportamentul politicienilor moldoveni. Această a doua opinie este împărtășită și de agenții economici din Chișinău.

Veniturile mici a angajaților, sau a celor care comit acte de corupție. Altceva este aspectul precum cultura noastră...se retrage din Uniunea Sovietică, este ceva de acolo când din colhoz trebuie să iau un sac cu tine de acolo se trage așa de la mărunt la mare. [FG3-B9]

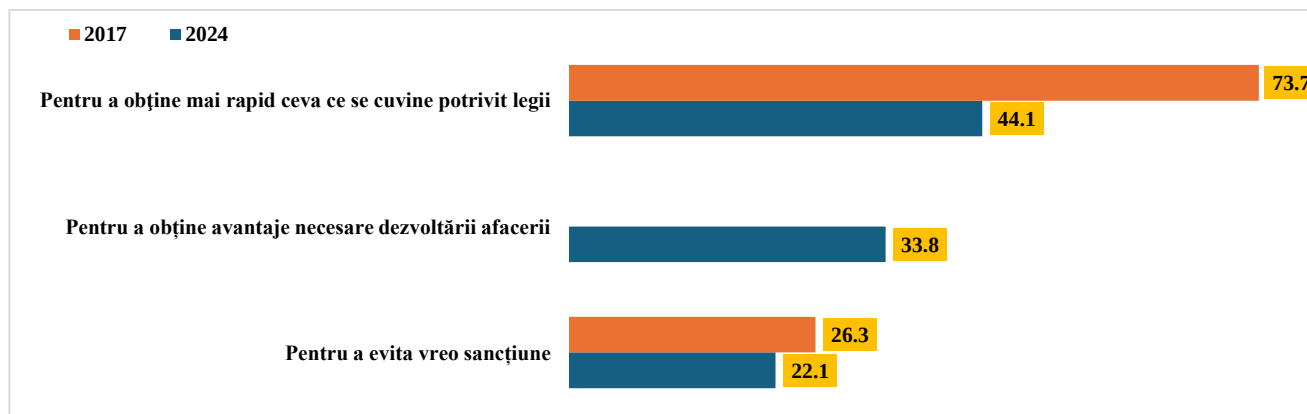
La noi în Republica Moldova principala cauză este venitul mic, salariile care nu sunt motivante și nu ne ajunge niciodată. Dar în ultima perioadă în prezent la deputați, politicienii s-au ridicat salariile destul bine un salariu decent cu care poți trăi în Republica Moldova..., dar totuși efectul acesta sau cauzele anume a corupției tot au rămas. [FG3-F8]

Noi suntem toți materialişti, și vrem o viață mai bună și dacă noi o să avem salarii decente, nu știu chiar și extra mari oricum noi nu o să ne refuzăm de încă un adăugător la salariu. [FG3-B7]

Într-adevăr noi moldovenii avem o dorință de a face bani ușor și dacă este posibilitate de ce nu. [FG3-F4]

Soluționarea problemelor, dar asta-i firea omenească, omul niciodată nu se satură, odată ce o luat el o să mai vrea. [FG1-B1]

Figura 31. În sectorul/domeniul de afaceri în care activați Dvs., care este scopul plăților neoficiale? % din cei care s-au confruntat cu cazuri de corupție (15.8% în 2024 și 24.7% în 2017)

În 2017, majoritatea covârșitoare a plăților neoficiale (73,7%) erau efectuate pentru a obține mai rapid ceva ce, potrivit legii, se cuvine agenților economici. Aceasta indică faptul că întârzierile și birocrăția în procesele legale erau atât de omniprezente încât plățile neoficiale deveniseră o metodă comună de a grăbi lucrurile. Până în 2024, acest motiv a scăzut considerabil la 44,1%, ceea ce poate sugera o îmbunătățire în eficiența și transparența proceselor administrative, reducând astfel nevoia de plăți neoficiale pentru a accelera obținerea drepturilor legale. În ceea ce privește obținerea de avantaje necesare dezvoltării afacerii, acest motiv a fost invocat de 33,8% dintre respondenți în 2024. Aceasta indică faptul că, în pofida progreselor în unele domenii, corupția continuă să fie văzută ca un mijloc necesar pentru a obține anumite avantaje competitive sau resurse critice pentru dezvoltarea afacerii.

În 2024, 22,1% dintre respondenți au indicat că plățile neoficiale sunt utilizate pentru a evita sancțiuni, un procent mai mic comparativ cu 26,3% în 2017. Această scădere poate sugera o reducere a utilizării corupției ca mijloc de evitare a consecințelor legale, probabil datorită îmbunătățirii mecanismelor de conformitate și aplicării legii.

Per ansamblu, datele din 2024 arată o schimbare în scopurile plăților neoficiale, cu o reducere a utilizării acestora pentru a accelera procesele legale și a evita sancțiuni, dar cu o persistență a utilizării corupției pentru obținerea de avantaje în afaceri.

2.4 Acțiuni și consecințe

Consecințele ale corupției pentru individ/ pentru business/sectorul privat/societate. În ceea ce privește aspectele asociate corupției, agenții economici o percep în mod covârșitor ca fiind negativă, subliniind impactul său profund asupra societății. Aceștia vorbesc despre efectele corupției la un nivel mai larg, cum ar fi subminarea întregii țări, dar aduc în discuție și consecințele directe pe care le are asupra indivizilor. Această percepție reflectă conștientizarea impactului negativ pe care corupția îl are atât asupra comunității, cât și asupra bunăstării personale.

Reprezentanții companiei văd următoarele consecințe pentru business/sectorul privat:

- Concurență neloială;
- O afacere promițătoare și interesantă nu are oportunități de dezvoltare;
- Lichidarea imediată a întreprinderii;
- Lipsa angajaților calificați.

Din punctul de vedere a agenților economici corupția subminează concurența sănătoasă în diverse sectoare de activitate, făcând-o practic imposibilă. Într-un astfel de mediu, sunt favorizate persoanele și entitățile care dispun de resurse financiare, relații, influențe și conexiuni puternice. Ca rezultat, prin acțiuni corupte, întreprinderile „necinstite,” care nu urmăresc strategii pe termen lung, obțin avantaje nejustificate în detrimentul altor întreprinderi mai promițătoare, care propun idei inovatoare și benefice pentru țară, dar care operează în limitele legii. Aceste întreprinderi, respectând regulile, nu beneficiază de aceleași oportunități de dezvoltare, fiind astfel dezavantajate în competiția cu cei care recurg la practici corupte.

Unul dintre agenții economici, reprezentant al unei companii de dimensiune medie, discută despre impactul negativ al corupției asupra mediului de afaceri, împiedicând dezvoltarea competitivității companiilor din Republica Moldova la nivel global, limitând astfel capacitatea lor de a concura eficient pe piețele internaționale.

Pentru business corupția influențează în mod direct concurența neloială. [I3]

Prima problemă care o văd pentru business este faptul că se promovează întreprinderile care nu au viziune pe termen mediu și lung ceea ce creează suficiente obstacole pentru a dezvolta companiile care ar putea să facă lucruri frumoase și să dezvolte într-adevăr anumite sectoare destul de interesante pentru RM. [...] Aceasta automat ajunge la aceea ca noi să nu avem companii care pot să ajungă la nivelul celor mondiale renumite pe diferite domenii de activitate, dar ajung să fie susținute companiile care nu știu să lucreze într-o concurență corectă. [I5]

Concurență neloială, deci aici este vorba despre agenți economici defavorizați. În momentul în care unu oferă mită și-i sigur că primește sau o licitație cu mulți bani sau o autorizație care altul care nu oferă mită, simplu nu primește. [FG2-F1]

Pe baza celor spuse de către agenții economici din regiunile Centru și Sud, observăm consecințele corupției asupra statului, mai ales asupra economiei: banii care ar trebui să meargă la bugetul de stat ajung în buzunarele corupților.

Nu ia statul banii. Nu se duc banii la stat printr-un proces verbal făcut de un agent de patrulare, dar se duce la agentul constatator. Și statul nu are venitul care nu îl are, nu vin banii în buget. Și respectiv nu avem din ce achita salarii chiar și pentru acel agent de patrulare. [FG3-B7]

Sunt multe eu văd numai minusuri, și suferă cetățenii, statul își pierde autoritatea atunci când sunt mai multe acte de corupție. [FG3-B9]

... suferă economia statului - ce avem la ziua de azi asta sunt ani grei de corupție, pe care acum îi avem ca efect final. Noi avem depopulare, avem instituții publice închise, lipsă de personal, lipsă de cadre, construcții avariate, părăsite și aceleași APL-uri nu mai au deja personal cu cine lucra... Școala se închide, aceea se închide. Noi ne optimizăm atât de mult încât gata, s-a furat țara... [FG2-F4]

Consecințele corupției pentru individ:

Negativ	Pozitiv
Demoralizarea oamenilor care lucrează într-un mediu de afaceri	Posibilitate de venituri suplimentare
Schimbarea reședinței pentru studii și muncă în altă țară	Abilitatea de a rezolva probleme rapid și ușor
Lipsa domeniului de activitate pentru autorealizarea	Economisirea de bani (suma mită este mai mică decât valoarea amenzii)

Printre consecințele pozitive unii agenți economici au menționat venituri suplimentare și o mai mare bunăstare a celor implicați în acte corupte. Aceste efecte pozitive sunt însă contrabalansate de către un șir de efecte negative descrise mai sus.

Efectele corupției pentru individ sunt două. Partea pozitivă este faptul că omul își asigură venitul suplimentar care îi permite să reziste și să aibă o viață decentă în RM și rămâne la noi pe piață să activeze și nu pleacă peste hotare. Efectul negativ este faptul că nu rămân persoane cinstite, oneste și cele care ar putea să aducă societatea noastră pe un trend corect în ierarhia mondială, pentru că cât de mică țara noastră nu ar fi noi suntem o părticică din tot acest lanț. [15]

Un agent economic reprezentant al unei companii mici, subliniază că schemele corupte pot demoraliza profund un om de afaceri, lăsându-l într-o stare de deznădejde atunci când nu poate rezolva o problemă fără a oferi mită. Agentul economic oferă un exemplu al unui coleg din sectorul agricol, menționând că pentru achiziționarea unui sistem de irigare a fost nevoie să interacționeze cu funcționari corupți fără de care achiziția nu ar fi fost posibilă.

Cumva lumea așa și procedeze, pentru că știu că altfel nu hotărâsc întrebările...Chiar acum vorbeam cu cineva și ne-a spus că dorește să cumpere un sistem de irigare și nu poate din cauza că una categoric nu vrea, și plus acolo sunt niște întrebări la nivel de territorial, și iarăși acolo mai mult trebuie de achitat. Nu poți elementar să tragi apa, să plantezi, se activezi mai departe, să dai de muncă la oameni, adică parcă sunt legate una cu alta. [I4]

Discutând despre consecințele negative ale corupției la nivel individual, agenții economici din Chișinău și regiunile Centru, Sud și Nord, participanți la discuțiile de focus-grup, identifică sectorul educației ca fiind supus corupției. Consecințele corupției în acest domeniu pot fi privite din două perspective.

În primul rând, posibilitatea de a oferi mită afectează studenții cu abilități ridicate, care ar putea aduce contribuții semnificative în viitor în domeniul pentru care se pregătesc. Acești studenți, care ar putea avea un impact pozitiv asupra dezvoltării țării, nu reușesc să obțină notele pe care le merită, ceea ce le împiedică progresul și dezvoltarea profesională. În acest context, agenții economici subliniază că studenții sunt percepuți ca o sursă de venit în sistemul educațional.

În al doilea rând, apare situația inversă, în care studenții cu resurse financiare suficiente pentru a-și plăti studiile (și notele prin oferirea de mită) obțin note mari fără a deține, de fapt, cunoștințele necesare. Aceștia absolvă universitățile, dar fără competențele esențiale, ceea ce afectează nu doar performanța lor profesională, ci și calitatea generală a forței de muncă.

Copiii noștri care în loc să rămână aici să învețe pentru societatea noastră mai departe ei pleacă pentru studii...Și universitățile din Republica Moldova îi privesc pe ei pe toți doar ca o sursă de venit. [FG3-B1]

Corupția în educație de exemplu..., dacă să vorbim de studiile superioare sau în educație, crește un student, și mai departe absolutește, dar cu studii de acelea, cu capacități foarte puține, dar cu note bune. [FG4-F3]

Consecințele practicilor corupte pentru societate, se reflectă în fenomenului migrației, care s-a intensificat în ultima perioadă și are multiple efecte negative:

- Emigrarea tinerilor pentru studii în străinătate;
- Emigrarea specialiștilor competenți care își doresc un viitor lipsit de corupție, căutând oportunități de muncă și dezvoltare în alte țări;
- Stagnarea societății;
- Pierderea profesioniștilor din țară;
- Scăderea semnificativă a numărului de oameni calificați în țară;
- Regres în toate domeniile de activitate.

Tinerii care nu sunt de acord cu situația actuală din țară văd în emigrare singura soluție pentru ei. Aceștia sunt cei care nu tolerează corupția și care nu pot funcționa într-un sistem corupt. Se observă că cei care emigrează sunt adesea cei mai inteligenți, educați, competenți și ambițioși oameni, care ar putea contribui la progresul țării.

Cred că ar fi în stagnarea noastră ca popor în toate domeniile de activitate, ca țară ca popor. [FG3-F5]

Asta este fiindcă atunci când pleacă lumea din țară pur și simplu nu ai cu cine lucra, noi rămânem aici o mână de oameni care practic ne chinuim, fiindcă nu este legislația, este corupția, este statalitate slabă... [12]

... mai ales din rândul tinerilor, care văd aceste fenomene și au încercat să le denunțe prin anumite metode, iar în final cedează și emigrează în număr mare din țara noastră deoarece nu-și văd viitorul aici. [14]

Pentru business am spus că oamenii talentați sau oamenii care își execută lucrările calitativ nu o să aibă unde să-și desfășoare activitatea. Pentru că ei cumva sunt cinstiți și nu o să poată să câștige acea licitație. Dar oamenii de afaceri care au bani mai mulți și au posibilități să corupă și au acces la oamenii cu drag înalt sau cu o anumită funcție la stat atunci ei cumva se împart între ei. [FG3-B7]

Unii reprezentanți ai companiilor din regiunile Centru și Sud, au remarcat câteva aspecte pozitive pe care acțiunile corupte le pot oferi unui individ. Acestea includ posibilitatea de a rezolva problemele într-un timp scurt și cu mai puțin efort. Cu toate acestea, se subliniază că la nivelul companiei pot apărea îndoieli cu privire la veniturile obținute în acest mod, deoarece efectul pozitiv este temporar și durează doar până când se descoperă acțiunile corupte.

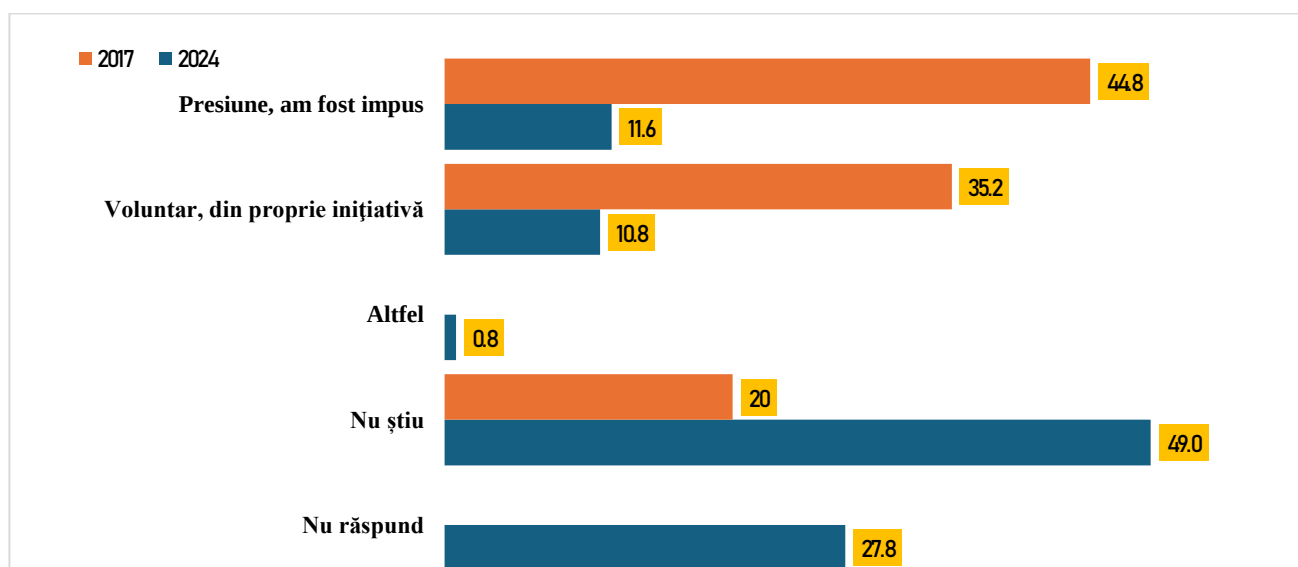
Pentru individ consider că atunci când ai o problemă urgentă și nu poți frumos să o rezolvi adică ar fi o ușurință pentru individ hai să zicem acest fenomen. Și întrebarea se rezolvă foarte ușor. Ceea ce ține din punct de vedere al întreprinderiiar avea de suferit întreprinderea, un efect mai mult negativ. [FG3-F6]

Principalul aspect pozitiv al corupției este, așa cum a fost menționat, rezolvarea rapidă și fără efort a problemelor, atât în domeniul privat, cât și în mediul de afaceri.

Aspectul pozitiv al corupției este dacă o persoană își rezolvă o anumită întrebare într-un timp record - juridic incorect, ilegal dar și-o rezolvă.... [13]

Inițiatorul plăților neoficiale:

Figura 32. Cine a fost inițiatorul plăților neoficiale? (%)

În 2017, majoritatea respondenților (44,8%) au indicat că au fost supuși presiunii și s-au simțit obligați să efectueze plăți neoficiale. Această percepție a scăzut dramatic în 2024, la doar 11,6%, sugerând o scădere a forțării directe din partea altor părți pentru a iniția astfel de tranzacții corupte.

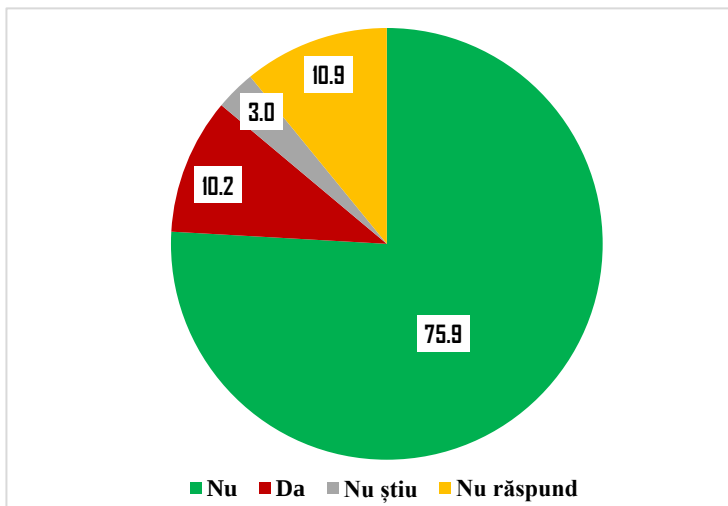
În același timp, procentul celor care au inițiat plățile neoficiale din proprie inițiativă la fel a scăzut mult: 10,8% în 2024, comparativ cu 35,2% în 2017.

Un aspect semnificativ este creșterea dramatică a numărului de respondenți care nu știu cine a fost inițiatorul: 49% au spus că „nu știu” în 2024, comparativ cu 20% în 2017. În 2024 un procent semnificativ (27,8%) a evitat să răspundă la întrebare. Ceea ce poate reflecta o reticență crescută de a discuta aceste probleme.

Prejudicii materiale cauzate de actele de corupție:

Figura 33. Ați suferit **prejudicii materiale** în urma cazurilor de corupție? (%)

În ceea ce privește prejudiciile materiale cauzate de corupție, datele din 2024 arată că majoritatea covârșitoare a respondenților (75,9%) au raportat că nu au suferit prejudicii

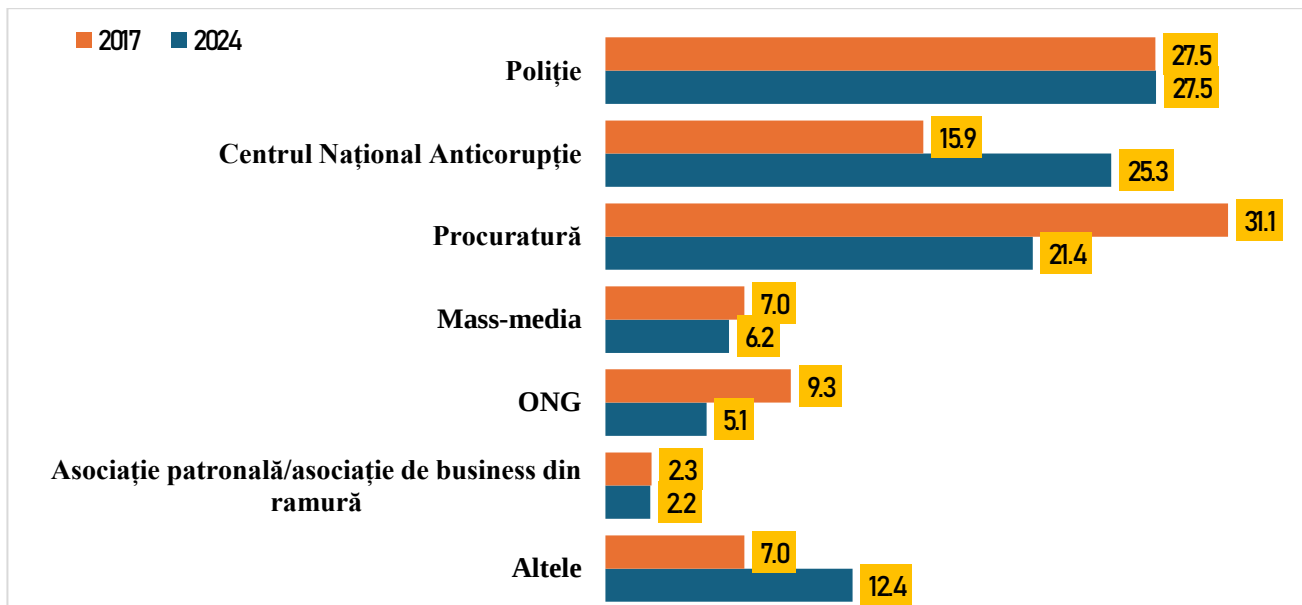
materiale în urma cazurilor de corupție, ceea ce indică fie o reducere a impactului direct al corupției, fie o percepție îmbunătățită a costurilor asociate acestora.

Pe de altă parte, 10,2% au raportat că au suferit prejudicii materiale, în timp ce 3% au declarat că nu știu dacă au fost afectați material. 10,9% au preferat să nu răspundă la această întrebare, ceea ce sugerează o

anumită incertitudine sau sensibilitate în legătură cu subiectul.

Instituțiile și organizațiile unde persoanele s-au plâns de cazurile de corupție:

Figura 34. Unde v-ați plâns pe cazurile de corupție cu care v-ați confruntat? % din cei care s-au plâns (9.8% în 2024 și 20.7% în 2017)

Poliția a rămas o instituție unde plângerile pe cazurile de corupție sunt frecvente, cu 27,5% dintre cei care s-au plâns raportând cazurile la Poliție, o cifră identică cu cea din 2017.

Procuratura a înregistrat o scădere notabilă, de la 31,1% în 2017 la 21,4% în 2024. Această scădere ar putea indica fie o reducere a încrederii în eficiența Procuraturii de a gestiona cazurile de corupție, fie o deplasare a preferințelor către alte instituții sau mijloace de raportare.

Centrul Național Anticorupție a devenit o instituție tot mai frecvent aleasă pentru depunerea plângerilor, cu un procentaj care a crescut de la 15,9% în 2017 la 25,3% în 2024. Aceasta reflectă o posibilă creștere a încrederii în capacitatea acestei instituții de a combate corupția eficient.

Mass-media și-a menținut un rol relativ constant, cu un ușor declin de la 7% în 2017 la 6,2% în 2024, indicând că expunerea publică a cazurilor de corupție prin intermediul presei rămâne un instrument viabil, dar nu predominant.

ONG-urile au înregistrat o scădere semnificativă, de la 9,3% în 2017 la 5,1% în 2024, sugerând un rol tot mai scăzut al organizațiilor non-guvernamentale în sprijinirea victimelor corupției și în expunerea acestor practici.

În ceea ce privește alte forme de plângere sau raportare, cum ar fi asociațiile patronale sau asociațiile de business, acestea au rămas relativ constante, cu puține modificări în procentul respondenților care le-au utilizat.

În 2024, datele indică o creștere a încrederii în instituțiile specializate în combaterea corupției, precum Centrul Național Anticorupție, în contrast cu o ușoară scădere a încrederii în Procuratură. De asemenea, ONG-urile nu reușesc să se impună ca o alternativă viabilă pentru raportarea cazurilor de corupție, iar organizațiile asociative din mediul de afaceri nu au câștigat suficientă încredere pentru a fi considerate o opțiune pentru raportarea corupției în acest sector.

Consecințele denunțurilor actelor de corupție:

Figura 35. A fost **rezolvată** problema Dvs.? (%)

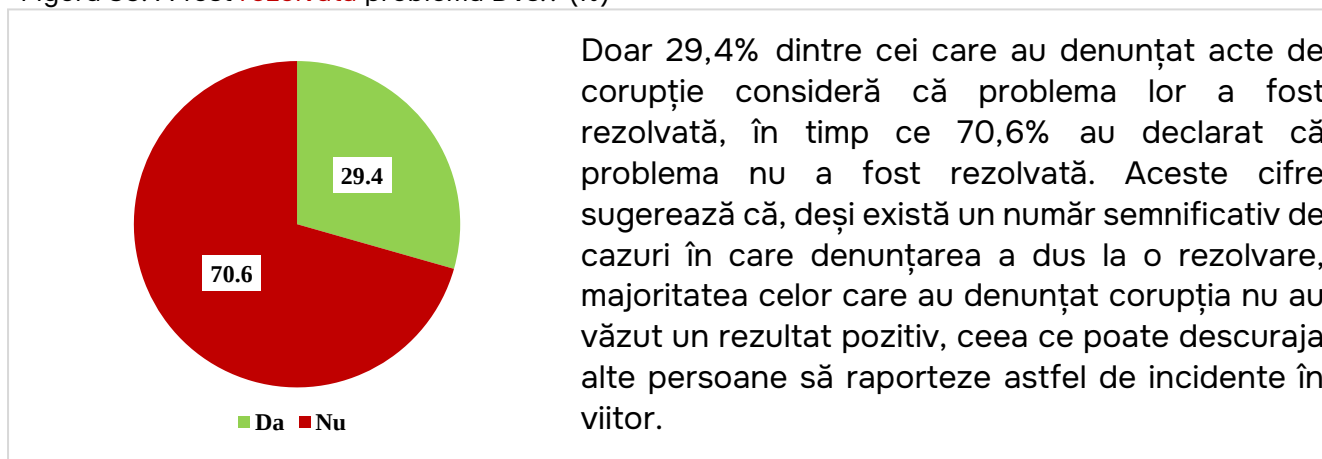

Figura 36. Ați fost **despăgubit** pentru prejudiciile materiale suportate? (%)

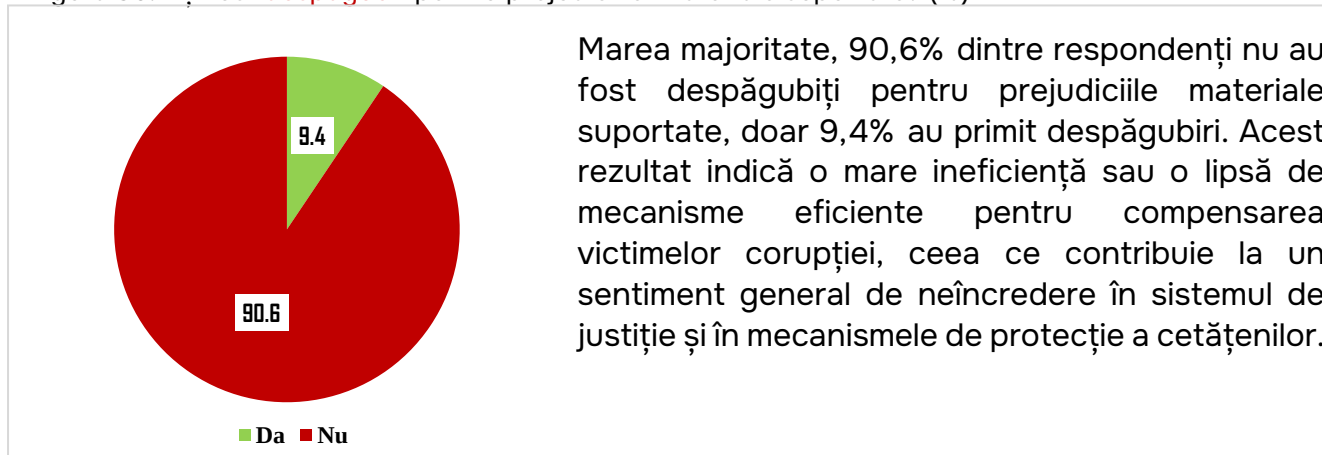
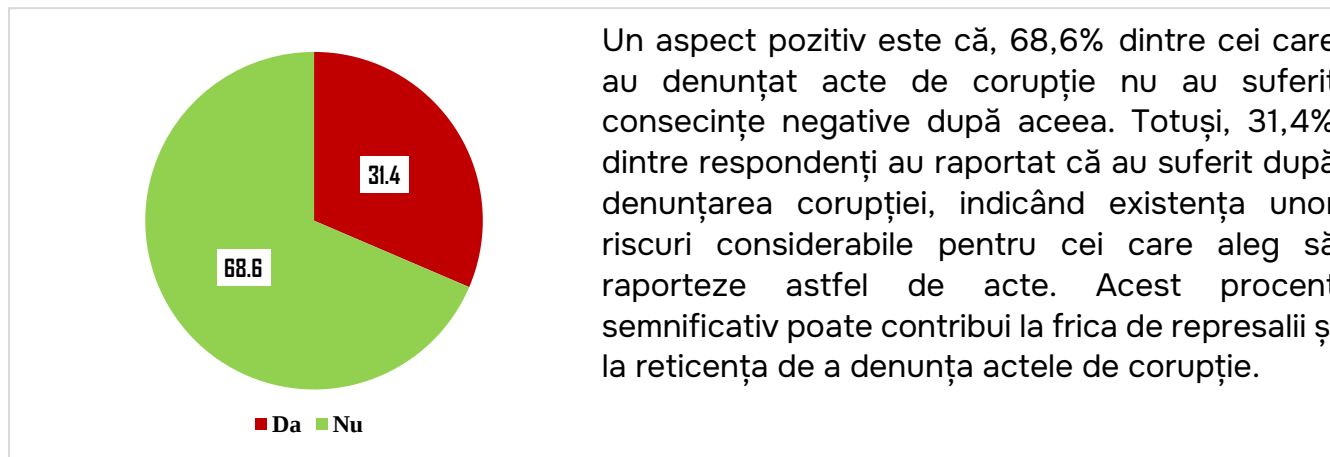
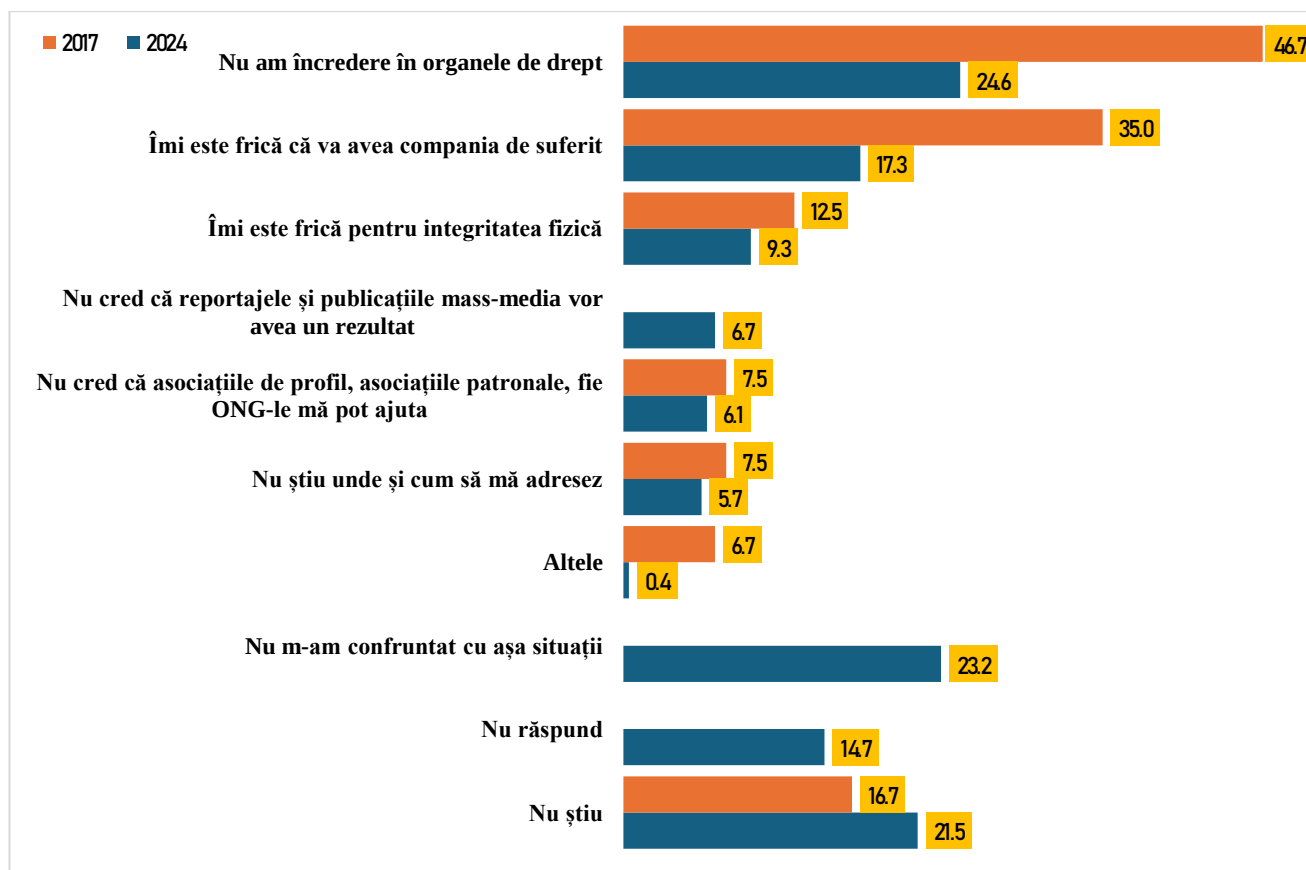

Figura 37. Ați avut de **suferit** după asta? (%)

Principalele motive pentru care cazurile de corupție **nu** sunt semnalate:

Figura 38. Care sunt **motivele neadresării / nesemnălării** privind cazurile de corupție? (%)

Lipsa de încredere în organele de drept rămâne principalul motiv pentru care oamenii nu raportează cazurile de corupție, însă procentul a scăzut de la 46,7% în 2017 la 24,6% în 2024. Aceasta sugerează o posibilă îmbunătățire a percepției asupra acestor instituții, deși ele rămân încă insuficient de credibile pentru un număr semnificativ de persoane.

Frica că compania va suferi dacă se raportează corupția este un motiv major, menționat de 35% dintre respondenți în 2017, dar a scăzut la 17,3% în 2024. Această scădere ar putea reflecta o îmbunătățire a mediului de afaceri în ceea ce privește protecția împotriva represaliilor, dar frica rămâne totuși un factor semnificativ.

Frica pentru integritatea fizică a scăzut ușor, de la 12,5% în 2017 la 9,3% în 2024.

În ceea ce privește lipsa de credință în eficacitatea mass-mediei și a ONG-urilor de a aduce rezultate, aceste motive au scăzut ușor, sugerând o posibilă creștere a încrederii în aceste entități, chiar dacă rămân obstacole semnificative. În mod similar, necunoașterea locului sau modului în care să se adreseze a scăzut, de la 7,5% la 5,7%, sugerând o mai bună informare.

Un alt aspect notabil este numărului celor care nu s-au confruntat cu astfel de situații – 23,2% în 2024. Aceasta poate reflecta o realitate îmbunătățită sau o creștere a evitării interacțiunilor cu instituțiile sau persoanele corupte.

Motivele pentru neadresarea cazurilor de corupție sunt influențate de o combinație de factori personali, cum ar fi frica și lipsa de încredere în instituții, dar și de o mai bună informare și o percepție posibil îmbunătățită a anumitor organizații și medii de raportare. Totuși, persistă obstacole semnificative care descurajează denunțarea corupției, indicând necesitatea unor eforturi continue pentru a spori încrederea și a reduce fricile asociate cu raportarea acestor acte.

2.5 Percepția instituțiilor cheie anticorupție

Părerile agenților economici cu privire la activitățile instituțiilor cheie anticorupție (CNA, PA, ANI) sunt împărțite.

Se poate observa că unii reprezentanți ai companiilor care au participat la interviurile în profunzime au o atitudine mai îngăduitoare față de activitățile organizațiilor de mai sus.

Există opinia că instituțiile anticorupție își desfășoară activitatea în măsura maximă care le este permis din punctul de vedere al legii.

Cred că ei sunt competenți și știu ce fac cel mai bine, dar iarăși să spun așa, activitatea pe care o au în lanț nu numai ei pe cont propriu fac, poate fac mult mai multe, dar iarăși din nou cum prevede legislația și ce prevede legea, și ce drepturi și atribuții au... Poate ei vor mai mult dar nu pot din cauza că au piedici din altă parte. [11]

La rândul său, un reprezentant al unei companii mici, subliniază că, deși au existat îmbunătățiri în activitățile care contribuie la eradicarea corupției, aceste progrese nu sunt încă suficient de semnificative. El evidențiază necesitatea unor modificări legislative la nivel parlamentar și constituțional, în conformitate cu standardele europene, pentru a consolida aceste eforturi. De asemenea, el consideră că Președintele Republicii Moldova are nevoie de multă voință politică și o echipă competentă care să poată implementa

eficient toate măsurile planificate pentru combaterea și prevenirea corupției, cu suportul comunității europene.

Am văzut că au fost făcute schimbări ce țin de anticorupție. Cu justiția trebuie făcute schimbări la nivel legislativ. Asume în parlament la noi este cheia de bază. La moment la noi acolo trebuie format nucleul pe care acum dna Maia Sandu vrea să îl facă, pentru ca noi să ne apropiem de Europa... Adică trebuie voință politică, un grup special care să poată să facă schimbări de legi anume cu năzuințele spre Europa. Noi acum avem posibilitatea aceasta foarte mare, pe noi ne ajută comunitatea europeană pentru a ne integra și pentru a diminua fenomenul acesta de corupție. [I2]

Pe lângă opiniile pozitive sau neutr, majoritatea agenților economici din acest studiu își exprimă nemulțumirea față de principalele organizații anticorupție din Republica Moldova, pe baza propriei experiențe în interacțiunea cu acestea. Nemulțumirile se referă la rezolvarea cazurilor minore, atitudine sfidătoare din partea angajaților.

Ei nu lucrează sau chiar dacă lucrează pe niște cazuri mărunte, de acela care nu are nici un impact la nivel de comunitate.(CNA) [FG4-B1]

Dar cei de la CNA se comportă cu tine de parcă ești nimeni pe fața pământului. [FG4-F7]

Participanții la focus grupul din regiunea de Nord relatează că există o frică în rândul oamenilor de a interacționa cu organizațiile anticorupție, motivând că teama vine chiar din patul că aceste instituții sunt corupte la rândul lor.

... în orice stat când te duci tu trebuie să te simți securizat (n.r. în siguranță). Adică ca exemplu, la noi în țară, eu am frică, am frică de un polițist, am frică de un procuror anticorupție, din cauza că pe loc drept poate să facă la un agent economic tot ce ei doresc absolut. Din nimic! [FG2-F1]

Eu nu cunosc astăzi ce face centrul anticorupție, pentru că mai înainte erau mai corupți decât ceilalți, foarte corupți erau. [FG3-B9]

Un reprezentant al unei companii medii și agenții economici din regiunile Centru și Sud spun că specialiștii care activează în acest domeniu sunt incompetenți din punct de vedere profesional pentru activități anticorupție și ar avea nevoie de pregătire suplimentară. Se observă și o lipsă de comunicare între instituțiile anticorupție.

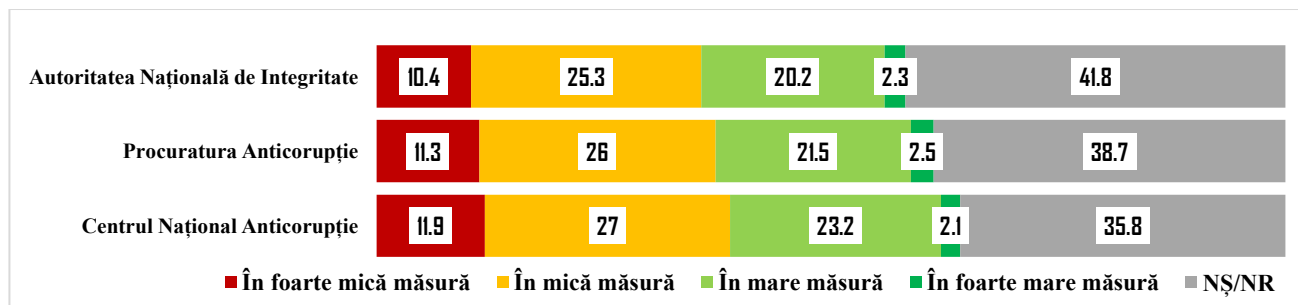
Aici este o problemă - noi am început foarte brusc să facem și reforme pentru care nu avem specialiști crescuți, pregătiți. Pentru asta trebuie experiență, pentru asta trebuie să fie o bază normativă, structuri create și plus exemple din trecut după care cei care lucrează să poată să i-a exemplele respective, ca factori decisivi pentru ceea ce urmează ei să facă. [I5]

Lipsește ceva poate la nivel de profesionalism...Totuși eu văd o problemă, eu consider că nu își exercită până la capăt obligațiunile. [FG3-B9]

... îmi creează instituțiile (n.r. anticorupție) neîncredere totală. Și de aici nici nu vreau să dezvolt, eu nu înțeleg, actuala guvernare. S-au schimbat, s-au

perindat toți directorii, inclusiv și CNA. CNA-ul s-a mâncat cu procuratura anticorupție. La ce să te aștepti!? Nu este comunicare între instituții. Deja eu nu mai am încredere. [FG4-B5]

Figura 39. Cât de mulțumiți sunteți de **activitatea instituțiilor cheie anticorupție**? (%)

Autoritatea Națională de Integritate este percepută destul de critic, cu 10,4% dintre respondenți declarând că sunt mulțumiți „în foarte mică măsură” de activitatea acestei instituții. De asemenea, 25,3% dintre respondenți au indicat că sunt mulțumiți „în mică măsură”, în timp ce 20,2% au raportat că sunt mulțumiți „în mare măsură”. Cu toate acestea, doar 2,3% dintre respondenți au spus că sunt foarte mulțumiți de activitatea acestei instituții. Un procent semnificativ de 41,8% nu și-a exprimat o opinie, ceea ce ar putea reflecta o lipsă de informații sau un dezinteres față de activitatea acestei autorități.

Procuratura Anticorupție are o percepție similară, cu 11,3% dintre respondenți exprimându-și nemulțumirea „în foarte mică măsură”. În ceea ce privește cei care sunt mulțumiți „în mică măsură”, procentul este de 26%. Aproximativ 21,5% dintre respondenți au afirmat că sunt mulțumiți „în mare măsură” de activitatea Procuraturii Anticorupție, doar 2,5% dintre aceștia s-au declarat foarte mulțumiți. De asemenea, 38,7% dintre respondenți nu au oferit un răspuns clar.

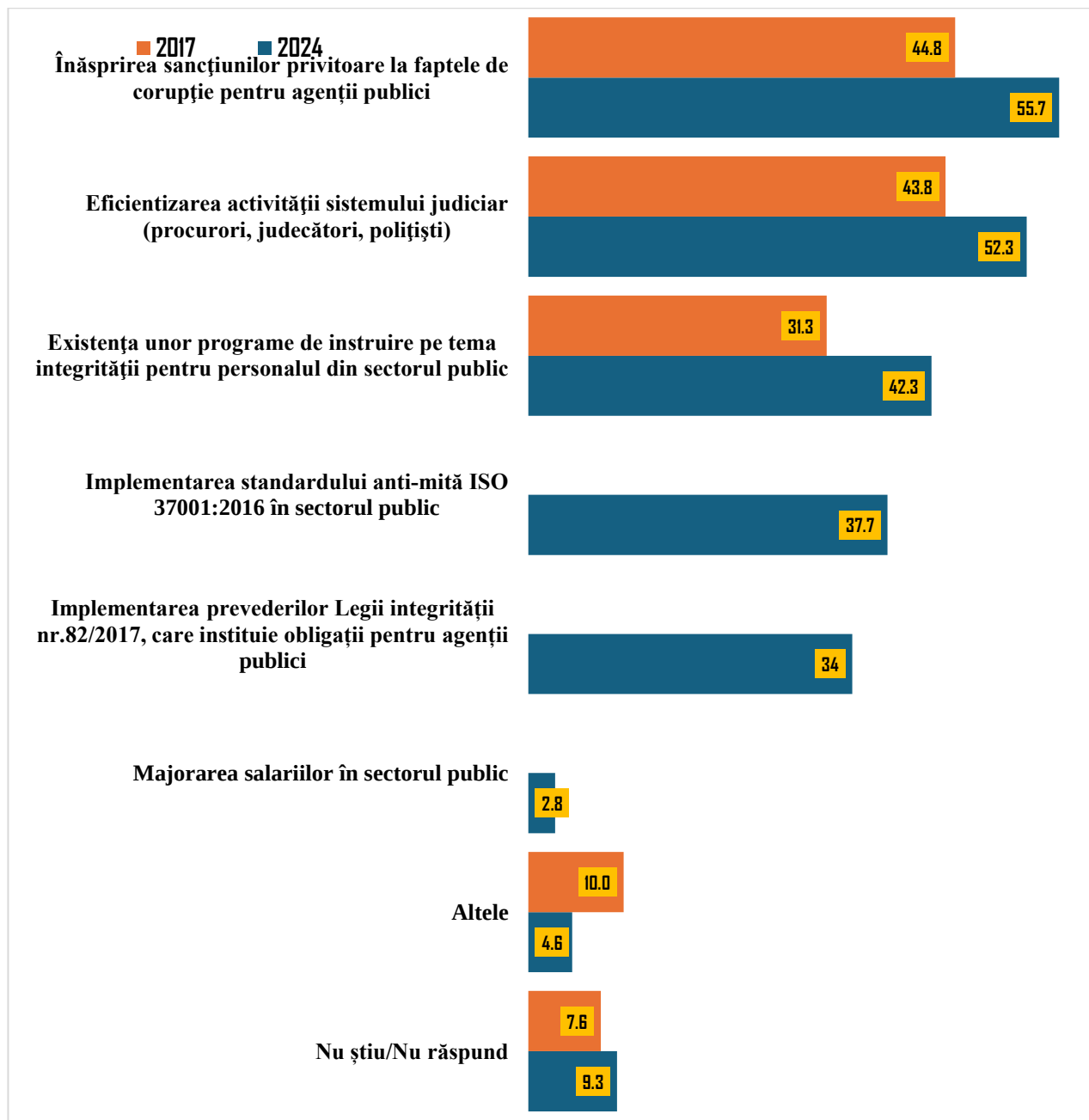
Centrul Național Anticorupție este perceput ceva mai favorabil comparativ cu celelalte instituții analizate. Totuși, 11,9% dintre respondenți au declarat că sunt foarte nemulțumiți de activitatea acestei instituții, iar 27% au afirmat că sunt mulțumiți „în mică măsură”. Cu toate acestea, un procent mai mare, de 23,2%, dintre respondenți sunt mulțumiți „în mare măsură” de activitatea centrului, ceea ce sugerează o percepție relativ mai pozitivă. Cu toate acestea, doar 2,1% dintre respondenți s-au declarat foarte mulțumiți de activitatea Centrului Național Anticorupție, iar 35,8% nu au oferit un răspuns.

Deși există un nivel considerabil de nemulțumire față de activitatea instituțiilor cheie anticorupție, o parte a populației recunoaște totuși eforturile lor, în special în cazul Centrului Național Anticorupție. Numărul mare de respondenți care nu și-au exprimat opinia indică, de asemenea, o posibilă problemă de comunicare sau transparență în activitatea acestor instituții.

3. Soluții și beneficiile eradicării corupției

În 2024, opinia mediului de afaceri privind soluțiile pentru promovarea integrității în sectorul public din Republica Moldova arată o preferință clară pentru măsuri mai stricte și eficiente în combaterea corupției, cu accent pe sancțiuni, eficientizarea sistemului judiciar și educația privind integritatea.

Figura 40. Care din propunerile de mai jos considerați că pot **contribui eficient la promovarea integrității** în sectorul public? (%)

O majoritate semnificativă a respondenților, 55,7%, consideră că înăsprirea sancțiunilor pentru faptele de corupție comise de agenții publici ar putea contribui eficient la promovarea integrității, o creștere față de 44,8% în 2017. Această creștere indică o cerere tot mai mare pentru măsuri punitive mai dure împotriva corupției.

Eficientizarea activității sistemului judiciar, care include procurori, judecători și polițiști, este văzută drept o altă soluție esențială, cu 52,3% dintre respondenți susținând această măsură în 2024, comparativ cu 43,8% în 2017. Aceasta reflectă o conștientizare a nevoii de îmbunătățire a funcționării sistemului de justiție pentru a combate corupția în mod eficient.

Educația în domeniul integrității este, de asemenea, considerată importantă, 42,3% dintre respondenți indicând necesitatea existenței unor programe de instruire pe tema integrității pentru personalul din sectorul public. Acest procent este semnificativ mai mare decât în 2017, când doar 31,3% susțineau această măsură. Creșterea reflectă o recunoaștere tot mai mare a rolului educației în prevenirea corupției.

Implementarea standardului anti-mită ISO 37001:2016 în sectorul public este văzută drept o soluție importantă de către 37,7% din respondenți în 2024.

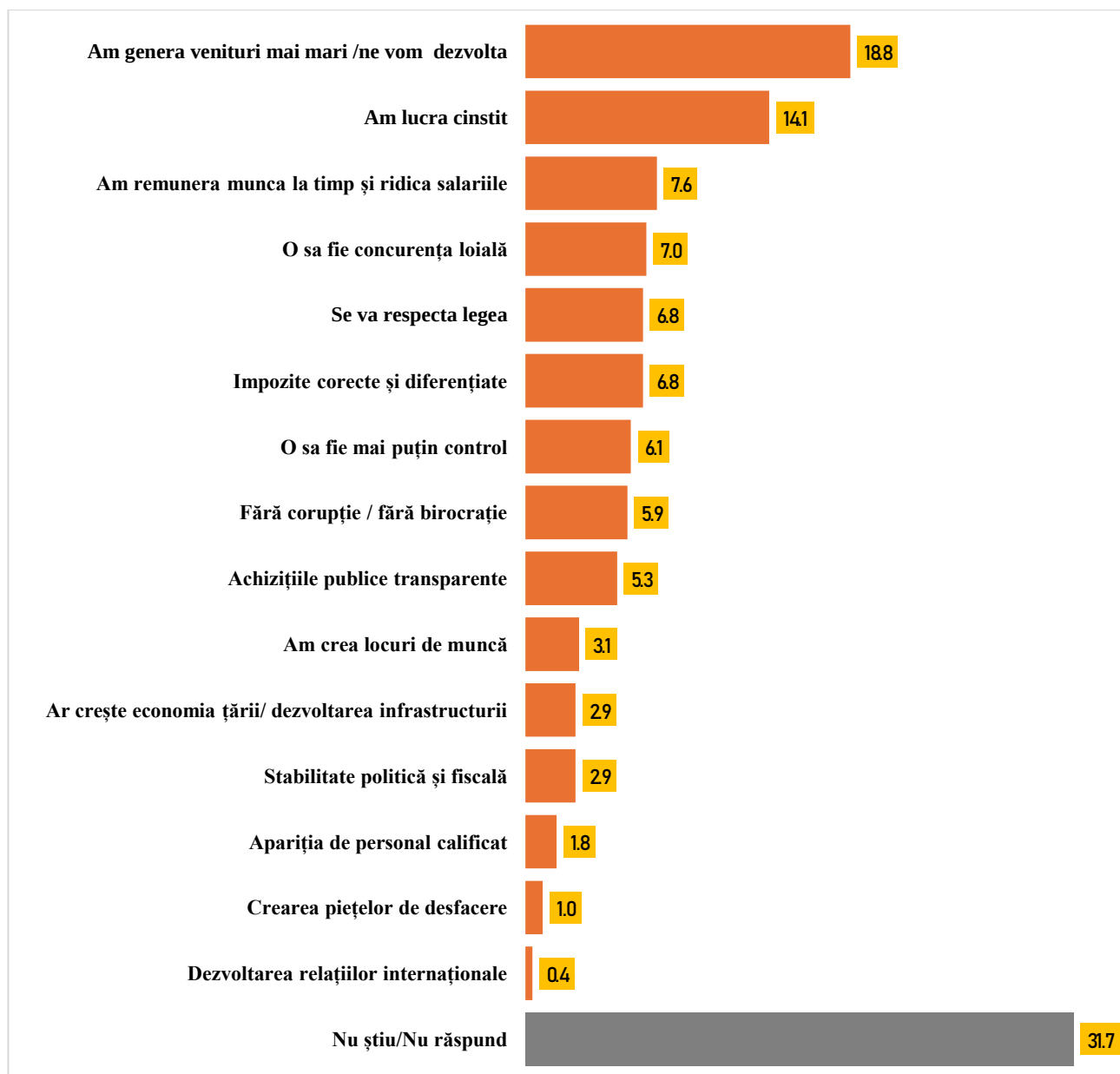
De asemenea, în 2024, 34% dintre respondenți consideră că implementarea prevederilor Legii integrității nr. 82/2017, care instituie obligații pentru agenții publici, ar contribui eficient la promovarea integrității.

În mod surprinzător, majorarea salariilor în sectorul public a fost văzută ca o soluție de către un procent redus al respondenților, doar 2,8% în 2024, ceea ce indică o credință persistentă că majorarea salariilor nu este suficientă pentru a combate corupția.

Concluzionând, datele relevă o creștere semnificativă a susținerii publice pentru măsuri mai dure și mai eficiente în combaterea corupției, reflectând o cerere tot mai mare pentru integritate în sectorul public. Înăsprirea sancțiunilor pentru faptele de corupție și eficientizarea sistemului judiciar sunt considerate esențiale, în timp ce educația în domeniul integrității și implementarea standardului anti-mită ISO 37001:2016 devin tot mai recunoscute ca soluții viabile pentru promovarea integrității. În contrast, majorarea salariilor în sectorul public este percepută ca fiind insuficientă pentru a preveni corupția.

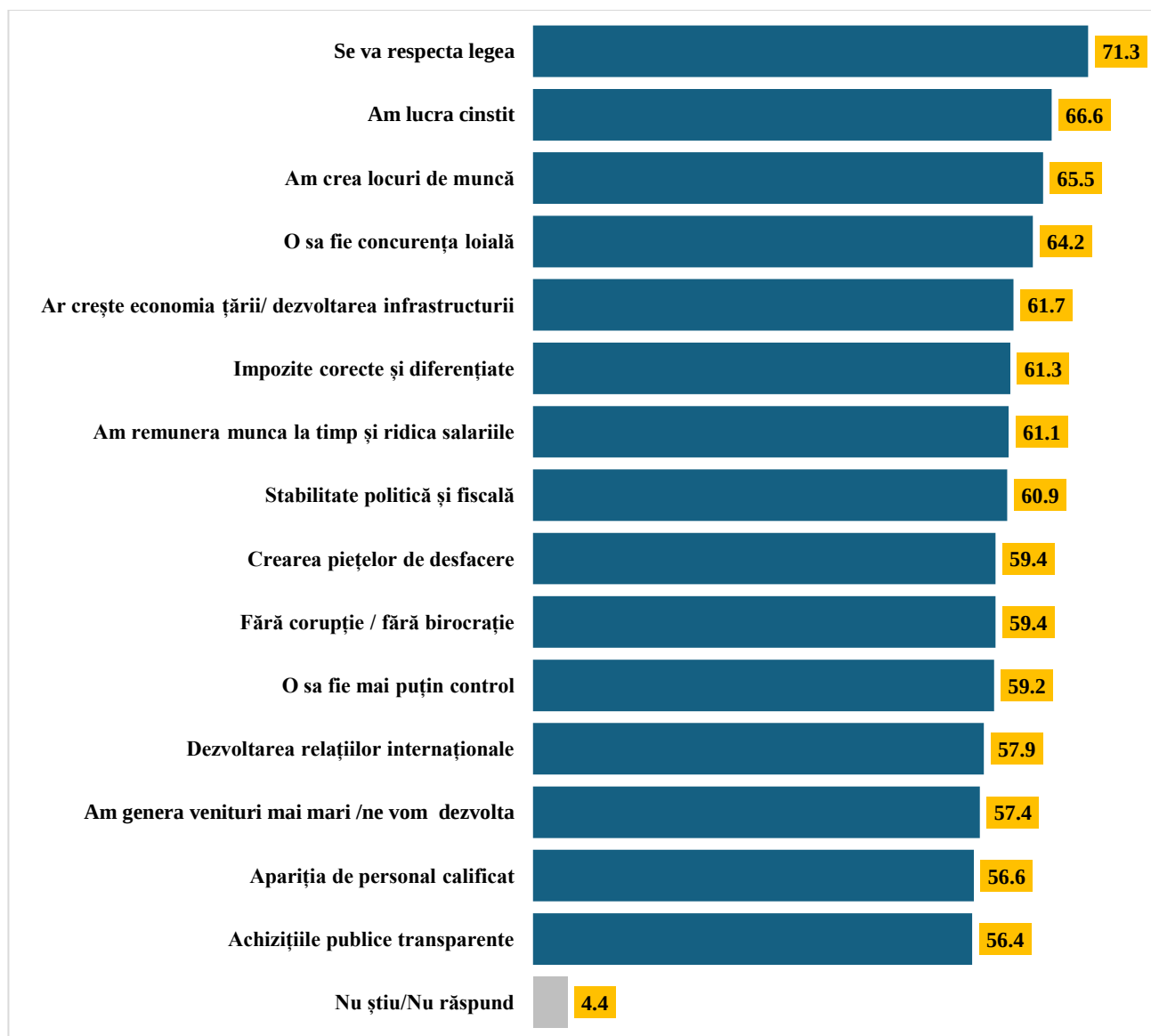
Beneficiile unui mediu de afaceri curat și sănătos pentru companii:

Figura 41. Care ar fi **beneficiile unui mediu de afaceri curat și sănătos** pentru compania dvs? (2017, %)

În 2017, beneficiile cele mai des menționate includeau generarea unor venituri mai mari și dezvoltarea companiei, lucru indicat de 18,8% dintre respondenți. De asemenea, 14,1% au subliniat importanța lucrului cinstit, iar 7,6% au menționat remunerarea muncii la timp și creșterea salariilor. Alți factori precum respectarea legii, o concurență loială și impozite corecte și diferențiate erau de asemenea percepuți ca beneficii semnificative, fiecare menționat de aproximativ 7% dintre respondenți. Cu toate acestea, un procent considerabil, 31,7%, nu a putut specifica ce beneficii ar aduce un astfel de mediu de afaceri, ceea ce poate indica o incertitudine sau o lipsă de conștientizare cu privire la avantajele potențiale ale integrității în afaceri.

Figura 42. Care ar fi **beneficiile unui mediu de afaceri curat și sănătos** pentru compania dvs? (2024 ,%)

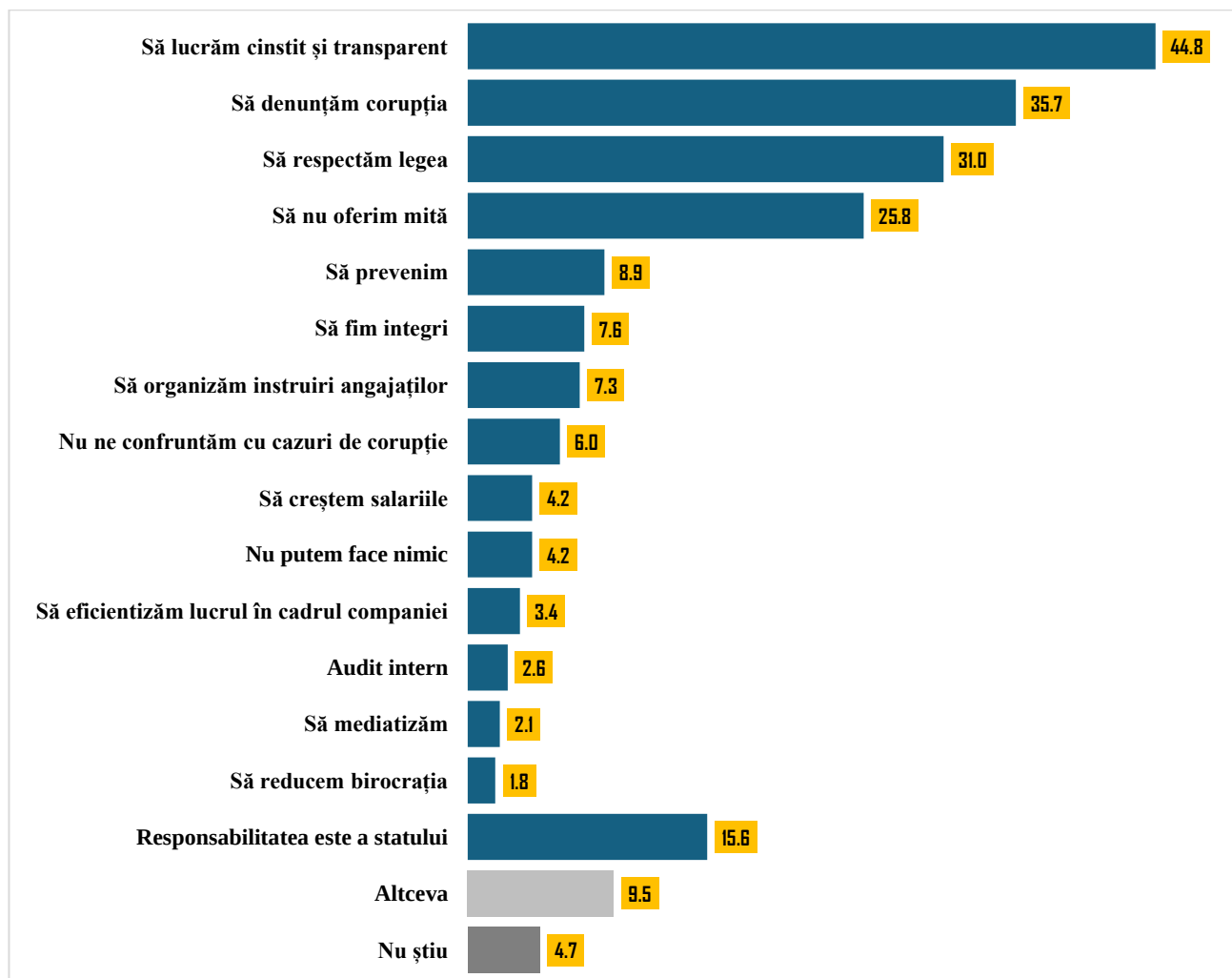
În schimb, în 2024, percepțiile s-au schimbat semnificativ, cu o recunoaștere mult mai largă a beneficiilor unui mediu de afaceri curat. Cea mai importantă schimbare este legată de respectarea legii, care este văzută ca un beneficiu major de 71,3% dintre respondenți. De asemenea, 66,6% consideră că un mediu de afaceri integru le-ar permite să lucreze cinstit, iar 65,5% menționează crearea locurilor de muncă ca un alt beneficiu major. Alte avantaje, cum ar fi creșterea economiei țării și dezvoltarea infrastructurii (61,7%) și impozitele corecte și diferențiate (61,3%), au devenit mult mai apreciate. În plus, stabilitatea politică și fiscală, reducerea corupției și birocrației, și crearea piețelor de desfacere sunt acum văzute ca beneficii esențiale, fiecare menționată de peste 50% dintre respondenți.

Aceste schimbări sugerează o conștientizare tot mai mare a antreprenorilor cu privire la importanța unui mediu de afaceri curat și la impactul pozitiv pe care acesta îl poate avea nu doar asupra companiilor individuale, ci și asupra economiei și societății în ansamblu.

De asemenea, scăderea procentului celor care nu știu sau nu răspund la 4,4% în 2024 arată o îmbunătățire semnificativă a conștientizării și așteptărilor privind beneficiile integrității în afaceri. Aceasta reflectă probabil eforturile de informare și educare din ultimii ani, care au reușit să pună în lumină importanța unui mediu de afaceri sănătos pentru dezvoltarea durabilă.

Acțiuni ce pot fi întreprinse de mediul de afaceri în lupta cu corupția:

Figura 43. Ce ar putea face compania dvs. în lupta cu corupția? (%)

Cea mai frecvent menționată acțiune pe care o pot întreprinde companiile este să lucreze cinstit și transparent, un aspect evidențiat de 44,8% dintre respondenți. Această opțiune reflectă un angajament ferm față de transparență în afaceri, văzută ca un antidot esențial împotriva corupției.

Denunțarea corupției este următoarea acțiune importantă, susținută de 35,7% dintre respondenți. Aceasta subliniază rolul activ pe care îl pot avea companiile în raportarea și combaterea activităților corupte, marcând o schimbare semnificativă în percepția responsabilității corporative față de integritate.

Respectarea legii și refuzul de a oferi mită sunt alte măsuri importante menționate de 31% și, respectiv, 25,8% dintre respondenți. Aceste rezultate indică o conștientizare a importanței respectării normelor legale și a eticii în afaceri ca modalități fundamentale de prevenire a corupției.

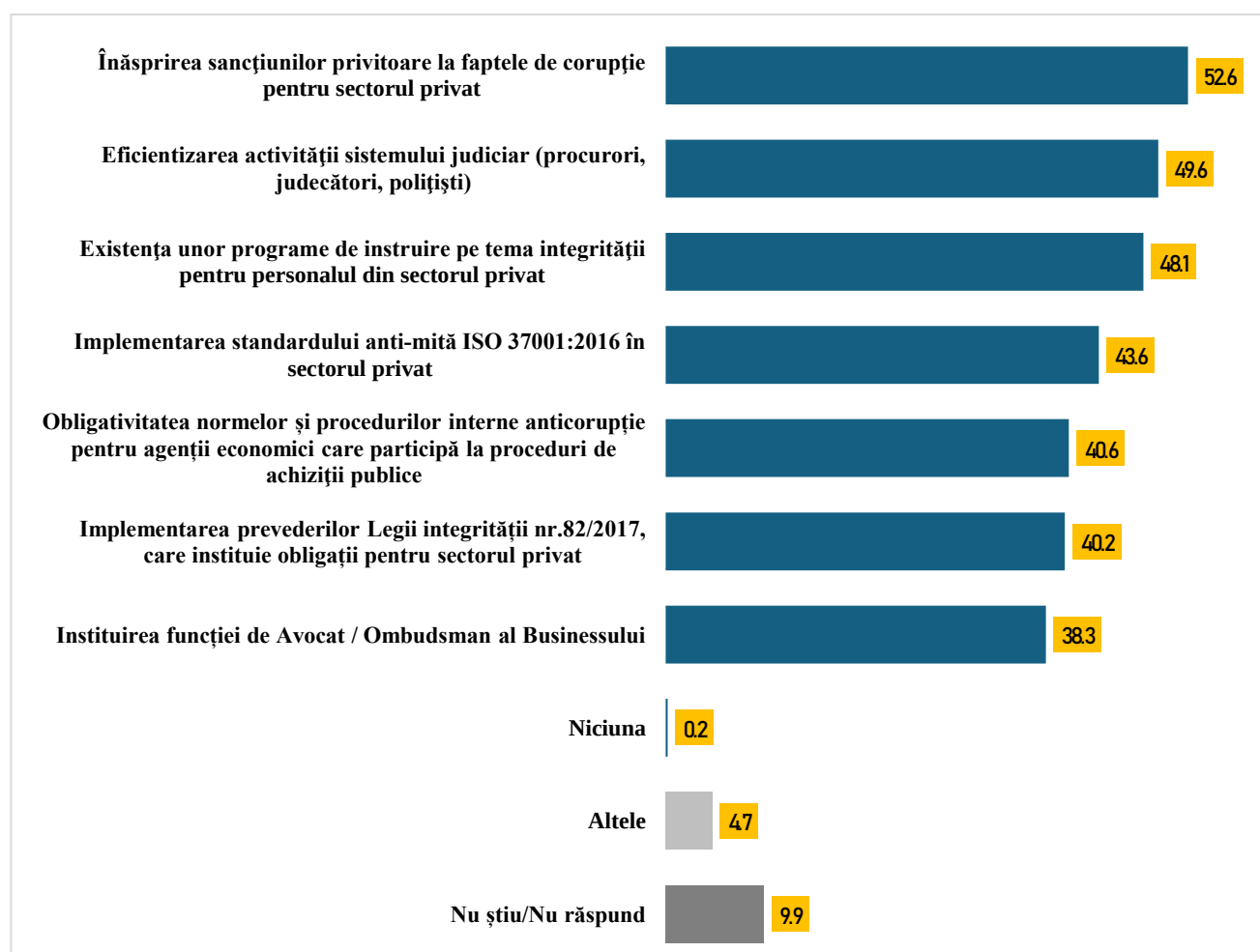
În ceea ce privește prevenirea corupției, 8,9% dintre respondenți au evidențiat necesitatea implementării unor măsuri preventive, în timp ce 7,6% consideră că integritatea este crucială. Organizarea de instruiți pentru angajați este, de asemenea, văzută ca un pas important, susținută de 7,3% dintre participanți, subliniind nevoia de educare și formare continuă pentru a menține un standard înalt de integritate în companie.

Pe de altă parte, un procent semnificativ, 15,6%, consideră că responsabilitatea principală în lupta împotriva corupției aparține statului, ceea ce reflectă o încredere mai scăzută în capacitatea sectorului privat de a combate corupția de unul singur. Aceasta sugerează că, deși companiile sunt dispuse să contribuie la eradicarea corupției, ele consideră că măsurile efective trebuie să vină, în primul rând, de la autoritățile statului.

Restul opțiunilor, cum ar fi creșterea salariilor, eficientizarea muncii și reducerea birocrăției, au fost menționate de procente mai mici dintre respondenți, sugerând că aceste acțiuni sunt văzute ca fiind mai puțin directe sau imediate în impactul lor asupra corupției.

Măsurile pentru promovarea integrității în sectorul privat din perspectiva antreprenorilor:

Figura 44. Care din propunerile de mai jos considerați că pot contribui eficient la promovarea integrității în sectorul privat? (%)

În 2024, percepția privind măsurile eficiente pentru promovarea integrității în sectorul privat din Republica Moldova evidențiază câteva priorități clare. Cea mai susținută propunere este înăsprirea sancțiunilor pentru faptele de corupție în sectorul privat, cu 52,6% dintre respondenți considerând aceasta o măsură crucială. Acest rezultat reflectă o dorință puternică de a avea un cadru legal mai strict, capabil să descurajeze comportamentele corupte prin pedepse mai severe. Următoarea măsură considerată esențială este eficientizarea activității sistemului judiciar, menționată de 49,6% dintre respondenți. Aceasta sugerează că antreprenorii văd în continuare necesitatea unui sistem de justiție eficient și imparțial, capabil să rezolve rapid și corect cazurile de corupție. Există, de asemenea, un sprijin considerabil pentru programele de instruire pe tema integrității destinate personalului din sectorul privat, cu 48,1% dintre respondenți indicând această opțiune. Aceasta subliniază importanța educației și conștientizării în prevenirea corupției. Implementarea standardului anti-mită ISO 37001:2016 este văzută ca o altă măsură eficientă de 43,6% dintre participanți, ceea ce arată o tendință spre alinierea la standardele internaționale în materie de prevenire a corupției. În plus, obligativitatea normelor și procedurilor interne anticorupție pentru agenții economici implicați în achiziții publice este susținută de 40,6% dintre respondenți, ceea ce reflectă necesitatea de a avea un control intern mai strict pentru a asigura integritatea în procesele de achiziții. Implementarea prevederilor Legii integrității nr. 82/2017 este de asemenea considerată importantă de 40,2% dintre respondenți, subliniind nevoia de claritate și rigurozitate în aplicarea normelor de integritate. Instituirea funcției de Avocat/Ombudsman al Businessului, menționată de 38,3%, indică o nevoie de protecție și mediere în sectorul privat, oferind un canal sigur pentru semnalarea și rezolvarea problemelor de integritate.

4. Politici de etică și anticorupție în cadrul companiilor

4.1 Corupția în cadrul întreprinderilor/sectorului privat

Discutând despre prezența corupției în sectorul privat, reprezentantul unei companii mici, dar și participanții la focus grupul din regiunea de Nord, sunt de părere fenomenul corupției nu există la nivel de companii. Ei motivează opinia lor prin dificultățile financiare semnificative cu care se confruntă companiile, cauzate de evenimentele din ultimii ani, cum ar fi pandemia de COVID-19 și conflictul armat din Ucraina. Aceste crize au avut un impact profund asupra economiei din Republica Moldova și, implicit, asupra antreprenorilor. De asemenea, ei subliniază că în sectorul privat, fondatorul unei afaceri este propriul său șef, iar toate riscurile și responsabilitățile îi revin direct, ceea ce ar limita practicile corupte în domeniul privat.

Nici o corupție în sectorul privat. În sectorul privat oamenii pur și simplu muncesc și se străduiesc să plătească mai puține impozite fiindcă pe noi ne-a apăsător foarte tare covidul. Și după covid a venit războiul, a venit acest război și leul s-a devalorizat și acum companiilor nu le ajung bani să plătească oficial lucrătorii... [14]

Eu nu am întâlnit în sectorul privat... Pentru că aici tu ești acel fondator, care tu ai riscat cu banul tău, ai creat o întreprindere și tu o gestionezi cu banul tău, dar funcționarii publici gestionează banul public care pur și simplu este redirecționat odată în an și ei pur și simplu îl împart, ei nu-l știu a cruța și a-l face. Iată și asta este problema la toate care le avem în țara asta. [FG2-F2]

La privat nu există corupție. Adică ce tu furi de la tine!?! [FG4-F7]

Majoritatea agenților economici consideră că se comit acte de corupție în sectorul privat în relație cu instituțiile statului. Motivele pentru care un agent economic ar corupe un funcționar public sunt următoarele:

- Dorința de a-și rezolva problema cât mai repede posibil, deoarece în funcționarea instituțiilor de stat este cunoscută problema amânării.

Da, oricum există corupția. Atunci când trebuie să hotărâști repede întrebările, repede și nu ai la dispoziție tare mult timp ca să le poți să le hotărâști. Că la noi din păcate este problema de tărgănare, tare mult timp să pierde în zadar până să ia o decizie finală. [I4]

Da, sigur. Pentru a obține anumite certificate, evitarea unor impozite, unor amenzi, pentru sectorul privat este la ordinea zilei și activează în modul acesta. [I3]

- Dorința de a fi mai privilegiați și de a primi cele mai bune servicii, de a beneficia de patronajul unei persoane influente - factorul de influență - care ajută la obținerea unui succes mai mare.

În privat public, cred că da și iarăși ne întoarcem motivul, deci cineva dorește să fie mai privilegiat, adică dorește de exemplu să cumpere un teren de construcție mai bun, sau cineva dorește să obțină autorizația mai repede fără să îndeplinească toate cerințele sanitare, sau cineva își dorește nu știu să fie învingător într-un proces de judecată. [FG2-F3]

Traficul de influență care se favorizează în baza unor relații sau cunoștințe, se favorizează careva tranzacții... Corupție există prin trafic de influență și aceasta e factorul cel mai răspândit pentru societățile private pentru că de foarte multe ori businessul se pornește de la o discuție amicală sau de la o idee care este dezvoltată de un cerc de prieteni... apoi avantajele ulterioare pe care le obține compania, sunt datorate factorilor că persoanele se cunosc poate cu cineva care îi ajută. [I5]

- Companiile mai mari sunt susceptibile la corupție, unde există o ierarhie a angajaților, multe servicii prestate și diverse achiziții, unde este nevoie să se caute modalități de simplifica și eficientiza lucrurilor, se caută o „ușurare a muncii” sau scurtături pentru a obține rezultatul dorit.

Consider că este și în domeniul privat în întreprinderi mai mari unde este o ierarhie a angajaților, acolo este și o corupție, pentru a oferi diferite servicii, pentru a facilita mai rapid cred că este și în domeniul privat. [FG3-B10]

Există cu siguranță, mai ales la întreprinderile mari când este vorba de achiziții, pentru a facilita achiziționarea unor produse... [FG3-B1]

O persoană încearcă să obțină un loc mai bun în chirie în Centrul Comercial "Unic"... noi nu avem spații libere la momentul de față. În momentul când se ajunge să fie influențată decizia în favoarea cuiva, persoanele vin cu diferite scheme de corupere pentru ca să poată fi obținut un contract în favoarea lor dar nu în favoarea altcuiva care ar putea fi mai competent, mai interesant, poate și mai bine potrivit pentru locul potrivit. Se încearcă prin scheme de genul dat să poată fi făcute înțelegeri cu angajații de diferite nivele pentru ca lucrurile acestea să fie făcute în felul dat. [I5]

- Există mai multă corupție în sectoarele în care lucrătorii au niveluri scăzute ale veniturilor, ceea ce le afectează dorința de succes și beneficii.

Problema este că factorul corupției apare în primul rând în sectoarele cu angajați de nivelul inferior, cei care sunt cu salarii mici și care încearcă să obțină unele beneficii, favoruri pentru a obține anumite contracte și a apărea câștigător față de alte persoane din același sector. [I5]

- Atunci când o întreprindere începe să genereze venituri, agențiile guvernamentale pot crea în mod artificial situații în care darea de mită este o cale inevitabilă. Un agent economic din regiunea de Nord vorbește despre faptul că în cadrul unei inspecții inopinate la întreprindere concomitent din partea mai multor instituții ale statului: și fiscul și e în secția muncii și apă canal, pentru a-i da de înțeles clar fondatorului că „e timpul pentru plată.”

Apare atunci (n.r. corupția) când organele de stat văd că partea asta comercială, apar bani, și iată atunci apare și pompierul și fiscul și e în secția muncii și apă canal, și cine vreți de pe fața pământului. Ea ca în majoritatea cazurilor din experiența mea, da sunt impedimente la început la sfârșit, dar iarăși când ajung banii atunci e. [FG4-B5]

Apare un conflict, cum să creeze ei conflict ca să fie el cumva poziționat mai inferior ca mine și să genereze o situație în care el, privatul este, da, nevoit să dea mită. Se creează situații special sau false, fictive, artificiale în care privatul, cum au zis colegii, din lipsa cunoștințelor de legislație și proceduri, merge la aceste încălcări. [FG4-F5]

- Un nivel mai mare corupție în domeniul privat este inherent zonei imobiliară sau vânzare de loturi de teren, închiriere spații, din cauza dorinței de cumpărare la un cost mai mic pentru a evita impozite mai mari.

Există la privat-privat o corupție foarte mare când se vând bunurile imobiliare sau pământuri sau alte feluri de bunuri, datorită poverii fiscale care este pusă, este înțelegerea de a micșora prețul și în sfârșit pierde statul, sau în sfârșit pierdem noi toți și atunci corupția este foarte mare când se vând

atât terenurile de pe privat-privat terenurile agricole, case, apartamente și așa mai departe. [FG2-B1]

- Apelarea la persoane cu influență atunci când apare o situație problematică. De exemplu, primul gând este cine ar putea ajuta și cine ar fi de folos în această situație. La fel este și cu dezvoltarea companiei, se apelează la cineva care ar accelera și ar facilita acest proces. Prin urmare, corupția se manifestă sub formă de „recunoștință”, tocmai în acele cazuri în care cineva a ajutat la rezolvarea unei probleme, a oferit un serviciu etc.

De exemplu mă gândesc eu că ar putea să apară o încălcare a unei norme legale poate voluntar sau e involuntar se mai întâmplă, ca urmare a constatării unei încălcări normal că se aplică anumite pedepse și iată atunci începe fantezia moldovenilor fiecare ne gândim da pe cine eu știu dar am acolo un cumătru, dar poate hai să facem documente cu data din urmă, eu cred că atunci încep ideile acestea de corupere. [FG3-F4]

Agenții economici intervievați afirmă că firmele mici nu ar avea nevoie de politici anticorupție dat fiind numărul mic de angajați și controlul complet din partea fondatorului, ceea ce duce la un nivel scăzut sau chiar inexistența corupției în aceste firme.

La mine compania este mica și nu este necesitatea (n.r. de a recurge la acte de corupție). [I2]

La mine în întreprindere, achizițiile sunt sub controlul meu personal și în situația asta nu știu dacă ar putea să apară ceva ce ține de corupția. La mine este întreprindere mică, Să vorbesc de vreo oarecare corupție acolo nu am cum. [FG3-B1]

4.2 Proceduri/regulamente interne anticorupție aplicate în cadrul companiei

(Probă: ghid de etică; proceduri anti-mită; proceduri de prevenire a conflictelor de interese; proceduri și canale de raportare a ilegalităților/actelor de corupție; proceduri pentru persoana responsabilă în companie cu integritatea; proceduri de gestionare a cadourilor; politici de sponsorizare; etc)

Discutând despre procedurile specifice anticorupție, majoritatea agenților economici au întâmpinat dificultăți în a da exemple concrete, deoarece companiile pe care le reprezintă sunt, în general, de dimensiuni mici. În opinia lor, datorită numărului redus de angajați, nu se consideră necesare astfel de reguli și proceduri. De asemenea, au fost și respondenți care nu cunosc despre existența unor proceduri anticorupție, evidențiind o lipsă de informare sau de implementare a acestor măsuri în cadrul firmelor mici.

Iată acum aud prima dată că este un standard a companiilor. [I2]

În companiile private noi nu avem astfel de ghiduri, astfel de situații sunt efectuate în instituțiile publice. Ei sunt obligați să aibă astfel de regulamente.

Eu personal în companie nu am. Poate că ar trebui, dar iarăși cred că depinde de numărul de angajați. [FG3-B9]

Noi la fel nu aveam suntem puțini și nu avem nici necesitatea. [FG3-F5]

Pe de altă parte, unii agenți economici nu sunt de acord că numărul redus de salariați ar determina lipsa unor reglementări anticorupție în formă. Chiar dacă administratorul întreprinderii este cel care își asumă responsabilitatea, există cazuri când toți angajații sunt responsabilizați. De exemplu, un agent economic menționează că, în întreprinderea pe care o reprezintă, în cadrul ședințelor se explică angajaților că actele de corupție sunt strict interzise.

Mai mult e o procedură așa, nu-i scrisă, nu-i aprobată, mai mult e o procedură verbală, orală, pe care noi știm foarte bine că lucrurile acestea nu trebuie să se întâmple. Plus, nu de puține ori la orice ședință pe care noi organizăm între noi, eu menționez despre faptul că aceste lucruri nu permit, nu accept și nu vreau să aud pe viitor ca să avem astfel de situații. [I5]

Eu administratorul știu responsabilitatea față de fiecare instituție și consecințele tot eu am să le suport. [FG1-B3]

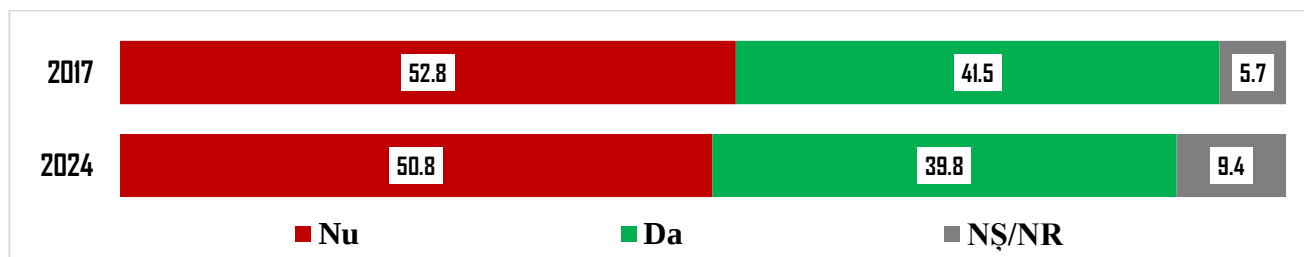
Agenții economici subliniază importanța unei decizii personale ferme de a refuza atât darea, cât și primirea de mită, considerând acest angajament ca un factor esențial în controlul activităților de corupție din cadrul companiilor. De asemenea, ei evidențiază rolul crucial al motivării angajaților în promovarea unui comportament onest. Încurajarea angajaților de a consolida un mediu de lucru integru și a reduce tentativele de corupție are loc prin diverse modalități în companiile private (de obicei prin beneficii, cum ar fi excursii la tabere de vară pentru copiii lor, abonamente la săli de sport, vouchere pentru librării sau mici cadouri pentru zilele de naștere, etc.).

Ceva așa special nu este pur și simplu este o decizie personală nu dăm mită, dacă nu pot hotărî cu persoana dată sau cu instituția dată, atunci caut altă metodă sau în genere mă dezic de aceasta fără ca să dau mită. [FG2-F4]

Da noi ca să ne motivăm angajații noștri am făcut regulament de premii și nu dăm bani premii, da iată de exemplu pe vară la copii la tabără se duc, abonament la sală acum ultimul timp voucher la librărie... Foarte bine ați spus, omul la locul de muncă trebuie să se simtă motivat, dacă el se simte motivat el nici la fraudă nu o să meargă. [FG1-F1]

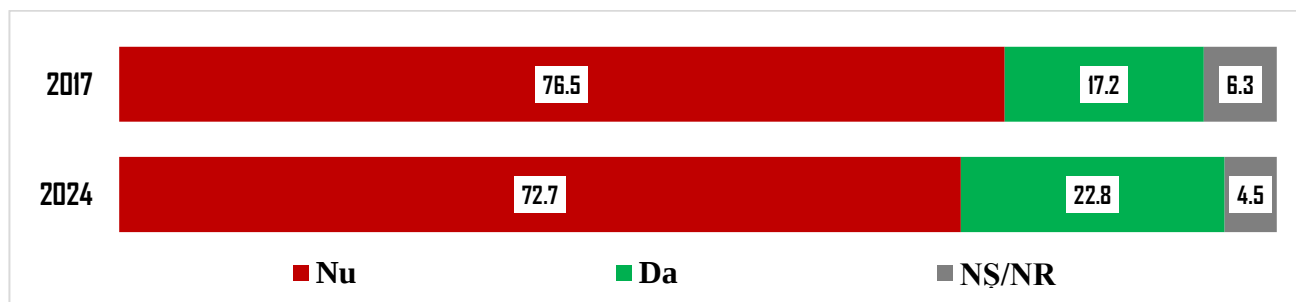
De exemplu noi practicăm că îl trimit la cursuri care implică niște costuri anume îl văd care este mai competent. Sau ce ține de zile de naștere la fel ținem evidența și îi oferim câte o cutie de ciocolată și oricum fiecare este luat în seamă. Nu sunt cadouri de amploare mare, doar o mică atenție da asta da. [FG4-F6]

Figura 45. Compania pe care o reprezentați are un Cod/Ghid intern de etică în afaceri? (%)

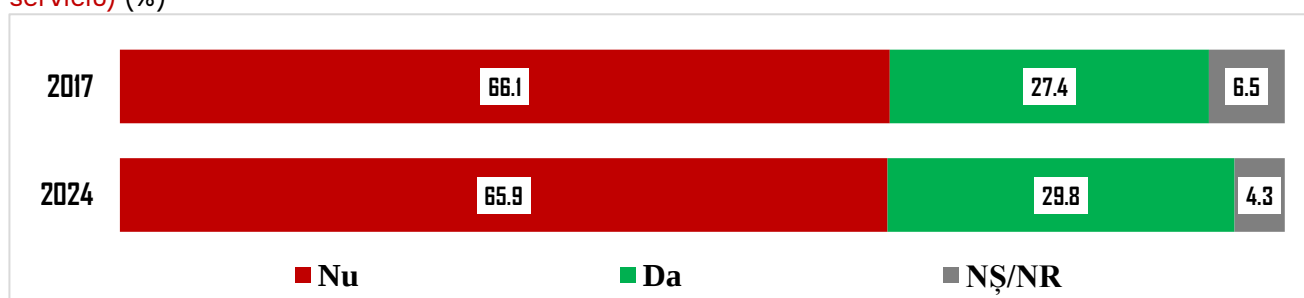
În 2017, mai mult de jumătate dintre companii (52,8%) nu aveau un cod sau ghid intern de etică în afaceri, în timp ce 41,5% dintre acestea raportau existența unor astfel de documente. Acest lucru indica o nevoie semnificativă de promovare a eticii în afaceri la nivel intern. Până în 2024, situația s-a schimbat ușor, cu o reducere de 2% în numărul companiilor fără un cod de etică (50,8%). Cu toate acestea, și procentul companiilor care au implementat un astfel de cod a scăzut la 39,8%, în timp ce procentul celor care nu au răspuns sau nu știu a crescut la 9,4%. Această tendință sugerează o anumită stagnare sau chiar o ușoară scădere a interesului pentru formalizarea eticii în afaceri, ceea ce poate ridica semne de întrebare cu privire la angajamentul companiilor față de aceste practici.

Figura 46. Compania pe care o reprezentați are proceduri prin care să fie prevenită și sancționată mita? (mită = situația în care angajații companiei dau sau primesc mită din exteriorul sau interiorul companiei pentru a obține contracte comerciale sau a face ceva ce intră în atribuțiile lor de serviciu sau ceva ilegal) (%)

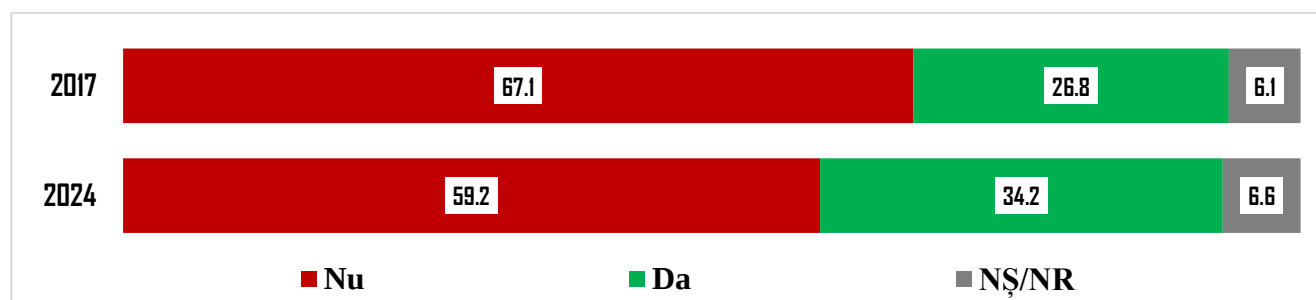
În ceea ce privește existența unor proceduri specifice pentru prevenirea și sancționarea mitei, datele din 2017 arată că 76,5% dintre companii nu dispuneau de astfel de proceduri, ceea ce arată o lacună majoră în politicile anticorupție la nivel corporativ. Doar 17,2% aveau proceduri în vigoare, subliniind o necesitate urgentă de a îmbunătăți măsurile de prevenire a corupției în sectorul privat. Până în 2024, situația s-a îmbunătățit într-o anumită măsură: procentul companiilor fără astfel de proceduri a scăzut la 72,7%, iar cel al companiilor cu proceduri a crescut la 22,8.

Figura 47. Compania pe care o reprezentați are proceduri prin care să fie prevenite conflictele de interese? (conflictul de interese = situația în care angajații au un interes personal într-o problemă de serviciu) (%)

În 2017, o majoritate semnificativă a companiilor (66,1%) nu dispuneau de proceduri pentru prevenirea conflictelor de interese, în timp ce doar 27,4% aveau astfel de proceduri implementate. În 2024, situația a rămas similară, cu o mică reducere a procentului companiilor fără proceduri (65,9%) și o ușoară creștere a celor care au proceduri în vigoare (29,8%). Aceasta indică o mică îmbunătățire în adoptarea măsurilor de prevenire a conflictelor de interese, dar în continuare un procent mare de companii rămâne vulnerabil la astfel de riscuri.

Figura 48. Compania pe care o reprezentați stabilește în contractele de muncă cu angajații clauze pentru combaterea corupției, proceduri disciplinare și alte sancțiuni pentru încălcări ale acestor clauze, precum și beneficiile angajaților pentru respectarea lor? (%)

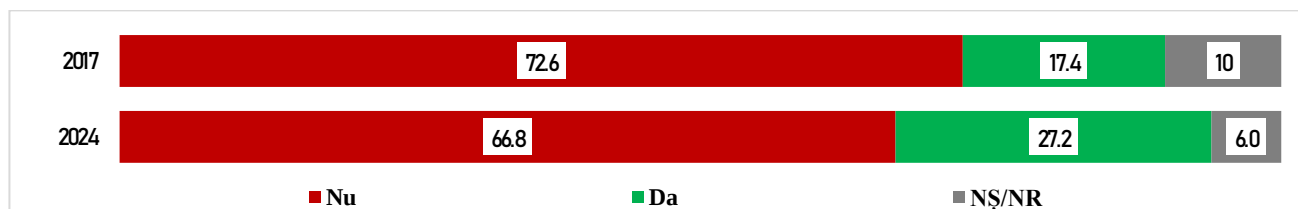
Pe de altă parte, în ceea ce privește includerea clauzelor anticorupție în contractele de muncă, procentul companiilor care nu aveau astfel de clauze a scăzut semnificativ de la 67,1% în 2017 la 59,2% în 2024. În același timp, numărul companiilor care au introdus aceste clauze a crescut de la 26,8% în 2017 la 34,2% în 2024. Această schimbare reflectă o creștere a conștientizării și a angajamentului față de combaterea corupției la nivelul relațiilor de muncă, deși încă există un număr considerabil de companii care nu au integrat aceste practici.

Figura 49. Compania pe care o reprezentați aplică norme de audit suficiente pentru a facilita prevenirea și descoperirea actelor de corupție? (%)

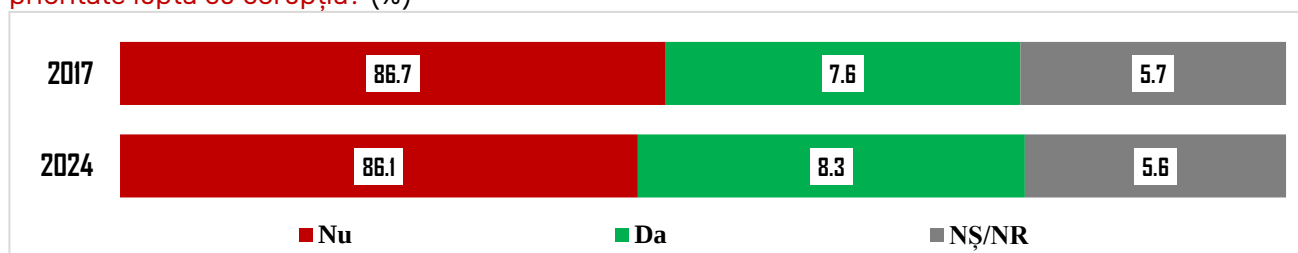
În 2017, majoritatea companiilor (59,5%) nu aplicau norme de audit suficiente pentru a facilita prevenirea și descoperirea actelor de corupție, în timp ce doar 31,5% implementau astfel de măsuri. În 2024, situația a cunoscut o ușoară îmbunătățire, cu o scădere a companiilor care nu aplică norme de audit la 57,8% și o creștere a celor care le aplică la 36%. Acest lucru sugerează un progres lent, dar existent, în integrarea auditurilor eficiente ca parte a eforturilor anticorupție în cadrul companiilor.

Figura 50. Compania pe care o reprezentați include în contractele încheiate cu partenerii de afaceri dispoziții exprese privind combaterea corupției și eventualele consecințe pentru încălcările acestor dispoziții? (%)

În ceea ce privește includerea dispozițiilor explicite privind combaterea corupției în contractele încheiate cu partenerii de afaceri, în 2017, 72,6% dintre companii nu aveau aceste clauze, în timp ce 17,4% le aveau. În 2024, proporția companiilor fără astfel de clauze a scăzut la 66,8%, iar cea a celor care le-au inclus a crescut la 27,2%. Această tendință indică o conștientizare mai mare a importanței protejării relațiilor de afaceri prin contracte care specifică măsuri anticorupție, deși mai este loc pentru îmbunătățiri suplimentare.

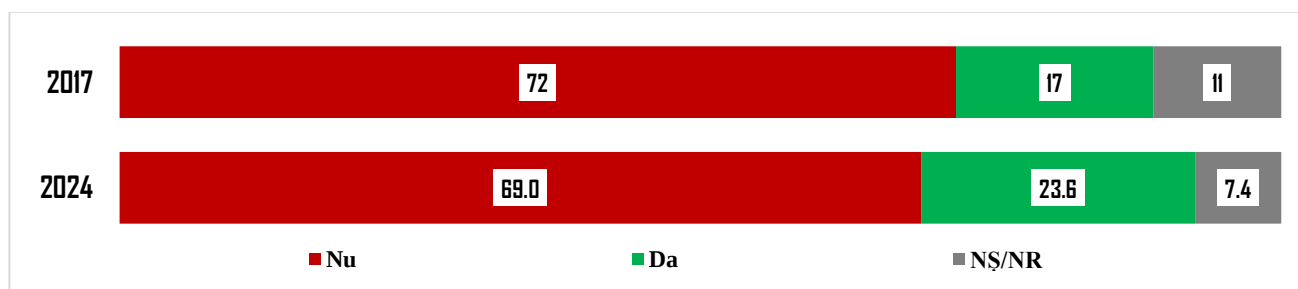
Figura 51. Compania pe care o reprezentați este membră a unei asociații, care are în programul său ca prioritate lupta cu corupția? (%)

Notă: lungimea barelor este trunchiată deoarece una dintre valori este semnificativ mai mare decât celelalte.

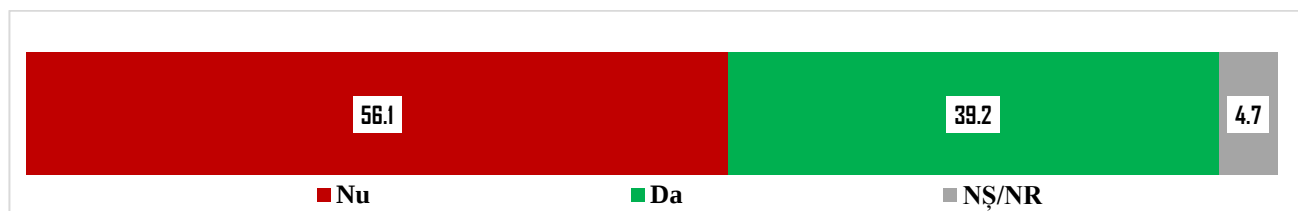
În 2017, majoritatea companiilor (86,7%) nu erau membre ale unor asociații care să aibă în programul lor ca prioritate lupta împotriva corupției, și doar 7,6% raportau apartenența la astfel de asociații. În 2024, situația s-a schimbat foarte puțin, cu 86,1% din companii care nu erau membre și 8,3% care erau. Această stagnare sugerează că mediul de afaceri nu se asociază în mod activ cu organizații dedicate luptei anticorupție sau că asociațiile existente nu au ca prioritate combaterea corupției.

Figura 52. Compania pe care o reprezentați face cunoscute propriile politici anticorupție potențialilor parteneri de afaceri și evaluează dacă aceștia au programe anticorupție eficiente? (%)

Când vine vorba de comunicarea politicilor anticorupție către potențialii parteneri de afaceri, în 2017, 72% dintre companii nu făceau acest lucru, iar doar 17% comunicau aceste politici. În 2024, procentul companiilor care nu comunică aceste politici a scăzut ușor la 69%, în timp ce cele care le comunică au crescut la 23,6%. Deși există un progres, majoritatea companiilor încă nu consideră prioritar să își alinieze politicile anticorupție cu partenerii de afaceri.

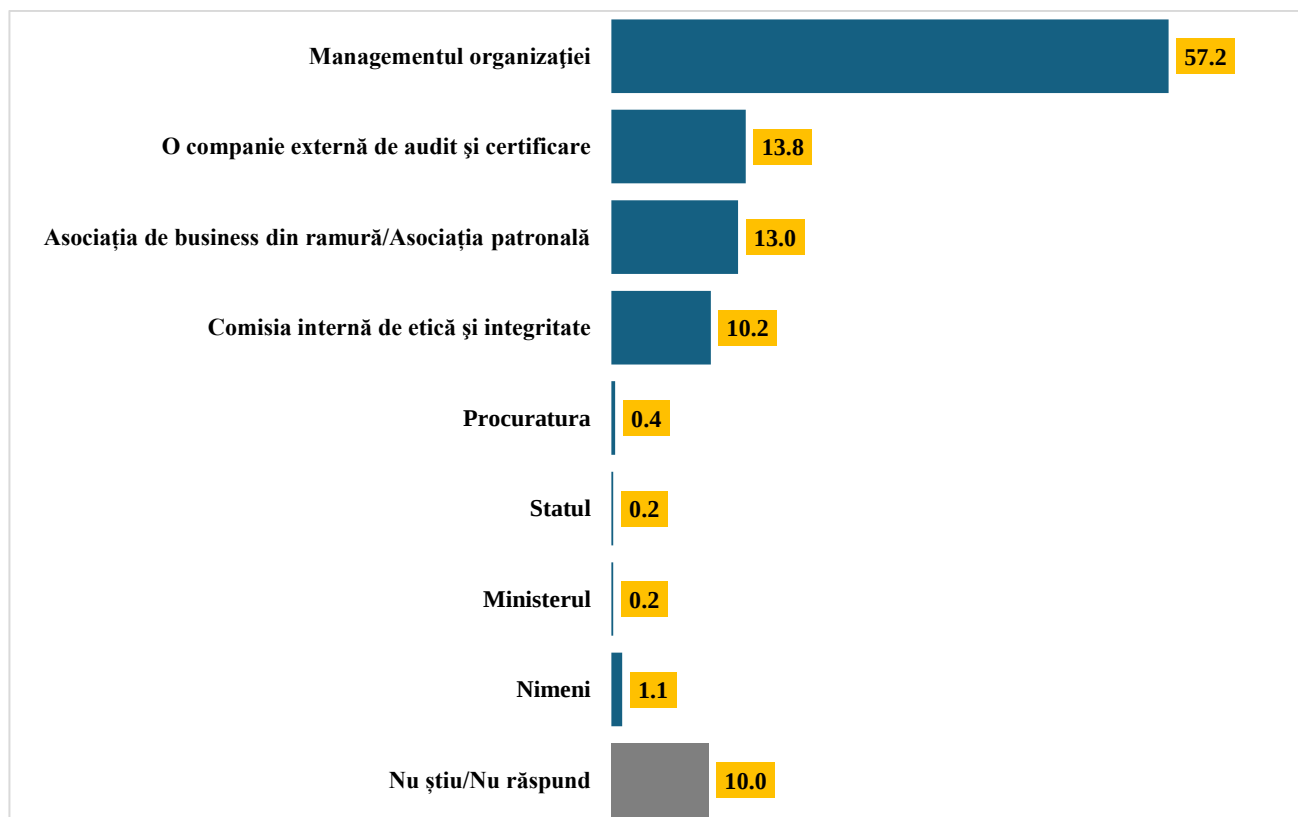
Figura 53. Compania pe care o reprezentați are mecanisme interne prin care angajații pot sesiza actele ilegale cu respectarea confidențialității? (%)

În 2024, o întrebare suplimentară a fost introdusă: dacă companiile au mecanisme interne prin care angajații pot semnaliza acte ilegale, cu respectarea confidențialității. Rezultatele arată că 56,1% dintre companii nu au astfel de mecanisme, în timp ce 39,2% au implementat asemenea măsuri. Aceasta indică faptul că, deși mai puțin de jumătate din companii au astfel de mecanisme, există un interes crescut pentru crearea unui mediu în care angajații să poată raporta comportamente necorespunzătoare în mod sigur și confidențial.

Monitorizarea implementării normelor și procedurilor anticorupție:

Figura 54. Cine ar trebui să monitorizeze implementarea normelor și procedurilor anticorupție din organizația dvs.? (%)

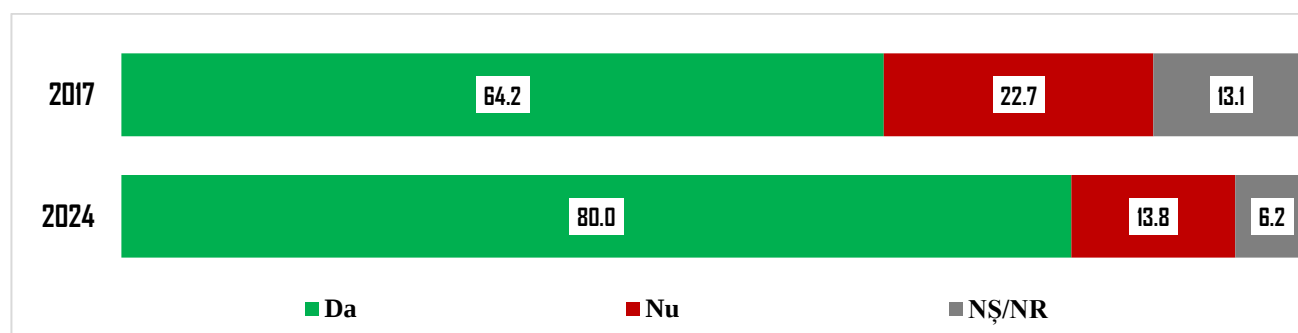

În ceea ce privește monitorizarea implementării normelor și procedurilor anticorupție, majoritatea respondenților (57,2%) consideră că managementul organizației ar trebui să fie responsabil pentru această sarcină. Aceasta subliniază importanța conducerii executive în promovarea și menținerea unui cadru de integritate și etică în cadrul companiei.

Alte 13,8% dintre respondenți sugerează că o companie externă de audit și certificare ar trebui să supravegheze aceste procese, reflectând o încredere în expertiza externă pentru a asigura conformitatea. Asociațiile de business sau asociațiile patronale sunt văzute de 13% dintre respondenți ca fiind potrivite pentru acest rol, ceea ce indică o credință în autoreglementarea industriei.

Comisiile interne de etică și integritate sunt menționate de 10,2% dintre companii, evidențiind un alt mod intern de abordare a supravegherii conformității. Procentaje foarte mici au considerat că instituții precum Procuratura, Statul sau Ministerele ar trebui să joace un rol în monitorizare, ceea ce sugerează o preferință pentru mecanisme interne sau independente de supraveghere, mai degrabă decât pentru implicarea directă a statului. În final, 10% dintre respondenți nu au știut sau nu au răspuns la această întrebare, reflectând o anumită incertitudine sau lipsă de claritate privind responsabilitățile de monitorizare în cadrul organizațiilor.

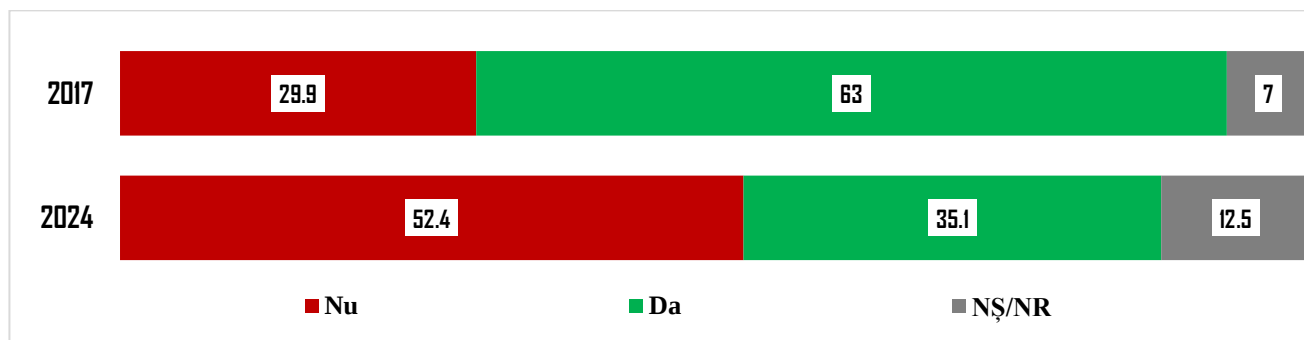
Figura 55. Credeți că existența unor norme și proceduri anticorupție ar fi utile pentru sectorul privat? (%)

În ceea ce privește utilitatea existenței unor norme și proceduri anticorupție pentru sectorul privat, percepția s-a schimbat semnificativ din 2017 până în 2024. În 2017, majoritatea respondenților (64,2%) considerau că astfel de norme ar fi utile, în timp ce 22,7% nu erau de acord, iar 13,1% nu știau sau nu au răspuns. Până în 2024, sprijinul pentru implementarea normelor anticorupție a crescut semnificativ, cu 80% dintre respondenți considerându-le utile, doar 13,8% fiind împotrivă, și 6,2% rămânând nehotărâți sau fără răspuns. Această schimbare reflectă o conștientizare și o acceptare crescute ale necesității unor măsuri anticorupție în sectorul privat.

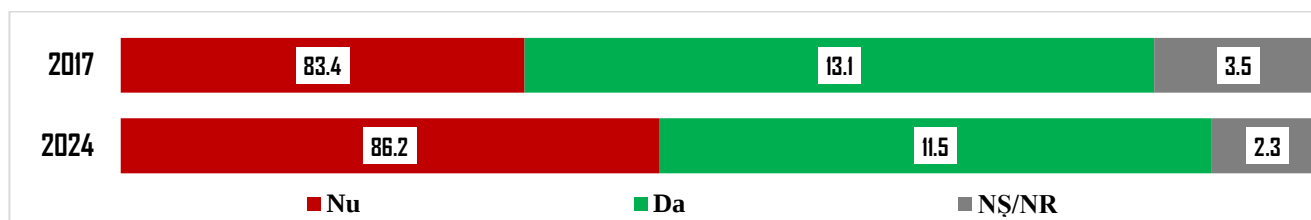
Instruiri anticorupție în cadrul companiilor:

Figura 56. Membrii echipei dvs. sunt interesați să participe la cursuri, seminare și conferințe privind lupta anticorupție? (%)

În 2017, majoritatea respondenților (63%) afirmă că membrii echipei lor erau interesați să participe la cursuri, seminarii și conferințe privind lupta anticorupție, în timp ce 29,9% nu aveau acest interes și 7% nu știau sau nu au răspuns. În 2024, însă, interesul a scăzut semnificativ, doar 35,1% exprimându-și dorința de a participa la astfel de evenimente, iar 52,4% considerând că nu există interes, în timp ce 12,5% nu au răspuns sau nu știau.

Figura 57. A avut loc în ultimul an cel puțin un curs pentru angajați sau manageri privind lupta anticorupție? (%)

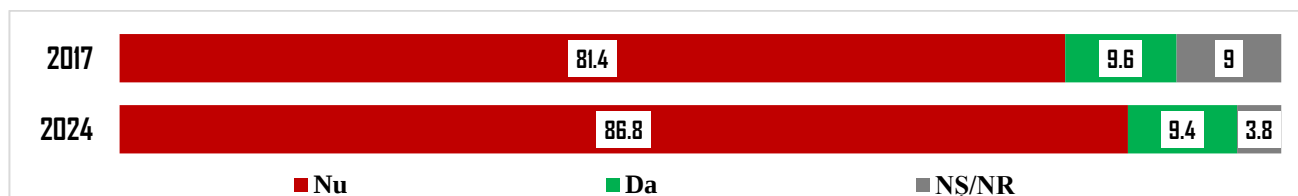

Notă: lungimea barelor este trunchiată deoarece una dintre valori este semnificativ mai mare decât celelalte.

Pe de altă parte, participarea efectivă la cursuri anticorupție în anul precedent sondajului a rămas foarte redusă. În 2017, doar 13,1% dintre companii raportau că au organizat cel puțin un curs pentru angajați sau manageri pe această temă, iar procentul a scăzut la 11,5% în 2024. Aceasta reflectă o continuare a tendinței de neglijare a instruirii formale în domeniul anticorupției, în ciuda conștientizării generale a importanței acesteia.

Inițiative anticorupție la nivel sectorial:

Figura 58. Compania s-a alăturat și participă la inițiativele anticorupție colective sau la nivel sectorial? (%)

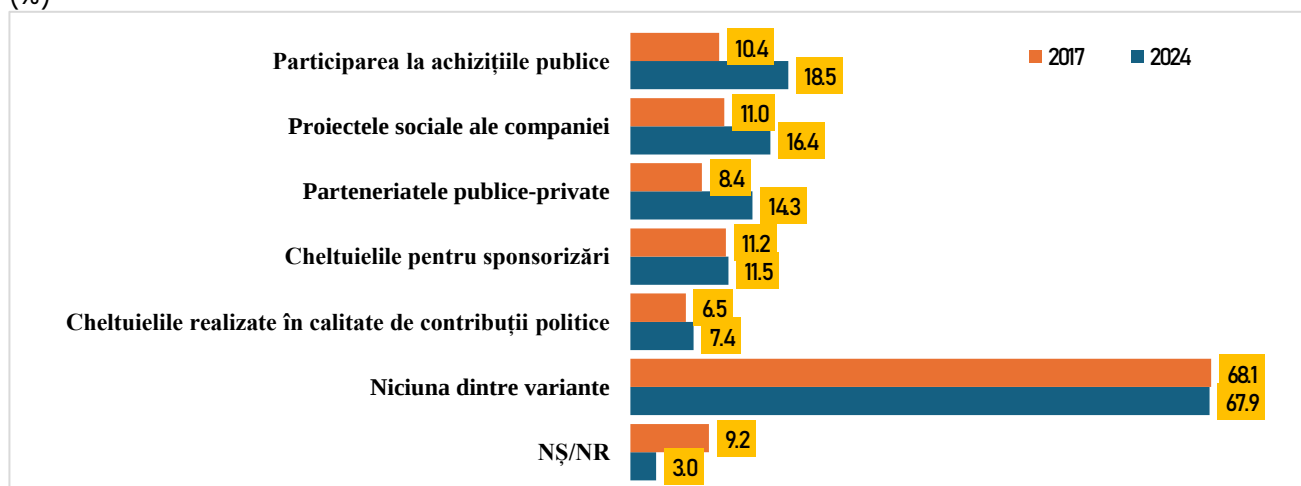
În 2017, doar 9,6% dintre companii au raportat că s-au alăturat și participă la inițiativele anticorupție colective sau la nivel sectorial, ceea ce indică un interes relativ scăzut pentru colaborarea în eforturile de combatere a corupției. Un procent semnificativ de 81,4% dintre companii nu au participat la astfel de inițiative, în timp ce 9% nu au știut sau nu au răspuns la această întrebare.

În 2024, situația a rămas aproape neschimbată, cu 9,4% dintre companii raportând că participă la inițiative anticorupție colective sau sectoriale. Totuși, procentul companiilor

care nu au participat a crescut ușor la 86,8%, ceea ce sugerează o rezistență continuă sau o lipsă de interes față de implicarea în astfel de eforturi comune. Doar 3,8% nu au știut sau nu au răspuns, ceea ce arată o ușoară îmbunătățire în claritatea percepției acestui aspect comparativ cu 2017. Această tendință generală arată că implicarea în inițiative anticorupție la nivel colectiv sau sectorial rămâne o provocare majoră pentru companii.

Transparența mediului de afaceri în relațiile cu autoritățile publice:

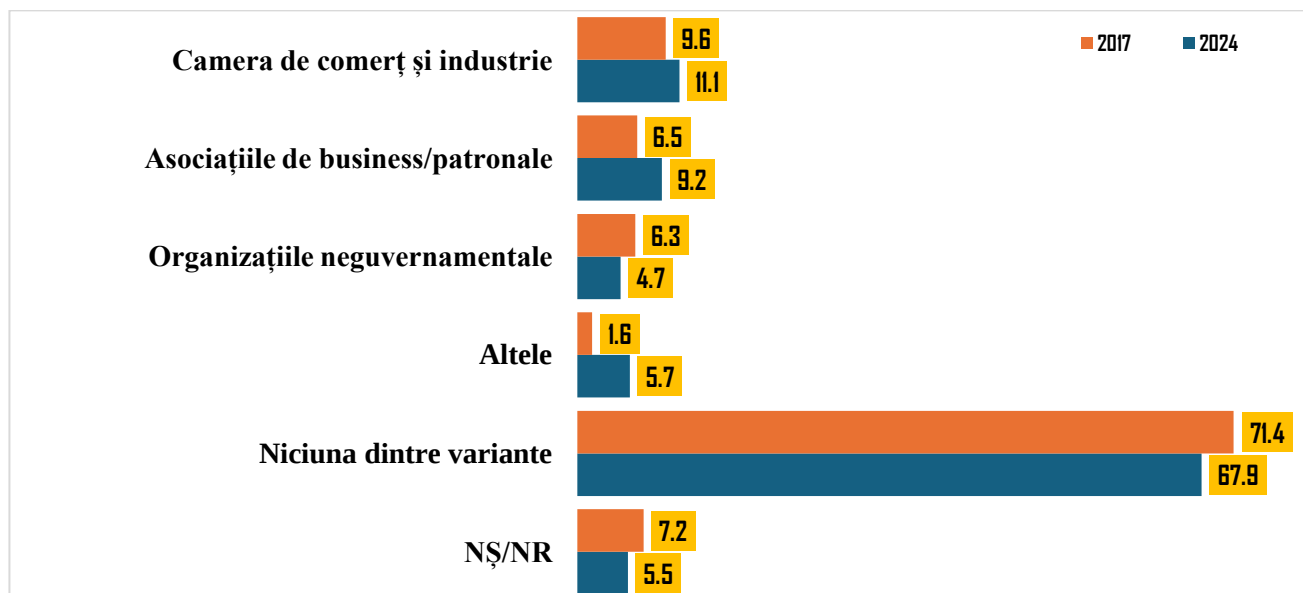
Figura 59. Sunt făcute publice informațiile și rapoartele privind următoarele activități ale companiei? (%)

În 2017, doar 10,4% dintre companii au făcut publice informațiile și rapoartele privind participarea la achizițiile publice, iar în 2024 acest procent a crescut la 18,5%. Aceasta indică o creștere a transparenței, deși o mare parte din companii încă nu dezvăluie aceste date. În ceea ce privește proiectele sociale ale companiei, 11% dintre firme au publicat aceste informații în 2017, iar numărul a crescut la 16,4% în 2024. Parteneriatele publice-private au fost raportate de 8,4% dintre companii în 2017 și de 14,3% în 2024, arătând o tendință similară de creștere a transparenței. Cheltuielile pentru sponsorizări au rămas relativ constante, cu un procent de 11,2% în 2017 și 11,5% în 2024. Cheltuielile realizate ca și contribuții politice au fost publicate de 6,5% dintre companii în 2017 și de 7,4% în 2024, reflectând o ușoară creștere. Este de remarcat că majoritatea companiilor, în ambele perioade, nu au făcut publice niciuna dintre aceste informații, cu 68,1% în 2017 și 67,9% în 2024, ceea ce sugerează o persistență a opacității în raportarea acestor activități.

Sursele de informare ale mediului privat în prevenirea, combaterea și denunțarea practicilor de corupție:

Figura 60. La care din următoarele organizații compania dvs. apelează pentru obținerea informațiilor și asistenței privind prevenirea, combaterea și denunțarea practicilor de corupție în afaceri? (%)

În 2017, 9,6% dintre companii apelau la Camera de Comerț și Industrie pentru obținerea informațiilor și asistenței privind prevenirea și combaterea corupției, iar acest procent a crescut ușor la 11,1% în 2024. Asociațiile de business și patronale au fost contactate de 6,5% dintre companii în 2017, cu o creștere la 9,2% în 2024, indicând o încredere crescută în aceste entități pentru suportul anticorupție. În schimb, organizațiile neguvernamentale au înregistrat o ușoară scădere, de la 6,3% în 2017 la 4,7% în 2024. Alte surse de informații și asistență au fost utilizate de 1,6% dintre companii în 2017 și de 5,7% în 2024. Este semnificativ faptul că o majoritate consistentă de companii, 71,4% în 2017 și 67,9% în 2024, nu au apelat la niciuna dintre aceste organizații, ceea ce reflectă o potențială lipsă de implicare sau de resurse în implementarea măsurilor anticorupție.

5. Experiențe

5.1 Circumstanțele oamenilor de afaceri pentru oferirea mitei

În contextul în care agenții economici oferă mită, cadouri sau favoruri, se subliniază că acest lucru se întâmplă de obicei către acele persoane care au capacitatea de a rezolva problemele apărute într-un timp foarte scurt. Aceste persoane sunt, de cele mai multe ori, reprezentanți ai instituțiilor guvernamentale de la care se pot obține beneficii directe. Printre acestea se numără:

- Polițiști
- Notari
- Avocați
- Medici

De asemenea, mită este oferită și persoanelor care dețin autoritatea de a lua decizii finale cu privire la problemele și provocările cu care se confruntă compania, cum ar fi:

- Instituțiile centrale
- Sectorul justiției
- Administrația publică locală (APL)

Persoanelor de decizie care poate să le rezolve întrebarea. [I5]

Agenții economici dau mită la reprezentanții instituțiilor de stat ca să obțină anumite câștiguri. [FG3-B7]

Începem cu cele mai simple cazuri atunci când se oferă (n.r. mită) în mediul privat ca să beneficieze de un anumit contract sau beneficii, APL-ului și instituțiilor locale care sunt în subordinea directă a APL... Și deja instituțiile centrale, dar acolo este mai delicat și dificil pentru că acolo mai degrabă ca să fie situația ca să fie închiși ochii la nereguli în procesul de control. Același sector al justiției, în relații cu companii... [I5]

Dacă luăm în considerare tendința care spune că „recunoștința” este și o formă de mită, atunci agenții economici o folosesc ca parte a activităților companiilor pe care le reprezintă.

Ce ține de o atenție pentru persoană, indiferent ce statut are, dacă ai fost mulțumit de cum ai fost deservit, mă rog, o ciocolată da, e ceva normal, e ceva omenesc,... dar când merge vorba de mită, eu cred că trebuie să luăm în considerație că se consideră niște sume mai mari. [FG2-F2]

Cred că agenților economici cu care lucrăm putem să facem un mic prezent în rest nu. [FG3-F6]

5.2 Implicarea în într-un act de corupție

Discutând despre situațiile în care agenții economici au fost implicați, fie voluntar, fie involuntar, într-un act de corupție - fiind nevoiți să ofere bani, cadouri sau să apeleze la cunoștințe, au fost menționate cazuri care sunt probabil familiare nu doar agenților economici, ci și publicului larg. Aceste situații includ:

- Interacțiuni cu poliția rutieră sau poliția generală.
- Situații în domeniul medicinei.
- Exprimarea recunoștinței sub formă de cadouri.

Ultima dată am oferit mită când m-a oprit poliția. Nu de bună voie (n.r. am dat mită), eu sunt nevoit să dau mită peste tot locul, pentru că altfel nu activezi. [12]

Vorbind despre corupția în domeniul medical, în care a fost implicat un agent economic din regiunea de Nord, a notat faptul că pacienta a decis să-i mulțumească medicului pentru o operație reușită nu a fost suficient. În acest exemplu, medicul a cerut explicit o anumită sumă ca „recunoștință” și i s-a spus că trebuie să aducă mai mulți bani pentru a ajunge la pragul necesar.

Deci copilul meu când avea 4 ani, trebuia să fie operat... eu m-am pregătit cu o sumă de bani și un cadou simbolic. Am mers la medic și i-am zis că poftim, asta-i ca recunoștință drept pentru munca dvs. și le s-a uitat și a zis: cât este acolo? Și eu zic iată atâta, și el zice că: uite, îi puțin, mai trebuie. Zic eu dispun de suma, au mai rămas de drum, tot ce am avut în buzunar am dat... numai să fie mulțumit medicul. [FG2-F5]

Pe lângă aspectele discutate anterior, se poate adăuga și perspectiva unui agent economic din regiunile Centru și Sud, care consideră că responsabilitatea pentru corupție, în special în domeniul medical, revine în mare parte pacienților. Acesta susține că medicii cer mită pentru că pacienții au încurajat acest comportament de-a lungul timpului. În contextul luptei active împotriva corupției în țară, el crede că nu mai este necesar să se tolereze atitudinea negativă din partea cadrelor medicale, mai ales atunci când legea este de partea pacienților. După cum oamenii s-au învățat să ofere mită pentru a obține favoruri, la fel, acest comportament poate fi dezvățat, cu eforturi și solidaritate a pacienților.

Dar uneori tot noi suntem vinovați, pacienții da pentru că așa li s-a dat odată, de 2 - 3 ori și ele au căpătat o deprindere de a li se pune în buzunar. Și atunci când nu li se pune în buzunar automat încep a folosi cuvinte nu frumoase ori se fac că nu te aud. Eu m-am întâlnit și eu cu cazuri de acest tip, dar i-am spus stimată doamnă dumitale ești la serviciu și ești obligată să îți faci datoriile. Dacă nu eu mă duc și scriu petiție la șefă, și imediat s-a schimbat atitudinea. Cu toate că încă venea cu niște ochi foarte răi... [FG3-F6]

În ceea ce privește sfera profesională, unul dintre participanții la focus grupul din Chișinău, a povestit despre o situație în care Comisia de Evaluare și Acreditare a tergiversat acordarea acreditării din motive nefondate.

A venit Comisia De Evaluare și Acreditare și a zis că ne dă acreditare condiționată și a trebuit așa oleacă de... prin comisia parlamentară și minister și a dispărut condiționarea acreditării și ne-a dat toate cerințele pe care le-am cerut, dar cumva a zis că undeva unghiul nu-i place, fereastra nu-i cum trebuie, un motiv de acesta, lumina nu bate cum trebuie, fotoliul nu-i așa. [FG1-F3]

Un alt exemplu a fost împărtășit de un agent economic din Chișinău, referitor la sectorul vamal, când, din cauza unei erori, mărfurile nu au fost transportate pe traseul specificat și au apărut probleme în documente din cauza acestei neconcordanțe, iar în rezultat a fost imposibilă devamarea mărfurilor. Pentru a rezolva problema, a fost necesar ca transportatorul să reia traseul specificat, ceea ce ar fi însemnat cheltuieli suplimentare, iar conducerea a decis să găsească o persoană care să poată ajuta la rezolvarea acestei probleme cu mai puține pierderi financiare.

Pot să vă zic eu în caz real, vine camionul cu marfă din Turcia. Din greșeala șoferului, o intrat direct în republica Moldova, dar trebuia să ajungă întâi la Iași. Dar a intrat în Giurgiuilești și a ajuns în Chișinău, dar marfa dată trebuia devamată după acte acolo. Ca să ne devamăm după legea trebuie să întoarcem înapoi, dar asta costă bani. Am fost nevoit să găsim persoana dată, să vorbim și asta ia tot prin intermediul cuiva am rezolvat situația dată. [FG1-B4]

Continuând discuția despre acțiunile de corupție sub formă de mită, agenții economici din sectorul alimentar au remarcat practica de a oferi „recunoștință” sub forma produselor lor pentru asistența primită și pentru a menține o relație care le-ar permite să solicite ajutor și în viitor, dacă apar probleme. Respondenții percep această practică nu doar ca o necesitate sau un gest de recunoștință larg acceptat, ci și ca o modalitate de a-și promova produsele. Astfel, oferirea de produse devine o formă de publicitate și de consolidare a relațiilor profesionale, chiar dacă are loc într-un context marcat de corupție.

O clientă nu a achitat tortul și atunci eu am apelat la o cunoștință din poliție și i-am mulțumit cu un tort mare până la urmă...[FG4-F8]

Eu mi-am adus aminte de un caz de anul trecut care într-adevăr nu m-am dus cu o mită, dar m-am dus cu produse autohtone, am câștigat un grant, un proiect cu procurarea stupilor și m-am dus cu miere de acasă și am mulțumit fetele care au participat la proiect și totodată am făcut și o reclamă a produselor noastre naturale. [FG3-F8]

Pentru că am o stimă aparte față de persoana dată pentru că la orice oră și orice problema care apare eu îl sun și el imediat îmi răspunde și vine și vede care este situația în plantație. Și respectul acesta care îl are dumnealui față de mine nu îmi dă voie ca eu să pășesc așa și să nu am un respect reciproc față de el. Contează respectul pe care îl am, de asta și recurg la așa situație.[FG3-F6]

Când vine vorba despre situațiile în care o mită este „forțată,” agenții economici se simt incomod și sub presiune. Nevoia de a rezolva rapid o problemă devine o sursă de stres, obligându-i să caute soluții și persoane care pot facilita rezolvarea acesteia. Aceasta este diferența esențială între momentul în care un agent economic se confruntă cu

incertitudinea și lipsa garanțiilor privind asistența oferită și situația ulterioară, în care dorește să-și exprime recunoștința față de persoana care a oferit ajutor, fiind convins că nu există nicio amenințare pentru el. Astfel, prima situație implică o constrângere, în timp ce a doua reflectă un gest voluntar de recunoștință, fără teama unor consecințe negative.

O iaca vedeți iarăși ajungem la faptul că eu sunt nevoit să dau mită... Cum poți să te simți când dai mită? Hai să spunem - foarte prost. [I2]

Da, aceasta e un stres pentru oricine când vrei să soluționezi astfel de situații pentru că nu știi cu ce se va soluționa. Sunt situații în care te înțelegi cu persoana, dar ea poate să nu facă ceea ce ai solicitat, dar poate să fie și vice-versa. Când începi să lucrezi pe partea dată cu persoana, trebuie să ai suficientă încredere în ea.. [I5]

Depinde cui și de situație. Sânt situații când dau parcă din plăcere și sunt sigură, sunt situații când trebuie și când trebuie deja nu pot fi tare sigură... [I4]

Da urât de tot, parcă mă simțeam partizană, pentru că permanent trebuia să fii sub presiune, atentă cine vine, cine vorbește cu mine, cum vorbește... [FG1-F2]

5.3 Acceptabilitatea și inacceptabilitatea formelor oferirii de mită

Pentru agenții economici cadourile oferite cu ocazia unei sărbători sau ca un act de recunoștință, nu reprezintă un comportament de corupere. În consecință, ei consideră acceptabilă și permit aceste gesturi, fără a le asocia cu acțiuni corupte. Această distincție subliniază o percepție comună conform căreia anumite forme de recunoștință, atunci când nu sunt legate direct de influențarea unui rezultat profesional, nu sunt considerate acte de corupție.

... eu știu că unii înțeleg corupție când este o sărbătoare: anul nou, 8 martie sau altă sărbătoare când faci un prezent și cineva consideră că asta e corupție, eu nu consider că asta este o corupție atunci când tu vrei să feliciți simbolic. [I1]

Acceptabilitatea	Inacceptabilitatea
• Ca un cadou de sărbători pentru colegi sau parteneri de afaceri • Obținerea unui confort și atitudine mai bune (din partea lucrătorilor medicali) prin oferirea unor atenții • Salvarea vieții umane • Evitarea controalelor suplimentare și dorința de a reduce timpul necesar pentru rezolvarea problemelor	• Tot ceea ce poate pune în pericol traficul rutier, cum ar fi obținerea permisului de conducere fără pregătire și examene corespunzătoare sau evitarea răspunderii din cauza conducerii în stare de ebrietate • Mită în justiție

Agenții economici au relatat în repetate rânduri situații în care rezolvarea unei probleme devine urgentă din diverse motive, menționate în capitolele anterioare. În astfel de cazuri excepționale, oferirea mitei devine „normalizată” și acceptată ca o soluție necesară. Această practică, deși recunoscută ca fiind problematică, este totuși tolerată și utilizată în contexte unde presiunea timpului și nevoia de a găsi o soluție rapidă predomină. Astfel,

mită, în aceste situații, nu doar că are loc, dar este și justificată de circumstanțe percepute ca fiind urgente.

Ca să nu fie verificați minuțios, și după cum am menționat mai devreme, să obțină acel serviciu într-un termen record. [I3]

Deprindere că așa o fost tot timpul, altfel nu am văzut. Cum să te duci și cum să te hotărăști întrebare fără ca să dai un prezent, nu cunosc așa ceva. ... [I4]

Pentru a spori propria siguranță și confortul, precum și pentru a obține o atitudine mai bună din partea personalului medical, respondenții consideră că oferirea de mită în instituțiile medicale este acceptabilă. Uneori, sub influența opiniilor altora sau a poveștilor nefericite trăite de prieteni, oamenii simt nevoia de a preveni o eventuală atitudine negativă față de ei și de a se asigura că nu vor avea parte de astfel de experiențe. Teama că, fără mită, ar putea avea parte de un tratament inadecvat sau că ceva rău s-ar putea întâmpla, îi determină pe respondenți să recurgă la această practică. Astfel, observăm o anxietate profundă legată de vulnerabilitatea în fața unui sistem perceput ca fiind nesigur.

Sunt cazuri care țin de medicină, dacă nu dai nimic nu sunt amabili, da ei hotărăsc întrebarea, dar cu un ton cu o grimasă... [I4]

Când respondenților li se adresează o întrebare specifică despre situațiile în care rezolvarea unei probleme prin corupere este justificată, răspunsul unanim este că salvarea vieții unei persoane ar justifica corupția. În astfel de cazuri extreme, respondenții consideră că protejarea vieții devine prioritară, chiar dacă aceasta implică recurgerea la practici corupte.

Când este vorba de viața unui om. [FG4-B1]

Și eu sunt de acord că mita o dai pentru sănătate, atunci te apropii de fiecare colț și le spui că îți plătesc oricât numai salvează pe mama, pe tata oricine e acolo, nici nu se discuta. [FG4-B1]

Totuși, o opinie exprimată de agenții economici din regiunile de Nord, Centru și Sud subliniază că, dacă toate legile și regulile sunt respectate, nevoia de a oferi mită ar dispărea. Acești respondenți consideră că salvarea vieților ar trebui să fie un aspect normal al profesiei medicale, fără a necesita stimulente suplimentare. Ei argumentează că, într-un sistem în care legile sunt aplicate corect și există o etică profesională, oferirea de mită nu ar mai fi necesară, deoarece medicii ar acționa conform responsabilităților lor fundamentale.

După mine nu sunt așa cazuri. Posibil mă gândeam deci, aveam dubii cu ceea ce privește în medicină, atunci ca exemplu când a fost făcută cu succes o operație și a fost salvată viața omului, dar consider că totuși nu-i corect, deci nu trebuie de oferit mită și aceasta noi trebuie toți să înțelegem. [FG2-F1]

Acest principiu se aplică nu numai domeniului medical, dar și tuturor celorlalte industrii. Lucrătorii din toate sferele de activitate au propriile responsabilități a căror îndeplinire este obligatorie. Prin urmare, în opinia mai multor agenți economici, nu este corect să

plătească bani neoficial pentru ce li se cere să facă și pentru care primesc un salariul oficial.

Eu cred că nici într-un caz nu ar trebui să fie asemenea abordare. Nu ar trebui să fie omul trebuie să aibă drepturi și obligațiuni, obligațiile care sunt într-un stat și dacă se respectă legea nu văd probleme în caz contrar trebuie să-ți ispășești pedeapsa. [FG3-B2]

Acolo unde statul ție îți asigură drepturile la orice gratis atunci când tu primești acel serviciu nu se plătește este inacceptabil să plătești. [FG4-B1]

În calitate de reprezentanți ai companiilor agenții economici aplică același principiu și în mediul de afaceri. Ei afirmă că dacă o întreprindere își desfășoară activitatea în mod onest și conștiincios, activitățile sale sunt transparente, atunci schemele de corupție își pierd relevanța. Agenții economici sunt încrezători că autoritățile de control au dreptul de a verifica activitățile companiilor și este normal ca erorile să fie identificate, dar este și normal să le corecteze. Mulți consideră că autoritățile ar trebui să arate antreprenorilor cum să-și desfășoare activitățile corect pentru a evita astfel de erori în viitor, subliniind deficiențele, contribuind astfel la ajustarea activităților lor în beneficiul tuturor, atât ale companiei în sine, cât și ale agențiilor guvernamentale.

Este inadmisibil atunci când ai o activitate transparentă și ești conștiincios, atunci când tu ești competent și știi care este destinația controlului, dumneavoastră ați venit mi-ați dat zece zile perioada de înlăturare a lacunelor, că toți suntem din domeniul unde greșim și e normal să greșim. Că dacă tu ești stat și ții la mine și la ceea ce fac eu pentru tine, atunci fă și tu ceva pentru mine... Dar atunci când nu ești competent nu trebuie să dai mita. Nu o dai pentru că tu plătești atâtea impozite la stat. Tu ai venit la mine în control, foarte bine eu mă bucur pentru că tu ești o structură care mă înveți pe mine a lucra. Eu sunt de acord să învăț de la tine. [FG4-F8]

În cadrul interviurilor, agenții economici, inclusiv reprezentantul unei companii mari și ai unei companii mici, au insistat că prima și cea mai importantă modalitate de a opri corupția este de a înceta să se mai ofere mită. Ei consideră că refuzul de a participa la astfel de practici este un pas esențial în combaterea corupției și încurajează o schimbare de mentalitate atât la nivel individual, cât și la nivel de companie.

Eu în general aș pedepsi corupția activă. Eu de aici aș începe, de la cel care dă. Dacă nu dai, nu se ia... Nimeni nu-ți pune să dai, totul trebuie să fie corect, fă ce se solicită de la tine și nimeni nu o să-ți pună bețe în roate. [I1]

Păi asta este și treaba, e normal că orice om cu mintea sănătoasă înțelege că mita este o fraudă, este normal să știi lucrul acesta. [I2]

Continuând discuția despre importanța vieții umane, agenții economici subliniază că oferirea de mită în domeniul traficului rutier este inacceptabilă. Aceștia consideră deosebit de problematică orice formă de corupție legată de obținerea permisului de conducere sau de plata mitei în cazurile în care șoferul a fost surprins conducând sub influența alcoolului. Ei argumentează că astfel de practici pun în pericol viețile oamenilor și pun în pericol siguranța rutieră, fiind, prin urmare, total inacceptabile.

Chiar și în domeniul ASP ce ține de instruirea auto, fiind că ulterior, astfel de persoane sunt viitorii participanți la trafic și pot să fie implicați în astfel de accidente grave. [I3]

Eu cred că dacă ai greșit la volan și te-a penalizat, sau dacă ești în stare de ebrietate trebuie să recunoști că nu trebuie să te urci la volan beat și dacă ai încălcat trebuie să plătești. [FG3-F8]

Continuând ideea că este inacceptabil să dai mită în cazuri de accidente rutiere, ci dimpotrivă, corect ar fi să-ți recunoști vinovăția și să-ți asumi responsabilitatea pentru abaterile comise, reprezentanții companiilor din Chișinău atrag atenția asupra faptului că acțiunile corupte sunt inadmisibile și în domeniul autorității judiciare, întrucât deciziile reprezentanților justiției afectează direct soarta oamenilor și viitorul acestora.

Ce e legat de sistemul judiciar cred, când merge vorba de soarta omului care trebuie pus după gratii. [FG3-B7]

Unul dintre agenții economici intervievați spune că mita este inadmisibilă în sectorul alimentar, o decizie luată sub influența unei mite poate dăuna sănătății unui număr mare de oameni, de exemplu, dacă produse alimentare de calitate proastă sunt puse în vânzare.

Cu alimentele la sigur, la sigur că nu este cazul. De asta depinde sănătatea omului direct, dar cu părerea de rău, eu cred că la noi în acest domeniu este de lucrat la capitolul corupției. [I4]

De asemenea, agenții economici din Chișinău spun că darea de mită în domeniul prestării serviciilor este inacceptabilă.

6. Asociații, patronate

6.1 Apartenența la asociație/patronat în lupta împotriva corupției

În ceea ce privește apartenența la asociații sau patronate ale căror activități vizează combaterea corupției, agenții economici nu au putut numi instituții specifice. Reprezentanții companiilor au vorbit însă despre organizații care în cadrul activităților lor (fie și la nivel informal doar) abordează subiecte anticorupție. Acestea ar fi: Federația Sindicatelor, asociația „Visul European” și ONG-urile, ale căror activități se desfășoară la nivel guvernamental. Agenții economici care au vorbit despre implicarea în aceste organizații consideră că o bună cooperare cu aceste organizații ajută la rezolvarea problemelor prin discuții, opinii ale experților și schimb de experiență. Aceste organizații funcționează ca intermediari cu mediul de afaceri și autoritățile statului care influențează decizii cu privire la activitățile agenților economici.

Unul dintre agenții economici afirmă că în ultimii doi ani cooperarea cu Federația Sindicatelor a ajutat la rezolvarea problemelor de drept, respectarea codului muncii, precum și la creșterile salariale.

Cu Federația Sindicatelor conlucrăm, cel puțin, ultimii doi ani văd o încercare mai activă. Anumite probleme juridice, de implementare a contractului colectiv de muncă, a convenției. Colaborez în direct cu Președintele federației și avem anumite rezolvări ce țin de salarizare, majorări salarii. [I3]

Un alt agent economic împărtășește experiența de interacțiune între compania pe care o reprezintă și asociația „Visul European”, spunând că activitățile asociației au ca scop sprijinirea afacerilor, oferă posibilitatea unei discuții deschise și confidentiale, schimb de experiență între participanți, precum și asistență din partea colegi mai experimentați. De asemenea, în ceea ce privește rezolvarea problemelor prin interacțiunea cu factorii decizionali, atât la nivel central cât și la cel local. Agentul economic subliniază și avantajul realizării ideilor de afaceri, deoarece cu sprijinul asociației se deschid multe uși pentru companiile care n-ar putea avea altfel asemenea opțiuni.

Da, noi suntem membri la asociația „Visul European”. În primul rând sunt o sumedenie de companii care sunt la diferite niveluri ca cifră de afaceri, ca număr de angajați care își împărtășesc experiența. Dialogul este mult mai deschis în comparație cu orice structură de stat, structuri locale unde te duci și vorbești despre business și deja te simți mai bine, apare și rezultatul. Plus, interacțiunea cu factorii decizionali din aparatul central cât și aparatul local. Asociațiile sunt în mare parte orientate spre pro-business, poți să te apuci de orice tranzacție. Poate asociațiile permit deschiderea unor uși în multe cazuri, față de când te duci personal și nu știi cum. [I5]

Un agent economic din Chișinău vorbește despre un ONG în cadrul căruia au loc întâlniri la nivel de stat unde se discută subiecte anticorupție.

Este un ONG și participăm la diferite ședințe la nivel de guvern. Și se discută aici și despre corupție. Se discută despre a nu da bani și despre corupție, cum să fie transparentă activitatea tuturor. [FG4-F8]

De asemenea, este important de remarcat aici faptul că majoritatea agenților economici nu au denumit organizații care desfășoară activități anticorupție sau alte organizații cu care au avut legătură.

6.2 Cunoașterea și implementarea standarde anticorupție în companie, inclusiv standarde internaționale de tipul ISO 37001

O parte dintre agenții economici și reprezentanții companiilor au auzit de standardul internațional anti-mită - ISO 37001 și consideră că aplicarea lui este utilă companiilor. Cealaltă jumătate a agenților economici spune că nici măcar nu au auzit despre o astfel de lege și pentru întreprinderile cu un număr mic de angajați, aplicarea ei în activități nu este relevantă. Cu toate acestea, unii reprezentanți ai companiilor mici consideră că aderarea la un standard ca acesta poate aduce beneficii de imagine și ar dori să facă publică, de exemplu pe website-ul companiei, că au implementat standardul anti-mită. La rândul lor, unii agenți economici care nu cunoșteau standardul ISO 37001, spun că ar fi util să-l introducă în activitățile companiei lor, consideră utilă orice inovație.

Eu doar am auzit, dar nu m-am aprofundat în întrebarea asta, nu am așa sferă de largă ca să am nevoie. Poate că dacă erau mai mulți angajați sau mai mulți salariați, poate atunci aș avut nevoie. [I4]

Da eu tot nu am auzit până acum. Noi suntem întreprinderea mică și nu văd sensul implementării lor acum pentru că dacă implementezi ceva trebuie și să verifici, cine să verifice asta dacă suntem persoane puține. Dar pe site-ul întreprinderii noastre o să menționăm că avem un standard în scop de reclamă, să zic așa. [FG3-B1]

Da am auzit. Deci o parte din clienții mei deci solicită ca companiile când fac audit de la companiile noastre. [FG2-F1]

Nu, nu am auzit. Reieșind din experiența pe care am avut-o, în certificări și standardizarea companiilor, orice aderare a unei companii la un standard este benefică. În standardul acesta eu sunt sigur că sunt incluse certificate compania să aducă, careva verificări suplimentare, careva informații care o să aducă la o mai mare transparență în argumentarea de ce prioritate s-a dat acestei companii și nu alteia. [I5]

Agenții economici consideră că ar fi utilă desfășurarea unor cursuri pentru angajați despre standardele anticorupție și aplicarea acestora în mediul de afaceri. Reprezentanții companiilor ar vrea ca angajații să fie mai informați despre complexitatea activităților anticorupție, să știe ce acțiuni trebuie să întreprindă, ce este legal și ce nu, deoarece multe acțiuni interzise pot fi efectuate pur și simplu din neglijență. În general, agenții economici au nevoie de informații despre corupție și cum pot combate fenomenul, informații pe care ar prefera să le primească în forma un ghid de activități.

Unii reprezentanți ai companiilor din Chișinău spun că ar fi bine să existe cursuri despre ce să faci când apar întrebări și probleme, pe cine să contactezi, ce acțiuni sunt legale și care nu sunt. În opinia lor, dacă ar exista avea acces la organizație care să fie contactată în orice moment pentru sfaturi, atunci ar exista o cooperare foarte bună între agenții economici și instituțiile statului referitor la lupta anticorupție.

Să explice vreun organ cum să procedăm, cum să fim protejați. Nu prea am auzit ca să fie așa făcut, ca eu de exemplu să pot să conlucrez cu ei sau să fie seminare... La noi sunt interesați, mulți pentru că noi nu știm toate procesele sau cum e corect sau legal, sau nu suntem la curent. Fiecare organ își știe treaba, știe procesele, tot cum trebuie să fie făcut. Câteodată organele abilitate știu ce trebuie să facă, dar pentru agenții economici să fie poate așa pe etape, pe pași de spus, ca ei cumva să nu dea greș. [I1]

Ținând cont de toate programele în dezvoltarea antreprenoriatului axate pe traininguri, din păcate nicăieri nu se predă cum antreprenorii să facă față unui control de stat, eu cred că ar fi util un training pentru mediul de afaceri, căci angajații pot să aibă frici, să facă mai rău să genereze probleme companiei, asta dacă ar fi să rezum o propunere. [FG1-B5]

Unii agenți economici care au participat la ședințe, cursuri și/sau training-uri despre anticorupție au fost mai degrabă nemulțumiți față de conținutul acelor activități de instruire. De asemenea, ei au menționat că nu toți angajații au nevoie de astfel de instruire deoarece nu toți au în companie roluri decizionale (ex. muncitorii, șoferii etc.), corupția fiind mai degrabă răspândită la nivelul posturilor mai înalte.

Să știți că în unele cazuri îs slabe, de exemplu Camera de Comerț și Industrie, am fost la vreo două cursuri acolo, la un moment dat m-am ridicat și am plecat. Le-am spus - băieți eu singur am învățat și cunosc mai multe ca voi. Eu am venit să mă învăț de la voi, dar nu am ce din păcate. [FG1-B4]

Despre integritate, corupție a fost o ședință anul trecut, ca urmare a unei operațiuni din cadrul CNA, au fost supuse unele persoane din cadrul activității unui control, dar nu deschis. Într-un fel, i-au testat, și ca rezultat al testărilor date, care au fost găsite lacunele. Au fost puse în discuție acțiunile angajaților ca urmare a raportului dat și respectiv am fost atenționați despre anumite lucruri, despre anumite activități, cum trebuie să acționăm. Instruiri pe acest domeniu eu cred că nu sunt necesare fiindcă, muncitorul simplu, șoferii care sunt impuși în lanțul acesta economic, ei nu au cum să fie incluși în acte de corupție. Actele de corupție sunt săvârșite la nivel înalt. Aici deznodământul este că peștele se strică de la cap. [I1]

În contextul formării în despre implementarea standardului anticorupție în companie, inclusiv standarde internaționale gen ISO 37001, discuția a scos în evidență și agenți economici care nu au participat deloc la astfel de instruire și nici nu au auzit despre ele.

6.3 Evaluarea importanței statului în lupta împotriva corupției

(parteneriatului între stat și agenții economici și între stat și donatori)
și conștientizarea despre proiecte (USAID, Ambasada Suediei, etc.)

Abordând tema cooperării dintre stat și sectorul privat, un reprezentant al unei companii mici, sugerează că pentru ca sprijinul oferit mediului de afaceri să aibă un impact pozitiv, sunt necesare schimbări legislative în cadrul unor instituții precum Agenția Moldsilva, Inspekția Muncii, ANSA și alte inspectorate relevante. El subliniază importanța dezvoltării afacerilor pentru economia națională și propune ca antreprenorii care își încep activitatea să fie mai mult sprijiniți și motivați până când afacerea lor devine profitabilă.

Un exemplu concret, inspectoratul fiscal ar putea reduce semnificativ sau elimina anumite impozite pentru primii trei ani de activitate a unei companii. Această măsură ar putea oferi un stimulent important pentru noii antreprenori, ajutându-i să se stabilizeze și să contribuie ulterior la economia țării.

Să fie schimbări anume în legislația economică de Agenția Moldsilva, în celelalte inspectorate, cum ar fi inspecția muncii, inspectoratul ANSA, de alimentație, să fie schimbată legislația. De exemplu în inspectoratul fiscal, cel care e începător în primii 3 ani nu plătește anumite impozite, sau este scutit de impozitul respectiv, sau este diminuat impozitul, facilități care s-ar putea acorda ca business-ul din Moldova să înceapă o altfel de activitate. La noi în țară trebuie formate anumite legi care să încurajeze oamenii să se ocupe cu business-ul. Anume noi suntem cei care trebuie să fim susținuți, înțeleși și ajutați, pentru a stimula dezvoltarea producției, dezvoltarea serviciilor, care pot să aducă cât de cât venit în țara asta. [12]

Referitor la parteneriatul cu donatori, un reprezentant al unei companii mari subliniază activitatea ONG-urilor, descriind-o ca fiind mai sinceră și transparentă. Acest lucru se datorează faptului că pentru fondatorii ONG-urilor, reputația lor este esențială, ceea ce îi determină să fie foarte atenți la modul în care gestionează fondurile alocate, asigurându-se că există o transparență maximă în utilizarea acestora.

Un exemplu din sectorul agricol este oferit de către un agent economic. Acesta descrie o situație în care Ambasada Japoniei a donat tractoare întreprinderii sale. Ulterior, au fost efectuate verificări riguroase pentru a se asigura că echipamentele donate au fost utilizate în mod corespunzător și nu au fost înstrăinate. Acest exemplu ilustrează importanța transparenței și a monitorizării în parteneriatele cu donatori, pentru a garanta că resursele sunt folosite în scopul prevăzut.

Am auzit de proiecte din partea ONG-urilor care sunt puși să activeze și îmi doresc o activitate mult mai onestă decât în sectorul privat, public. ONG-ul este ceva o formațiune separată, deoarece, ca fondator organizațiile acestea internaționale, pentru ei bunul nume contează. Dacă odată ai dat greș a doua oară tu nu poți participa la obținerea unui fond. [13]

Eu chiar am auzit de cazul când ambasada Japoniei a oferit tractoare. Organizații donatoare oricum verifică statutul a companiei. Ei nu dau bani cu ochii închiși. Oricum sunt niște reguli care trebuie să le îndeplinească compania ca să poată primi banii dați. Plus dacă ai procurat tehnică, de exemplu la al treilea an vin cu listele reprezentanții de la compania donatoare și cu reprezentanții de la AIPA și verific dacă într-adevăr folosesc de tehnica care o fost gestionată, și dacă eu o am în proprietate, dacă nu am vândut-o. [14]

Un reprezentant al unei companii din regiunea de Nord a amintit despre un proiect implementat de USAID care a redus numărul de documente necesare pentru demararea activităților de antreprenoriat: „Reforma de reglementare”.

USAID, era un proiect - registrul actelor locale, și noi atunci nici nu ne-am dat seama, dar era un fel de transparență a actelor decizionale la nivel de administrație publică locală, nivelul I și nivelul II, aceștia au fost primii lor pași.

Reforma regulatorie sigur că a schimbat foarte mult, într-adevăr s-a văzut foarte multe acte permissive au fost scoase din lista documentelor, aici eu am văzut schimbări. [FG2-F1]

Putem concluziona că agenții economici nu dețin o cantitate semnificativă de informații despre proiectele implementate de parteneri externi, cum ar fi USAID, Ambasada Suediei și altele. Participarea la astfel de proiecte este, în general, rară și reprezintă mai degrabă cazuri singulare decât o practică obișnuită pentru majoritatea companiilor. Aceasta sugerează necesitatea de a îmbunătăți accesul la informații și de a crește gradul de implicare a companiilor în astfel de inițiative.

7. Integrarea UE

7.1 Ajustarea legislației și a proceselor la standardele UE în diminuarea fenomenul corupției în RM

Agenții economici au o atitudine în general pozitivă față de implementarea și aplicarea standardelor UE în diminuarea fenomenului corupției pe teritoriul Republicii Moldova, subliniind rezultatele pozitive la care va duce inevitabil această inițiativă odată ce prevederile vor fi respectate cu strictețe. Reprezentanții companiilor consideră că în țară se înregistrează progrese pe calea integrării europene și această cale trebuie urmată, deoarece legile care se implementează în țara noastră au dat deja rezultate pozitive în țările UE, ceea ce înseamnă vor fi de folos și Republicii Moldova.

O să fie obligați (n.r. agenții economici) să aibă proceduri de acest gen. Eu cred că în cazul în care ajunge pe piața europeană și în Uniunea Europeană în general. Cred că mult mai drastice vor fi acțiunile de luat și toate procedurile care trebuie făcute și aplicate. [I1]

Sunt sigur că va diminua (n.r. corupția) cu atât mai mult că noi deja am trecut foarte multe etape. Dar noi mergem pe calea cea dreaptă. [FG3-B9]

Legile aduc norme, legile aduse de peste hotare au o experiență în spate, cu rezultate pozitive. Dacă le aducem într-un mediu nou și sunt implementate cum trebuie, sigur că o să aducă beneficii... [FG4-B5]

Continuând discuția despre schimbarea mentalității oamenilor în ceea ce privește corupția, agenții economici din regiunile de Nord, Sud și Centru ale țării aderă la opinia conform căreia schimbările reale vor apărea sub influența implementării standardelor Uniunii Europene, dar pe termen lung. Aceștia consideră că o transformare profundă necesită o schimbare de generație, subliniind că este esențial ca aceste legi să fie efectiv implementate și nu doar să rămână pe hârtie.

Reprezentanții companiilor remarcă faptul că generația tânără este mai puțin coruptă în comparație cu generația mai în vârstă, ceea ce sugerează un potențial pozitiv. De asemenea, agenții economici subliniază importanța implicării fiecărei persoane în acest proces de schimbare, insistând asupra faptului că primul pas esențial este ca toată lumea să înceteze să ofere mită. Astfel, contribuția individuală este văzută ca un factor crucial în combaterea corupției și în promovarea unei culturi a integrității.

Cred că pentru asta o să fie nevoie de timp, adică n-o să fie tot bine, frumos și repede. Asta cred că o să ducă la îmbunătățiri, dar cred că în timp până mai crește generația din urmă care-s mai tineri și care toți au vorbit că ei îs mai rezistenți la corupție, sunt mai cărturari ca noi. Totul depinde de cum o să fie implementate legile la nivel local, adică să fie nu numai pe hârtie, da să fie implementate într-adevăr, să aibă pârgii de control. [FG2-B2]

De asemenea, agenții economici ai regiunii de Nord spun că există „lacune” în legislația moldovenească, care sunt binecunoscute oficialilor guvernamentali și pe care aceștia le folosesc activ. Astfel, Republica Moldova are nevoie nu doar de implementarea

standardelor europene, dar și de specialiști internaționali care ar conduce acest proces de punere în practică a legilor.

La noi legislația care-i la moment sunt lacune în lege și anume la o lege poate fi și o altă lege și asta o cunosc numai funcționarii publici din domeniu, atât ai justiției, cât și autoritatea publică locală care au pârghii de a le gestiona. „Astăzi aplic legea asta, dacă cineva se găsește mai deștept, am și legea cealaltă, iată aici vreau să cred că, să fiu optimistă că o să fie un rezultat bun. Și da, Rep. Moldova are nevoie de susținere pentru că chiar statul nu are capacitatea financiară și umană, ca specialiști să poată implementa acest lucru. Totuși dacă o să fie ghidată și controlată de specialiști internaționali, eu cred că-s mai mari șanse. [FG2-F2]

Eu cred că mult depinde de noi dacă se va diminua corupția, însăși reformele o să ajute - important e să se schimbe și mentalitatea. Noi trebuie să ne schimbăm, nu să vină cineva de la minister... [FG4-B2]

Deși modificările legislative ar fi utile, unii reprezentanți ai companiilor sunt de părere că implementarea standardelor UE privind diminuarea fenomenului corupției sunt mai ușor de implementat în companiile mari. În schimb firmele mici ar trebui susținute, deoarece deseori acestea se confruntă cu lipsuri financiare și imposibilitatea achitării tuturor impozitelor.

Un reprezentant al unei companii mari sugerează că succesul în implementarea standardelor UE depinde de procesul de digitalizarea care ar trebui introdusă legal peste tot, ceea ce va contribui la reducerea practicilor corupte.

La noi lumea parcă-i nu este învățată să lucreze transparent și trecerea asta e normal că a fi binevenită. Dar binevenită pentru lume companiei mari, ei mai ușor se dezvoltă. Da pentru aceștia mici și micuți e mai complicat un pic. Ei arată tot mai puțin rulaj anume din cauza că nu au venitul pe care și-l planifică și respectiv nu pot plăti impozitele mari. [I4]

Ar trebui să fie diminuat (n.r. fenomenul corupției) fiindcă s-au impus anumite restricții, mai multe plăți se fac la nivel de transfer, cash-ul dispare de pe piața monetară treptat. [I3]

În contextul succesului luptei împotriva corupției prin standarde europene, reprezentantul unei companii de dimensiune medie constată că în Republica Moldova corupția este încă la un nivel ridicat, în acest sens schimbările vor fi sesizabile, dar mai ales pot fi observate în domeniul justiției, întrucât guvernul își concentrează acum toate eforturile în acest domeniu.

Eu cred că va diminua (n.r. corupția) la nivelul decizional central și la nivel local. Justiția va suferi schimbări, doar că astăzi corupție există oriunde în lume și eu cred că la nivelul cel mai înalt va rămâne. Cred că acum resursele toate sunt îndreptate în sectorul justiției și cred că la nivelul acesta vor fi schimbări. Pentru celelalte nivele nu cred că schimbări vor fi. [I5]

8. Viziune

8.1 Așteptări cu privire la lupta împotriva corupției în RM (în următorii 5 ani)

Pe baza datelor prezentate în ultimul capitol, dedicat implementării standardelor europene în Republica Moldova pentru combaterea efectivă a corupției, punctul de vedere a unor agenți economici, reprezentanți ai companiilor mari, mici și medii, a fost diferit de cel al majorității covârșitoare a respondenților. Observăm că există variabile suplimentare în procesul de combatere a corupției, și anume introducerea digitalizării, accentul în special în sfera justiției și adaptarea legilor pentru combaterea corupției la nivel înalt. În baza acestor variabile unii agenți economici afirmă că nu vor fi schimbări în lupta cu corupția în Moldova în următorii 5 ani.

În următorii cinci ani esențial nu văd că se va schimba acest fenomen, cu regret. [I3]

Mari schimbări până acum nu am văzut dacă luăm ultimii cinci ani, cum se lucra așa și se lucrează. [I4]

Printre agenții economici sunt și unii care sunt convinși că Republica Moldova va vedea schimbări pozitive în lupta împotriva corupției în următorii cinci ani.

Eu cred că o să fie mai bine. [FG1-B5]

Eu cred că o să fie îmbunătățiri cum o fost cu precedentii, cinci ani în urmă. [FG1-F3]

La rândul lor, majoritatea agenților economici au exprimat convingerea că Republica Moldova se află acum într-o stare de anticipare a alegerilor prezidențiale și a campaniei electorale, adică într-o stare de incertitudine cu privire la viitorul țării. În acest sens, este dificil de prezis situația în ceea ce privește corupția, deoarece în acest moment nu se știe cum se va schimba guvernul.

De asemenea, agenții economici remarcă faptul că doar dacă Moldova va continua să aibă o orientare pro-europeană, va continua și dinamica pozitivă în ceea ce privește lupta împotriva corupției, altfel nu.

Depinde totuși și de alegerea politică care o s-o facă cetățenii noștri, foarte mult depinde. [FG2-F2]

Dacă totul va fi bine în toamnă, dacă nu schimbăm parcursul european o să fie totul ok. [FG3-B1]

Totul depinde de vectorul pe care o să-l alegem, dacă o să alegem iarăși subiectul stânga atunci cu Rusia - nu o să mergem înainte și o să fim iarăși în regresie. Dar dacă o să menținem vectorul mai departe sigur că o să se schimbe. [FG4-B5]

Da, ea trebuie să fie diminuată (n.r. corupția), sigur, și noi sperăm în aceasta și în momentul când noi deci aderăm la UE, când la noi legislația se armonizează cu UE, și da, aceasta într-adevăr va diminua. Dacă o să facem alegerea corectă

și o să mergem pe parcursul nostru istoric, european așa cum trebuie să mergem [FG2-F1]

8.2 Diminuarea corupției: moduri de a lupta și responsabili pentru acest proces

Vorbind despre ce metode trebuie folosite pentru combaterea corupției, agenții economici au menționat următoarele activități:

- Educația tinerei generații;
- Influență asupra mentalității atât a tinerilor, cât și a societății în general;
- Lucru asupra convingerilor ca să nu se dea mită;
- Pedepse mai dure pentru luare de mită;
- Creșterea amenzilor;
- Înființarea unei structuri informaționale care să consilieze și să răspundă la întrebări referitoare la corupție.

Agenții economici și reprezentanții companiilor notează importanța formării și educației cetățenilor în procesul de combatere a corupției, începând de la școală și chiar de la școala primară. La rândul său, acest lucru poate duce la o schimbare a generației care va rezista în fața corupției și, prin urmare, va duce la o schimbare a mentalității. De asemenea, este important de reținut că oamenii ar trebui să conștientizeze prejudiciul pe care îl provoacă corupția și să existe dorința de a-și schimba atitudinea și mentalitate. În acest sens, agenții economici văd individul ca fiind responsabil în acest proces.

Acum generațiile care vin vor avea mentalitatea și modul de gândire altul decât este la noi. Atunci o să fie diminuată (n.r. corupția). [I1]

Pentru diminuarea corupției în primul și primul rând, eu cred că este nevoie de un sistem educațional. Investirea în tânăra generație ca să fie discipline opționale ce țin de integritate, demnitate, disciplină. Această curriculă școlară ar putea crește o tânăra generație care ar putea să vadă lucrurile altfel decât generația mea, a părinților mei sau cea care este acum. [I3]

Totul începe de la educația copilului încă din clasele primare... cred că generațiile care vor veni deja nu se vor mai axa pe acea mită la examen și iată de aici noi, toată societatea, încet vom începe calea spre schimbare. [FG3-F6]

Și atunci noi trebuie pe noi să ne disciplinăm să refuzăm salariile în plic... [FG1-F2]

Ca măsuri esențiale pentru combaterea eficientă a corupției, agenții economici din regiunea Nord propun un control sporit din partea autorităților competente, creșterea amenzilor aplicate atunci când este depistat un act de corupție, și pedepse mai aspre pentru infractori. De asemenea, reprezentantul unei companii mici, sugerează o formă alternativă de pedeapsă, propunând pe lângă pedeapsa cu închisoarea, confiscarea bunurilor. Această abordare ar putea descuraja mai eficient corupția, prin vizarea directă

a beneficiilor materiale obținute din activități ilegale. Înăsprirea pedepselor este susținută de mai mulți agenți economici.

Este nevoie de un control mai riguros din partea organelor abilitate, amenzi, prin penalități sau chiar alte acțiuni mai dure atunci clar lucru că o să fie și partea care poate beneficia de mită. [I1]

Adică trebuie de pus legi de exemplu, corupția cutare te-a prins - ar trebui să fie la 30, 50 de ani de pușcărie și așa o să fie normal, să nu iasă din pușcărie, să fie de exemplu luate toate averile și vândute de stat. [I2]

să fie cadrul legal astfel, mai cu seamă persoanele care și-au însușit bunuri de stat sau au încălcat proprietatea publică de stat, să fie mai drastice măsurile, astfel ar crește respectul față de țara noastră... [I3]

Așa cum a fost menționat și anterior, problema specialiștilor din instituțiile statului și slaba lor pregătire persistă. Se subliniază faptul că în Republica Moldova specialiștii în management nu au pregătire suficientă pentru a-și îndeplini atribuțiile astfel încât să fie sprijinit mediul de afaceri.

Cum am spus mai devreme, noi avem nevoie să avem oameni foarte bine pregătiți la conducerea tuturor instituțiilor locale, centrale, care ar avea abordarea aceasta ca să nu fie în detrimentul societăților... [I5]

Agenții economici și reprezentanții companiilor din Chișinău vorbesc despre importanța sentimentului fricii în raport cu acțiunile corupte. Toate cele de mai sus pot contribui într-un fel sau altul la apariția acestuia de ambele părți implicate în actul de corupție. Oamenii care dau și acceptă mită ar trebui să se teamă de consecințe și, în astfel să devină conștienți de ceea ce se poate întâmpla.

Adică știți să fie cum, să fie frica asta da, că m-a văzut cineva, că acolo amenzi sunt mari pentru nerespectare, ca idee. [FG1-F1]

Dar se poate de chemat niște comisii și știi că este inevitabil ca sancțiunea să fie inevitabilă, nu că este mare, este mică, pentru că constatezi că sancțiunea este inevitabilă. [FG1-B5]

În ceea ce privește sentimentul de frică, agenții economici din regiunea de Nord subliniază că acesta trebuie abordat și dintr-o altă perspectivă. Ei afirmă că toți cei care luptă împotriva corupției fac o treabă excelentă, deoarece cel mai important este să transmită oamenilor că a nu da mită nu este un act de curaj, ci o normă absolută a societății. De asemenea, subliniază că refuzul de a oferi mită nu ar trebui să genereze teamă, deoarece acest lucru nu va afecta în niciun fel calitatea serviciilor pe care le primesc. Această schimbare de percepție este esențială pentru a consolida integritatea și pentru a normaliza comportamentele oneste în societate.

În principiu orice cetățean al Rep.Moldova trebuie să n-aibă frică să denunțe corupția. Să se piardă frica de a denunța corupția și el să știe că este protejat, și să știe că dacă pe dânsul l-o atacat... Deci în principiu cetățeanul trebuie să se simtă liber și să fie sigur și informat. [FG1-B2]

8.3 Contribuția personală la rezolvarea problemei corupției

Primul aspect la care agenții economici acordă atenție în contextul rezolvării unei probleme este propriul exemplu de integritate. Aceștia subliniază importanța de a nu oferi sau accepta mită și de a-și desfășura activitatea în mod cinstit și transparent în cadrul întreprinderii. Această abordare reflectă convingerea că, pentru a lupta eficient împotriva corupției, este esențial să se respecte legea într-un mod consecvent, asigurându-se că aceasta este aplicată uniform, indiferent de poziție, cunoștințe sau privilegii. Respectarea legii de către toți actorii din societate este văzută ca un pilon fundamental în combaterea corupției și în promovarea unei culturi a legalității și integrității.

Dar aș fi interesată să contribui la soluționarea problemei corupției ca antreprenor, fiindcă ori cum de asta depinde dezvoltarea noastră în viitor. [I4]

Principiul meu nu a fost niciodată ca să merg să rezolv o problemă prin prisma faptului ca să favorizez un lucru sau altul datorită oferirii mitei sau altor beneficii. [I5]

Dacă tu ai să vrei să dai mită, nu știi, trebuie să renunți tu la mită în primul rând, să te corectezi tu și cred că o să dăm exemplu și pentru alții. [FG1-F5]

Ca antreprenor aș zice că aș fi revoltată dacă aș avea în cadrul întreprinderii corupție, aș pedepsi... Ar trebui să fie cerințe pentru toți totuna. Și să fie pedepsiți la fel toți totuna. Dacă a încălcat legea, să răspundă fiecare egal, da nu pentru cineva este lege dar pentru cineva nu este lege. [FG3-F6]

Agenții economici și reprezentanții companiilor vorbesc despre contribuția lor personală în lupta împotriva corupției prin raportarea cazurilor de corupție. Ei afirmă că este important să nu păstrăm tăcerea, pentru că astfel de fapt încurajăm mita, ci să raportăm și să aducem această problemă în discuție.

Eu personal pentru diminuarea corupției eu pot numai să informez la centrul anticorupție, de exemplu, cu anumite telefoane referitor la corupția care este în Moldova... [I2]

În momentul când apare problema, apelarea la linia fierbinte și denunțarea persoanei care solicită lucrul dat ca să putem exclude persoana din structură. [I5]

Reprezentanții agenților economici din municipiul Chișinău subliniază importanța digitalizării în activitatea întreprinderii, pentru a diminua riscurile asociate corupției. O altă idee exprimată este importanța parteneriatelor public-private. O bună funcționare a acestor mecanisme ar duce la diminuarea corupției.

Cum am dat mai devreme exemplu – parteneriate publice private. Ele ar permite să ajungem la aceea ca favorurile să se transforme într-un contract legal și aș pregăti cadrul normativ în așa fel că aș promova mai mult parteneriatele publice private. [I5]

Noi din start am spus că noi lucrăm doar prin transfer, doar prin factură. [FG3-F4]

Sunt moldoveni care au întreprinderi peste hotare și ei au spus așa, că la ei totul este digitalizat totul, da totul. Și el mi-a spus că eu nu pot să dau mită chiar dacă eu tare aș vrea, ca să nu-mi închidă toată afacerea. Trebuie transparență și obligatoriu introdus sistemul digital. [FG4-B1]

Este important de menționat că agenții economici și-au manifestat interesul de a se implica în lupta împotriva corupției și subliniază cât de importantă este aceasta, atât pentru viața civilă, cât și pentru dezvoltarea întreprinderii pe care o reprezintă.

Nu este viitor și nu este posibil de a ne dezvolta, nu este posibil noi să facem planuri bugetari sau alta chestie în momentul când noi nu avem realitatea lucrurilor că asta și este corupția. Noi nu știm situația reală a lucrurilor atâta timp cât pe alături trec niște momente care au efecte negative multe pentru cei care vor să lucreze onest și să nu fie impuși pentru a face ceva care este împotriva voinței lor, să nu fie adică constrânși în careva s-au implicați în careva situații, scheme și așa mai departe. [I1]

Sigur sunt cointereseată deoarece îmi desfășor activitatea zilnică de bază în cadrul societății de stat și am convingerea că dacă va fi un proces transparent, corect, cu legea în capul mesei, va crește bunăstarea salariaților, inclusiv și a mea personală, va crește încrederea în ziua de mâine. Toate acestea vor duce la un circuit economic mai mare per ansamblu în țară. [I2]

Reflectând asupra unei situații ipotetice în care agenții economici și reprezentanții companiilor li s-a cerut să se imagineze în postura de consilier al prim-ministrului și, în consecință, să propună modalități de rezolvare a problemei corupției din Republica Moldova - aceștia spun că este important să se lucreze la cadrul legislativ și să se monitorizeze cu strictețe pentru ca legile să fie respectate. Pentru a înțelege mai bine de ce modificări are nevoie legislația, consilierul sau prim-ministru trebuie să fie la curent cu toate sectoarele de activitate, precum și să asculte opiniile și nevoile oamenilor.

Un sfat ar fi de a studia situația nu doar în cifre, aflând situația reală de la persoanele încadrate în domeniul real ar fi o soluție bună. [FG3-B10]

În primul rând să mă angajez în toate agențiile, acolo de la firul ierbii de unde se încep toate. Cu părere de rău foarte mulți consilieri lucrează doar în birouri. Dar din birouri nu ai cum să afli... [FG3-F4]

Vedeți că la noi legile să schimbă, să lucrează, să încearcă cel puțin se facă careva modificări, dar nu se respectă conform legii exact tot. [I4]

Dacă eu aș fi la conducerea eu în primul rând aș organiza un grup legislativ care ar promova legile respective în țara noastră adică parlament eu aș face un grup de agenți ai mei care ar face legi drastice și ar schimba situația din Republica Moldova. [I2]

Agenții economici din regiunea de Nord spun că pozițiile cheie precum prim-ministru și consilierii trebuie să vină cu opinii noi și idei proaspete, iar pentru aceasta este necesar să se schimbe specialiștii de îndată ce devine clar că nu pot face față responsabilităților lor.

Deci, pozițiile cheie, inclusiv miniștrii, inclusiv șefii de diviziuni teritoriale, nu știu, instituții descentralizate, deci să aibă un termen limită fie jumătate de an sau un an, nu mai mult, în această poziție, funcție. Schimbați în momentul în care ei nu fac față lucrului. Luați specialiști din domeniul afacerilor, specialiști buni din domeniul afacerilor, care arată cifră de afaceri bună, care au într-adevăr de succes întreprinderea în Rep. Moldova și da, posibil chiar ca însăși antreprenorul să fie consilier la un funcționar public. [FG2-F1]

De asemenea, se propune ideea unei mediatizări mai bune a actelor de corupție pentru a spori conștientizarea în rândul societății și antreprenorilor. Agenții economici subliniază că, deși se cunosc cazuri de corupție, discuțiile sunt adesea limitate, iar atenția se concentrează prea puțin pe ceea ce urmează, în special pe pedepsele aplicate. O mai mare transparență și informare cu privire la sancțiunile impuse ar putea descuraja astfel de comportamente și ar demonstra că acțiunile corupte au consecințe reale și serioase.

Să fie ceva vizibilitate la dosarele de corupție care sunt, tot ar influența ceva, că se face așa o concluzie că da, a fost deschis dosar anticorupție și pe urmă nu se mai vede cu ce s-a finalizat, se face impresia că cel care a luat bani, mită, a dat mai departe și a ieșit curat, și cu asta tot îi bine. [FG2-F4]

9. Concluzii

Analiza detaliată a percepțiilor și practicilor legate de corupție în sectorul public și privat din anii 2017 și 2024 relevă o serie de tendințe semnificative care subliniază provocările persistente și progresele limitate în combaterea corupției.

Percepția asupra instituțiilor și încrederea în acestea

În general, încrederea în instituțiile publice rămâne scăzută, deși există variații între diferite instituții. În 2024, Centrul Național Anticorupție și Procuratura Anticorupție continuă să fie percepute cu scepticism de către publicul larg, deși există o ușoară creștere a încrederii comparativ cu 2017. Instituții precum Poliția și Serviciul Vamal sunt printre cele mai afectate de percepțiile negative, indicând o nevoie urgentă de reformă și transparentizare.

Interacțiunea cu corupția

Interacțiunea agenților economici cu corupția rămâne frecventă, cu o prevalență notabilă în procesele de achiziții publice și în obținerea licențelor și autorizațiilor. În 2024, aceste interacțiuni rămân la un nivel alarmant de ridicat, sugerând că măsurile implementate nu au reușit să reducă semnificativ incidența corupției. De asemenea, percepția că este mai ușor să rezolvi problemele pe căi neoficiale decât pe cele oficiale a scăzut ușor în 2024, ceea ce poate sugera o ușoară îmbunătățire în modul în care sunt gestionate procesele oficiale, deși problema rămâne acută.

Beneficiile corupției și inițiatorii plăților neoficiale

Majoritatea plăților neoficiale au fost realizate pentru a accelera obținerea unor drepturi legale, un fenomen care deși a scăzut din 2017, rămâne un aspect critic în 2024. De asemenea, presiunea de a face aceste plăți este adesea impusă din exterior, cu un număr redus de agenți economici care au inițiat voluntar aceste plăți.

Consecințele corupției și acțiunile întreprinse

Majoritatea agenților economici nu au raportat cazurile de corupție cu care s-au confruntat, iar cei care au făcut-o nu au văzut problemele lor rezolvate în majoritatea cazurilor. Aceasta reflectă un sistem judiciar și de aplicare a legii care nu reușește să ofere soluții eficace și să protejeze denunțatorii de corupție.

Soluții și beneficii în procesul de eradicare a corupției

Întreprinderile consideră că înăsprirea sancțiunilor și eficientizarea activității sistemului judiciar ar fi cele mai eficiente măsuri pentru a promova integritatea, atât în sectorul public, cât și în cel privat. De asemenea, există o cerere tot mai mare pentru implementarea unor standarde internaționale și a unor programe de instruire care să promoveze integritatea în sectorul public și privat. Beneficiile unui mediu de afaceri curat sunt percepute ca fiind semnificative, cu accent pe respectarea legii și crearea unui climat de afaceri cinstit și transparent.

Politici de etică și anticorupție în cadrul companiilor

Deși un număr semnificativ de companii au implementat coduri de etică și măsuri anticorupție, acestea sunt adesea insuficiente. În 2024, o majoritate mai mare decât în 2017 consideră că normele și procedurile anticorupție ar fi utile pentru sectorul privat, ceea ce indică o conștientizare în creștere a importanței acestora. Cu toate acestea, participarea la cursuri de formare anticorupție a scăzut, ceea ce sugerează o lipsă de interes sau resurse pentru astfel de inițiative.

Anexe

Q5 - În opinia dvs. în ce măsură corupția împiedică dezvoltarea afacerilor în Republica Moldova? (%)

		Blochează	Împiedică foarte mult	Împiedică mult	Împiedică uneori	Împiedică puțin	Nu împiedică deloc	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	4.3	12.8	19.1	20.6	15.6	17.7	9.2	0.7
	Servicii	2.5	16.1	21.2	25.6	11.0	18.6	4.2	0.8
	Transport și Comunicații	2.7	5.4	13.5	20.3	12.2	36.4	9.5	0.0
	Industrie/Construcții	2.9	18.4	15.5	23.3	11.7	16.5	11.7	0.0
	Agricultură	4.2	13.9	11.1	20.8	12.5	18.1	19.4	0.0
	Altele	4.5	18.2	22.7	22.8	9.1	22.7	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	4.2	13.7	16.3	20.5	13.3	22.5	9.5	0.0
	Mică	2.6	12.6	17.9	20.6	11.9	19.9	13.2	1.3
	Mijlocie	1.4	15.7	20.0	34.3	12.9	14.3	1.4	0.0
	Mare	4.3	17.4	15.2	19.6	10.9	21.7	10.9	0.0
Regiunea	Nord	3.5	19.8	15.1	19.7	12.8	14.0	15.1	0.0
	Centru	2.6	13.7	17.9	22.2	15.4	21.4	6.8	0.0
	Mun. Chișinău	3.7	13.9	19.0	23.5	12.5	20.1	6.6	0.7
	Sud	2.6	7.9	10.5	23.7	7.9	31.6	15.8	0.0
	Găgăuzia	6.2	0.0	6.2	12.5	6.2	31.2	37.7	0.0
Total		3.4	14.0	17.2	22.2	12.6	20.6	9.6	0.4

Q6 - După părerea dvs. practicile de corupție sunt răspândite în afacerile din Republica Moldova? (%)

		În foarte mare măsură	În mare măsură	În mică măsură	În foarte mică măsură	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	9.2	36.2	30.5	9.9	13.5	0.7
	Servicii	10.2	38.0	33.1	6.8	10.2	1.7
	Transport și Comunicații	4.1	32.4	35.1	13.5	14.9	0.0
	Industria/Construcții	8.7	33.1	32.0	10.7	12.6	2.9
	Agricultură	9.7	34.8	20.8	6.9	25.0	2.8
	Altele	18.2	41.0	31.8	4.5	4.5	0.0
Mărimea companiei	Micro	8.4	35.8	28.9	10.6	14.8	1.5
	Mică	8.6	35.8	30.5	8.6	13.9	2.6
	Mijlocie	15.7	31.4	37.2	5.7	10.0	0.0
	Mare	4.3	39.2	32.6	8.7	15.2	0.0
Regiunea	Nord	11.6	41.9	24.4	5.8	16.3	0.0
	Centru	6.0	36.7	29.9	9.4	15.4	2.6
	Mun. Chișinău	9.5	37.3	34.1	9.2	8.8	1.1
	Sud	13.2	13.2	34.1	15.8	21.1	2.6
	Găgăuzia	0.0	12.5	6.2	12.5	62.6	6.2
Total		9.1	35.4	30.8	9.2	14.0	1.5

Q7 - Per ansamblu, cum apreciați integritatea (onestitatea, corectitudine) **agenților economici** din mediul de afaceri moldovenesc? (%)

		Foarte redusă	Redusă	Satisfăcătoare	Înaltă	Foarte înaltă	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	4.3	17.7	58.9	11.3	3.5	4.3	0.0
	Servicii	0.8	16.9	61.1	11.9	6.8	1.7	0.8
	Transport și Comunicații	8.1	17.6	49.9	14.9	4.1	5.4	0.0
	Industrie/Construc ții	7.8	14.6	54.3	12.6	4.9	5.8	0.0
	Agricultură	4.2	18.1	52.6	5.6	5.6	11.1	2.8
	Altele	4.5	18.2	50.0	27.3	0.0	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	4.2	14.4	55.9	12.5	6.5	5.7	0.8
	Mică	7.3	19.2	54.2	9.3	4.0	5.3	0.7
	Mijlocie	1.4	25.7	52.8	14.3	2.9	2.9	0.0
	Mare	4.3	10.9	67.4	15.2	0.0	2.2	0.0
Regiunea	Nord	4.7	18.6	54.6	8.1	7.0	5.8	1.2
	Centru	4.3	16.2	55.6	16.2	5.1	2.6	0.0
	Mun. Chișinău	4.8	16.8	58.5	12.5	3.7	3.3	0.4
	Sud	7.9	15.8	42.1	10.5	7.9	13.2	2.6
	Găgăuzia	0.0	18.8	56.2	0.0	0.0	25.0	0.0
Total		4.7	17.0	56.0	12.1	4.7	4.9	0.6

Q8 - Per ansamblu, cum apreciați integritatea (onestitatea, corectitudine) **sectorului public**, atunci când acesta interacționează cu mediul de afaceri moldovenesc? (%)

		Foarte redusă	Redusă	Satisfăcătoare	Înaltă	Foarte înaltă	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	12.1	20.6	52.5	10.6	0.0	3.5	0.7
	Servicii	9.3	17.8	50.0	10.2	6.8	4.2	1.7
	Transport și Comunicații	8.1	14.9	51.2	17.6	4.1	4.1	0.0
	Industrie/Construc ții	5.8	30.1	41.7	11.7	2.9	6.8	1.0
	Agricultură	4.2	23.6	44.4	13.9	0.0	12.5	1.4
	Altele	9.1	18.2	50.0	22.7	0.0	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	9.5	18.3	48.2	12.2	4.2	6.5	1.1
	Mică	7.3	19.9	50.3	12.6	2.0	6.6	1.3
	Mijlocie	5.7	35.7	45.8	11.4	0.0	1.4	0.0
	Mare	10.9	21.7	47.8	17.4	0.0	2.2	0.0
Regiunea	Nord	8.1	29.1	40.8	11.6	2.3	5.8	2.3
	Centru	6.0	20.5	50.4	14.5	4.3	2.6	1.7
	Mun. Chișinău	8.1	19.0	54.1	11.0	2.6	4.8	0.4
	Sud	13.2	21.1	34.1	23.7	0.0	7.9	0.0
	Găgăuzia	25.0	25.0	12.5	6.2	0.0	31.3	0.0
Total		8.5	21.3	48.6	12.6	2.6	5.5	0.9

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%)

Serviciul Fiscal de Stat

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	3.5	2.1	27.7	53.3	10.6	2.1	0.7
	Servicii	5.1	5.1	24.6	53.4	11.0	0.8	0.0
	Transport și Comunicații	1.4	5.4	20.3	64.8	5.4	0.0	2.7
	Industrie/Construcții	0.0	2.9	16.5	64.0	14.6	1.0	1.0
	Agricultură	2.8	2.8	19.4	58.3	12.5	4.2	0.0
	Altele	4.5	0.0	27.3	54.6	9.1	4.5	0.0
Mărimea companiei	Micro	3.8	3.4	25.1	52.5	11.8	3.0	0.4
	Mică	2.0	4.0	20.5	60.2	11.9	0.7	0.7
	Mijlocie	1.4	2.9	21.4	64.3	7.1	0.0	2.9
	Mare	2.2	2.2	17.4	69.5	8.7	0.0	0.0
Regiunea	Nord	0.0	4.7	23.3	48.7	19.8	3.5	0.0
	Centru	0.9	1.7	26.5	58.0	12.0	0.0	0.9
	Mun. Chișinău	3.3	3.3	22.3	60.8	8.1	1.1	1.1
	Sud	13.2	2.6	15.8	63.2	2.6	2.6	0.0
	Găgăuzia	0.0	12.5	12.5	37.5	25.0	12.5	0.0
Total		2.8	3.4	22.6	57.8	10.9	1.7	0.8

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%) Serviciul Vamal

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	9.2	7.8	19.9	32.5	4.3	19.9	6.4
	Servicii	3.4	8.5	22.0	29.7	4.2	22.9	9.3
	Transport și Comunicații	5.4	2.7	20.3	44.5	9.5	13.5	4.1
	Industrie/Construcții	1.9	3.9	19.4	47.6	6.8	14.6	5.8
	Agricultură	5.6	2.8	25.0	30.4	4.2	29.2	2.8
	Altele	0.0	9.1	36.4	45.5	4.5	4.5	0.0
Mărimea companiei	Micro	7.2	6.5	20.9	28.9	6.1	23.6	6.8
	Mică	3.3	4.6	21.2	39.8	4.6	19.9	6.6
	Mijlocie	1.4	7.1	25.7	48.6	5.7	8.6	2.9
	Mare	4.3	4.3	21.7	54.5	4.3	8.7	2.2
Regiunea	Nord	5.8	5.8	24.4	31.4	4.7	26.7	1.2
	Centru	6.0	5.1	9.4	35.1	6.8	24.8	12.8
	Mun. Chișinău	4.8	5.9	24.9	41.2	4.8	13.6	4.8
	Sud	2.6	7.9	31.6	31.6	2.6	21.1	2.6
	Găgăuzia	6.2	6.2	18.8	12.5	18.8	31.3	6.2
Total		5.1	5.8	21.7	36.9	5.5	19.2	5.8

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%) Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	7.8	2.8	22.7	37.7	2.8	23.4	2.8
	Servicii	7.6	5.1	20.3	23.8	7.6	23.7	11.9
	Transport și Comunicații	4.1	6.8	12.2	32.3	5.4	28.4	10.8
	Industrie/Construcții	8.7	4.9	18.4	24.3	5.8	31.1	6.8
	Agricultură	1.4	2.8	25.0	44.4	12.5	12.5	1.4
	Altele	0.0	9.1	41.0	31.8	4.5	9.1	4.5
Mărimea companiei	Micro	8.4	3.0	19.8	32.7	7.2	21.7	7.2
	Mică	4.6	6.6	17.9	29.8	6.0	25.8	9.3
	Mijlocie	4.3	4.3	28.6	35.6	4.3	20.0	2.9
	Mare	2.2	6.5	26.1	28.3	4.3	32.6	0.0
Regiunea	Nord	3.5	4.7	24.4	33.6	14.0	19.8	0.0
	Centru	6.8	4.3	12.0	41.8	6.0	19.7	9.4
	Mun. Chișinău	8.1	5.5	21.6	26.0	3.3	27.4	8.1
	Sud	0.0	0.0	34.2	39.4	5.3	15.8	5.3
	Găgăuzia	0.0	0.0	25.0	31.2	18.8	25.0	0.0
Total		6.2	4.5	20.9	32.0	6.2	23.6	6.6

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%) **Centrul de Sănătate Publică**

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	5.7	6.4	28.4	36.0	4.3	14.9	4.3
	Servicii	6.8	7.6	23.7	37.3	5.1	11.9	7.6
	Transport și Comunicații	1.4	9.5	18.9	32.3	4.1	20.3	13.5
	Industrie/Construcții	9.7	2.9	25.2	33.0	9.7	14.6	4.9
	Agricultură	8.3	1.4	23.6	38.9	9.7	16.7	1.4
	Altele	9.1	4.5	27.3	36.5	4.5	13.6	4.5
Mărimea companiei	Micro	8.4	4.9	24.3	37.3	6.1	12.9	6.1
	Mică	4.0	7.3	21.9	32.4	7.3	17.2	9.9
	Mijlocie	5.7	5.7	34.3	34.4	7.1	11.4	1.4
	Mare	6.5	4.3	21.7	39.2	2.2	26.1	0.0
Regiunea	Nord	8.1	2.3	22.1	41.9	10.5	15.1	0.0
	Centru	6.0	3.4	20.5	43.6	6.0	11.1	9.4
	Mun. Chișinău	5.9	8.1	27.8	30.4	4.0	17.2	6.6
	Sud	10.5	2.6	26.3	39.5	7.9	7.9	5.3
	Găgăuzia	6.2	6.2	12.5	25.1	18.8	25.0	6.2
Total		6.6	5.7	24.7	35.7	6.2	15.1	6.0

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%)

Inspectoratul de Stat al Muncii

		Deloc	Puțină	Foarte puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	1.4	29.1	3.5	44.0	5.7	13.5	2.8
	Servicii	1.7	23.7	1.7	46.6	6.8	11.0	8.5
	Transport și Comunicații	4.1	17.6	4.1	43.1	8.1	13.5	9.5
	Industrie/Construcții	4.9	16.5	1.9	56.3	7.8	10.7	1.9
	Agricultură	0.0	16.7	1.4	59.7	8.3	13.9	0.0
	Altele	0.0	22.7	9.1	54.7	4.5	4.5	4.5
Mărimea companiei	Micro	3.0	22.1	4.2	45.3	6.8	12.9	5.7
	Mică	1.3	25.8	1.3	45.1	6.6	14.6	5.3
	Mijlocie	1.4	22.9	1.4	58.7	7.1	7.1	1.4
	Mare	2.2	6.5	2.2	73.9	8.7	6.5	0.0
Regiunea	Nord	0.0	18.6	2.3	57.0	11.6	10.5	0.0
	Centru	3.4	14.5	2.6	56.4	7.7	10.3	5.1
	Mun. Chișinău	2.9	25.6	2.6	44.7	4.4	13.2	6.6
	Sud	0.0	26.3	5.3	57.8	5.3	5.3	0.0
	Găgăuzia	0.0	18.8	6.2	18.8	25.0	31.2	0.0
Total		2.3	21.9	2.8	49.4	7.0	12.1	4.5

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%) Inspectoratul Național pentru Supraveghere Tehnică

		Deloc	Puțină	Foarte puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	1.4	19.9	2.1	25.5	3.5	38.4	9.2
	Servicii	5.9	11.9	4.2	28.0	5.1	30.5	14.4
	Transport și Comunicații	1.4	9.5	4.1	31.1	6.8	33.6	13.5
	Industrie/Construcții	3.9	15.5	1.0	47.6	7.8	18.4	5.8
	Agricultură	2.8	8.3	1.4	52.7	4.2	26.4	4.2
	Altele	0.0	18.2	4.5	50.1	4.5	13.6	9.1
Mărimea companiei	Micro	4.2	16.7	1.9	30.5	6.8	30.0	9.9
	Mică	2.6	11.9	2.6	34.0	2.6	31.1	15.2
	Mijlocie	0.0	14.3	4.3	51.3	4.3	22.9	2.9
	Mare	2.2	6.5	4.3	50.1	6.5	30.4	0.0
Regiunea	Nord	1.2	14.0	1.2	48.7	7.0	26.7	1.2
	Centru	3.4	10.3	0.0	39.3	5.1	26.5	15.4
	Mun. Chișinău	4.0	15.4	4.0	29.7	4.8	31.8	10.3
	Sud	0.0	15.8	2.6	44.8	0.0	26.3	10.5
	Găgăuzia	0.0	18.8	6.2	25.0	18.8	31.2	0.0
Total		3.0	14.2	2.6	35.9	5.3	29.4	9.6

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%)

Inspectoratul pentru Protecția Mediului

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	2.8	7.8	29.9	26.2	3.5	24.8	5.0
	Servicii	9.3	4.2	23.7	24.7	4.2	24.6	9.3
	Transport și Comunicații	2.7	8.1	12.2	29.7	8.1	32.4	6.8
	Industria/Construcții	4.9	5.8	21.4	42.6	4.9	16.5	3.9
	Agricultură	6.9	2.8	16.7	59.7	1.4	11.1	1.4
	Altele	0.0	13.6	27.3	45.5	4.5	9.1	0.0
Mărimea companiei	Micro	5.7	4.9	23.2	30.5	4.9	24.7	6.1
	Mică	2.0	7.9	21.2	38.5	2.6	21.2	6.6
	Mijlocie	11.4	8.6	20.0	39.9	4.3	12.9	2.9
	Mare	2.2	4.3	26.1	41.3	6.5	19.6	0.0
Regiunea	Nord	7.0	3.5	23.3	38.3	5.8	20.9	1.2
	Centru	6.8	4.3	14.5	38.6	3.4	23.9	8.5
	Mun. Chișinău	4.4	8.1	25.3	29.6	4.0	22.7	5.9
	Sud	2.6	2.6	26.3	60.6	0.0	7.9	0.0
	Găgăuzia	0.0	12.5	18.8	18.8	18.8	24.9	6.2
Total		5.1	6.2	22.5	34.9	4.3	21.7	5.3

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%) **Agencia de Interventie și Plăți pentru Agricultură**

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	7.1	1.4	12.1	11.3	3.5	54.0	10.6
	Servicii	4.2	0.8	13.6	11.9	1.7	49.2	18.6
	Transport și Comunicații	1.4	4.1	5.4	16.2	10.8	41.8	20.3
	Industria/Construcții	1.0	1.0	16.5	11.7	2.9	55.2	11.7
	Agricultură	4.2	1.4	8.3	54.2	22.2	9.7	0.0
	Altele	0.0	4.5	41.1	4.5	4.5	31.8	13.6
Mărimea companiei	Micro	6.5	1.1	10.6	17.9	6.5	44.5	12.9
	Mică	2.0	2.6	9.3	18.5	6.6	43.8	17.2
	Mijlocie	0.0	1.4	21.4	21.4	5.7	41.5	8.6
	Mare	0.0	2.2	26.1	8.7	8.7	52.1	2.2
Regiunea	Nord	2.3	0.0	16.3	14.0	17.4	48.8	1.2
	Centru	3.4	2.6	6.8	21.4	6.0	38.4	21.4
	Mun. Chișinău	4.4	1.8	13.9	13.9	2.9	48.4	14.7
	Sud	0.0	2.6	13.2	44.7	5.3	31.6	2.6
	Găgăuzia	12.5	0.0	25.0	12.5	18.8	31.2	0.0
Total		3.8	1.7	13.0	17.7	6.6	44.6	12.6

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%)

Bănci/ Instituții de creditare

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	7.8	2.1	20.6	55.4	10.6	2.8	0.7
	Servicii	6.8	5.1	15.3	55.8	10.2	3.4	3.4

	Transport și Comunicații	1.4	5.4	8.1	60.8	13.5	5.4	5.4
	Industrie/Construcții	6.8	3.9	16.5	57.3	9.7	1.9	3.9
	Agricultură	4.2	0.0	16.7	62.4	12.5	2.8	1.4
	Altele	0.0	4.5	22.7	54.7	13.6	4.5	0.0
Mărimea companiei	Micro	8.0	3.4	18.6	51.4	11.0	4.2	3.4
	Mică	4.6	2.6	15.2	61.7	9.3	3.3	3.3
	Mijlocie	0.0	7.1	11.4	65.8	15.7	0.0	0.0
	Mare	4.3	0.0	15.2	67.4	10.9	2.2	0.0
Regiunea	Nord	1.2	2.3	18.6	51.1	18.6	7.0	1.2
	Centru	6.8	1.7	12.0	64.1	8.5	2.6	4.3
	Mun. Chișinău	7.0	5.1	16.5	58.2	9.5	1.5	2.2
	Sud	5.3	0.0	21.1	55.1	7.9	5.3	5.3
	Găgăuzia	0.0	0.0	25.0	37.5	25.0	12.5	0.0
Total		5.7	3.4	16.4	57.6	11.1	3.2	2.6

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%) **Pompieri**

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	1.4	0.7	13.5	58.9	10.6	12.8	2.1
	Servicii	3.4	2.5	9.3	52.5	13.6	10.2	8.5
	Transport și Comunicații	4.1	0.0	1.4	53.9	16.2	12.2	12.2
	Industrie/Construcții	1.0	1.0	6.8	58.2	15.5	13.6	3.9
	Agricultură	0.0	0.0	8.3	63.9	15.3	11.1	1.4
	Altele	0.0	0.0	9.1	68.2	9.1	4.5	9.1
Mărimea companiei	Micro	1.9	1.5	10.3	56.7	16.7	9.5	3.4
	Mică	3.3	0.0	6.6	53.0	9.3	14.6	13.2
	Mijlocie	0.0	1.4	5.7	71.4	8.6	12.9	0.0
	Mare	0.0	0.0	10.9	58.7	17.4	13.0	0.0
Regiunea	Nord	0.0	2.3	10.5	61.6	17.4	7.0	1.2
	Centru	1.7	0.0	7.7	56.4	13.7	12.0	8.5
	Mun. Chișinău	2.9	1.1	8.8	56.8	11.4	12.8	6.2
	Sud	0.0	0.0	5.3	73.6	13.2	5.3	2.6
	Găgăuzia	0.0	0.0	12.5	25.0	31.3	31.2	0.0
Total		1.9	0.9	8.7	57.7	13.6	11.7	5.5

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%)

Primărie

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	6.4	5.0	22.7	51.0	7.1	7.1	0.7
	Servicii	9.3	8.5	22.9	39.0	5.9	4.2	10.2
	Transport și Comunicații	8.1	2.7	13.5	45.9	12.2	9.5	8.1
	Industria/Construcții	7.8	4.9	23.3	46.6	5.8	8.7	2.9
	Agricultură	2.8	1.4	25.0	55.5	9.7	5.6	0.0
	Altele	9.1	4.5	18.2	59.2	4.5	4.5	0.0
Mărimea companiei	Micro	6.5	4.9	24.7	45.7	6.8	6.8	4.6
	Mică	8.6	4.0	15.9	50.9	9.3	6.0	5.3
	Mijlocie	5.7	5.7	22.9	51.3	2.9	8.6	2.9
	Mare	8.7	6.5	21.7	43.6	13.0	6.5	0.0
Regiunea	Nord	5.8	5.8	18.6	50.0	12.8	5.8	1.2
	Centru	5.1	3.4	18.8	51.4	9.4	6.8	5.1
	Mun. Chișinău	9.2	6.2	24.2	44.9	3.7	7.0	4.8
	Sud	5.3	0.0	21.1	60.5	7.9	2.6	2.6
	Găgăuzia	0.0	0.0	18.8	25.0	31.2	18.8	6.2
Total		7.2	4.9	21.7	47.7	7.5	6.8	4.2

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%) Poliția

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	5.0	7.1	26.2	44.7	7.1	9.2	0.7
	Servicii	11.9	5.1	24.6	34.6	10.2	5.1	8.5
	Transport și Comunicații	4.1	4.1	18.9	47.2	10.8	8.1	6.8
	Industria/Construcții	5.8	2.9	21.4	55.4	5.8	6.8	1.9
	Agricultură	0.0	5.6	29.2	40.2	12.5	9.7	2.8
	Altele	13.6	9.1	13.6	50.2	4.5	4.5	4.5
Mărimea companiei	Micro	6.8	6.1	24.0	42.6	9.1	7.6	3.8
	Mică	4.6	6.6	21.9	45.8	7.9	6.6	6.6
	Mijlocie	7.1	2.9	27.1	48.6	4.3	8.6	1.4
	Mare	6.5	0.0	23.9	45.7	15.2	8.7	0.0
Regiunea	Nord	8.1	4.7	23.3	45.2	10.5	7.0	1.2
	Centru	6.0	3.4	20.5	47.9	11.1	6.0	5.1
	Mun. Chișinău	6.2	6.2	24.5	45.2	6.2	7.3	4.4
	Sud	5.3	7.9	23.7	39.4	7.9	10.5	5.3
	Găgăuzia	0.0	0.0	37.4	18.8	25.0	18.8	0.0
Total		6.2	5.3	23.8	44.5	8.7	7.5	4.0

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%)

Centrul Național Anticorupție

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	10.6	5.0	22.0	27.7	3.5	26.2	5.0
	Servicii	7.6	3.4	17.8	21.2	7.6	26.3	16.1
	Transport și Comunicații	2.7	5.4	10.8	20.3	6.8	33.7	20.3
	Industrie/Construcții	6.8	6.8	20.4	28.2	6.8	22.3	8.7
	Agricultură	5.6	2.8	18.1	31.9	4.2	33.2	4.2
	Altele	0.0	9.1	9.1	54.6	4.5	18.2	4.5
Mărimea companiei	Micro	10.6	5.3	16.3	21.7	6.5	27.8	11.8
	Mică	2.6	4.6	17.9	28.5	4.0	29.2	13.2
	Mijlocie	4.3	4.3	27.1	32.9	5.7	21.4	4.3
	Mare	4.3	4.3	15.2	43.6	6.5	26.1	0.0
Regiunea	Nord	4.7	4.7	10.5	26.7	10.5	41.7	1.2
	Centru	9.4	2.6	13.7	23.1	0.9	30.6	19.7
	Mun. Chișinău	6.6	6.6	21.2	29.0	5.5	21.2	9.9
	Sud	10.5	2.6	23.7	31.6	2.6	21.1	7.9
	Găgăuzia	0.0	0.0	25.0	12.5	25.0	37.5	0.0
Total		7.0	4.9	18.1	27.0	5.7	27.1	10.2

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%) Procuratura Anticorupție

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	12.1	4.3	21.3	25.5	3.5	27.6	5.7
	Servicii	10.2	2.5	15.3	20.3	5.1	28.8	17.8
	Transport și Comunicații	4.1	5.4	9.5	21.6	5.4	33.7	20.3
	Industrie/Construcții	9.7	5.8	19.4	27.2	4.9	23.3	9.7
	Agricultură	5.6	2.8	18.1	25.0	5.6	38.7	4.2
	Altele	0.0	13.6	13.6	45.6	4.5	18.2	4.5
Mărimea companiei	Micro	12.9	4.9	13.7	19.8	5.3	30.1	13.3
	Mică	4.6	3.3	18.5	27.2	4.0	29.2	13.2
	Mijlocie	4.3	4.3	24.3	31.4	4.3	27.1	4.3
	Mare	4.3	6.5	21.7	37.1	4.3	26.1	0.0
Regiunea	Nord	7.0	5.8	7.0	25.6	11.6	41.8	1.2
	Centru	11.1	1.7	12.8	22.2	0.9	30.8	20.5
	Mun. Chișinău	8.4	5.9	20.9	27.1	3.7	23.4	10.6
	Sud	10.5	2.6	26.3	21.1	0.0	29.0	10.5
	Găgăuzia	0.0	0.0	18.8	12.5	25.0	43.7	0.0
Total		8.7	4.5	17.2	24.9	4.7	29.1	10.9

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%)

Autoritatea Națională de Integritate

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	9.9	2.1	25.5	22.0	2.1	30.6	7.8
	Servicii	4.2	2.5	22.0	16.1	2.5	35.8	16.9
	Transport și Comunicații	2.7	1.4	10.8	20.3	5.4	41.8	17.6
	Industria/Construcții	10.7	5.8	11.7	24.3	1.9	37.8	7.8
	Agricultură	6.9	1.4	13.9	29.2	2.8	40.2	5.6
	Altele	4.5	13.6	13.6	41.1	9.1	13.6	4.5
Mărimea companiei	Micro	9.9	3.0	17.1	18.6	4.2	34.3	12.9
	Mică	2.6	2.6	16.6	25.8	2.0	36.5	13.9
	Mijlocie	5.7	5.7	24.3	32.8	0.0	28.6	2.9
	Mare	8.7	2.2	17.4	19.6	4.3	47.8	0.0
Regiunea	Nord	5.8	5.8	9.3	25.6	7.0	44.2	2.3
	Centru	6.8	1.7	14.5	20.5	1.7	32.6	22.2
	Mun. Chișinău	8.8	3.7	21.2	23.1	1.8	32.6	8.8
	Sud	2.6	0.0	23.7	26.3	0.0	36.9	10.5
	Găgăuzia	0.0	0.0	18.8	6.2	18.8	50.0	6.2
Total		7.2	3.2	17.9	22.6	3.0	35.3	10.8

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%) Instanțele de judecată

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	17.0	14.2	24.2	17.0	3.5	18.4	5.7
	Servicii	10.2	4.2	32.3	18.6	5.1	16.9	12.7
	Transport și Comunicații	8.1	5.4	20.3	27.0	5.4	23.0	10.8
	Industria/Construcții	14.6	8.7	21.4	25.2	4.9	18.4	6.8
	Agricultură	5.6	12.5	27.8	31.9	1.4	19.4	1.4
	Altele	13.6	9.1	31.9	31.8	0.0	9.1	4.5
Mărimea companiei	Micro	13.7	8.7	23.2	19.4	5.3	19.8	9.9
	Mică	9.3	7.9	29.2	21.9	2.6	20.5	8.6
	Mijlocie	11.4	14.3	24.3	32.9	1.4	14.3	1.4
	Mare	13.0	8.7	30.4	32.7	4.3	10.9	0.0
Regiunea	Nord	8.1	9.3	26.8	20.9	7.0	25.6	2.3
	Centru	11.1	4.3	17.1	28.2	1.7	21.4	16.2
	Mun. Chișinău	14.7	11.7	30.0	19.8	3.7	13.9	6.2
	Sud	10.5	10.5	21.1	36.8	0.0	15.8	5.3
	Găgăuzia	0.0	0.0	18.8	18.8	18.8	43.6	0.0
Total		12.1	9.2	25.7	23.0	4.0	18.5	7.5

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%)

Agencia Națională pentru Soluționarea Contestațiilor

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	9.2	5.0	18.4	19.1	1.4	39.1	7.8
	Servicii	3.4	0.8	12.7	22.0	2.5	37.4	21.2
	Transport și Comunicații	1.4	6.8	13.5	18.9	5.4	32.4	21.6
	Industrie/Construcții	6.8	2.9	17.5	25.2	2.9	35.0	9.7
	Agricultură	4.2	1.4	12.5	23.6	1.4	50.0	6.9
	Altele	4.5	4.5	27.3	18.2	0.0	36.4	9.1
Mărimea companiei	Micro	7.6	2.7	13.3	19.0	3.4	39.6	14.4
	Mică	3.3	3.3	16.6	19.9	2.6	36.4	17.9
	Mijlocie	5.7	8.6	18.6	31.4	0.0	30.0	5.7
	Mare	0.0	0.0	23.9	26.1	0.0	50.0	0.0
Regiunea	Nord	7.0	4.7	10.5	19.8	5.8	51.0	1.2
	Centru	7.7	0.0	12.0	22.2	1.7	34.2	22.2
	Mun. Chișinău	4.4	4.8	18.7	22.0	1.1	35.4	13.6
	Sud	5.3	2.6	18.4	26.3	0.0	34.2	13.2
	Găgăuzia	0.0	0.0	18.8	6.2	18.8	56.2	0.0
Total		5.5	3.4	15.8	21.5	2.5	38.3	13.0

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%) **Președinția**

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	16.3	5.7	19.1	29.2	9.2	17.0	3.5
	Servicii	11.9	3.4	16.9	33.9	9.3	11.9	12.7
	Transport și Comunicații	13.5	2.7	17.6	28.3	13.5	14.9	9.5
	Industrie/Construcții	7.8	4.9	9.7	45.5	16.5	11.7	3.9
	Agricultură	12.5	5.6	22.2	30.5	8.3	18.1	2.8
	Altele	0.0	0.0	22.7	45.5	9.1	9.1	13.6
Mărimea companiei	Micro	17.5	4.2	20.2	28.8	10.3	12.5	6.5
	Mică	9.3	4.0	13.2	32.4	13.2	16.6	11.3
	Mijlocie	4.3	8.6	17.1	48.5	4.3	14.3	2.9
	Mare	2.2	0.0	13.0	47.8	19.6	17.4	0.0
Regiunea	Nord	15.1	5.8	18.6	26.8	12.8	20.9	0.0
	Centru	12.0	2.6	12.0	40.9	11.1	11.1	10.3
	Mun. Chișinău	12.5	4.4	18.7	33.6	11.0	11.7	8.1
	Sud	5.3	7.9	15.8	42.0	5.3	18.4	5.3
	Găgăuzia	6.2	0.0	25.0	12.5	18.8	37.5	0.0
Total		12.1	4.3	17.2	34.2	11.1	14.3	6.8

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%)

Parlament și/sau deputații Parlamentului

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	18.4	5.0	25.6	24.1	6.4	17.0	3.5
	Servicii	12.7	5.9	21.2	31.4	5.9	10.2	12.7

	Transport și Comunicații	13.5	2.7	20.3	31.1	8.1	16.2	8.1
	Industrie/Construcții	9.7	5.8	15.5	43.7	9.7	11.7	3.9
	Agricultură	15.3	6.9	25.0	27.8	6.9	15.3	2.8
	Altele	0.0	0.0	40.9	27.3	9.1	9.1	13.6
Mărimea companiei	Micro	19.0	4.9	24.0	26.9	6.5	12.2	6.5
	Mică	10.6	4.0	19.2	29.0	9.3	16.6	11.3
	Mijlocie	7.1	10.0	25.7	40.0	2.9	12.9	1.4
	Mare	2.2	2.2	19.6	47.8	13.0	15.2	0.0
Regiunea	Nord	15.1	7.0	24.4	27.9	5.8	19.8	0.0
	Centru	12.8	3.4	15.4	36.7	10.3	11.1	10.3
	Mun. Chișinău	14.3	4.8	23.4	31.5	6.6	11.7	7.7
	Sud	5.3	7.9	31.6	28.9	2.6	18.4	5.3
	Găgăuzia	18.8	6.2	25.0	6.2	18.8	25.0	0.0
Total		13.6	5.1	22.5	31.0	7.4	13.8	6.6

Q9 - Câtă încredere aveți în următoarele instituții? (%)

Guvern și/sau ministere

		Deloc	Foarte puțină	Puțină	Multă	Foarte multă	NȘ	NR
Domeniul de activitate	Comerț	18.4	5.0	25.6	24.1	6.4	17.0	3.5
	Servicii	12.7	5.1	22.0	34.0	5.9	9.3	11.0
	Transport și Comunicații	13.5	2.7	17.6	32.3	12.2	14.9	6.8
	Industrie/Construcții	9.7	5.8	13.6	48.5	7.8	11.7	2.9
	Agricultură	13.9	6.9	26.4	27.8	6.9	15.3	2.8
	Altele	0.0	0.0	36.4	27.3	9.1	13.6	13.6
Mărimea companiei	Micro	19.4	5.3	23.2	27.8	6.8	11.0	6.5
	Mică	9.3	4.0	17.9	33.7	9.9	16.6	8.6
	Mijlocie	8.6	7.1	24.3	40.0	2.9	15.7	1.4
	Mare	0.0	2.2	23.9	47.8	10.9	15.2	0.0
Regiunea	Nord	15.1	5.8	24.4	29.1	5.8	19.8	0.0
	Centru	11.1	2.6	14.5	38.5	11.1	12.8	9.4
	Mun. Chișinău	14.7	5.1	22.7	33.3	6.6	11.0	6.6
	Sud	5.3	7.9	31.6	28.9	2.6	18.4	5.3
	Găgăuzia	18.8	6.2	24.9	12.5	18.8	18.8	0.0
Total		13.4	4.9	21.9	32.9	7.5	13.6	5.8

Q10 - Care din acțiunile implementate în ultimii ani de autoritățile publice, cu suportul donatorilor, au contribuit la îmbunătățirea integrității? (%)

		Crearea instrumentelor online guvernamentale pentru business	Simplificarea procedurilor de înregistrare și desfășurare a afacerilor	Elaborarea ghidurilor și altor servicii în suportul businessului	Elaborarea și implementarea listelor de verificare pentru controlul de stat pe domenii	Nici una	Altele	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	68.3	41.7	36.7	32.4	11.5	0.0	7.2	0.0
	Servicii	73.5	43.6	34.2	30.8	12.8	0.9	3.4	0.9
	Transport și Comunicații	73.6	37.5	27.8	34.7	12.5	2.8	5.6	0.0
	Industrie/Construc ții	67.0	51.5	35.9	29.1	8.7	1.9	6.8	0.0
	Agricultură	54.2	38.9	34.7	36.1	15.3	0.0	8.3	0.0
	Altele	86.4	59.1	45.5	27.3	4.5	0.0	4.5	0.0
Mărimea companiei	Micro	67.6	40.1	29.4	26.7	13.0	1.9	7.3	0.0
	Mică	72.5	53.7	45.6	42.3	9.4	0.0	6.0	0.7
	Mijlocie	60.9	29.0	26.1	24.6	13.0	0.0	4.3	0.0
	Mare	75.6	55.6	44.4	40.0	8.9	0.0	2.2	0.0
Regiunea	Nord	66.3	38.4	24.4	17.4	5.8	0.0	9.3	0.0
	Centru	65.8	43.6	36.8	29.1	17.1	1.7	4.3	0.0
	Mun. Chișinău	74.3	45.9	38.1	37.3	10.8	0.7	4.1	0.4
	Sud	65.8	50.0	39.5	44.7	10.5	0.0	5.3	0.0
	Găgăuzia	18.8	25.0	12.5	12.5	18.8	6.2	37.5	0.0
Total		68.8	43.8	34.9	32.0	11.6	1.0	6.1	0.2

Q11 - Per general, în care din următoarele situații agentul economic se confruntă, în mod direct, cu aspecte legate de corupție? (%)

		În procesele de achiziții publice	La obținerea licențelor, autorizațiilor și actelor permisiive	În cursul operațiilor de control exercitate de instituțiile de stat abilitate	În procesele contravenționale și penale în care este vizată	În procesele legate de declarații/control vamal	În procesul de obținere a granturilor și subvențiilor	În procesul de calculare, achitare, restituire a impozitelor	La înregistrarea societăților comerciale și lansarea în afaceri	În procesul de obținere a creditelor din sistemul bancar	În relația cu funcționarii publici	Nici într-o situație	Alta, specificați	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	31.7	28.1	23.7	18.7	22.3	17.3	10.8	10.1	7.9	0.7	31.7	0.0	8.6	0.0
	Servicii	32.5	36.8	31.6	23.9	24.8	23.9	12.8	7.7	7.7	0.9	24.8	0.0	2.6	0.0
	Transport și Comunicații	23.6	25.0	23.6	18.1	13.9	15.3	9.7	6.9	6.9	0.0	41.7	0.0	2.8	0.0
	Industrie/Construcții	42.7	24.3	31.1	29.1	24.3	21.4	17.5	5.8	9.7	1.0	26.2	1.9	6.8	0.0
	Agricultură	16.7	22.2	19.4	20.8	15.3	11.1	6.9	5.6	5.6	0.0	37.5	0.0	15.3	1.4
	Altele	50.0	31.8	27.3	36.4	31.8	22.7	9.1	22.7	13.6	0.0	18.2	0.0	4.5	0.0
Mărimea companiei	Micro	29.4	29.0	24.8	20.2	20.2	19.5	9.5	7.3	8.0	0.0	30.2	0.4	6.5	0.4
	Mică	30.2	28.2	32.2	26.2	25.5	18.1	13.4	8.7	7.4	0.7	36.9	0.0	7.4	0.0
	Mijlocie	37.7	20.3	20.3	17.4	17.4	18.8	13.0	10.1	8.7	1.4	27.5	1.4	7.2	0.0
	Mare	40.0	35.6	26.7	35.6	22.2	15.6	17.8	8.9	8.9	2.2	17.8	0.0	6.7	0.0
Regiunea	Nord	26.7	26.7	19.8	22.1	19.8	17.4	8.1	8.1	4.7	0.0	33.7	0.0	5.8	0.0
	Centru	29.9	29.1	30.8	17.9	14.5	15.4	8.5	8.5	8.5	0.9	30.8	0.9	7.7	0.9
	Mun. Chișinău	35.1	29.9	28.0	25.0	26.5	20.9	13.8	6.3	7.8	0.7	29.9	0.4	3.4	0.0
	Sud	28.9	23.7	23.7	28.9	18.4	15.8	15.8	21.1	13.2	0.0	36.8	0.0	10.5	0.0
	Găgăuzia	18.8	12.5	12.5	12.5	6.2	18.8	12.5	6.2	12.5	0.0	12.5	0.0	56.2	0.0
Total		31.6	28.2	26.5	23.0	21.5	18.7	11.8	8.2	8.0	0.6	30.7	0.4	6.9	0.2

Q12 - Credeți că este mai simplu de a soluționa problemele pe căi neoficiale decât pe cele oficiale? (%)

		Niciodată	Câteodată	Rar de tot	În majoritatea cazurilor	Foarte des	Întotdeauna	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	43.3	16.3	17.7	9.9	4.3	1.4	5.0	2.1
	Servicii	45.9	20.3	14.4	5.9	7.6	1.7	4.2	0.0
	Transport și Comunicații	47.3	21.6	13.5	8.1	5.4	1.4	2.7	0.0
	Industrie/Construcții	50.4	23.3	10.7	4.9	5.8	1.0	2.9	1.0
	Agricultură	50.0	16.7	12.5	8.3	1.4	1.4	9.7	0.0
	Altele	36.4	36.4	4.5	9.1	9.1	0.0	4.5	0.0
Mărimea companiei	Micro	48.7	17.1	14.1	8.0	4.9	1.1	5.3	0.8
	Mică	47.0	23.2	10.6	6.6	5.3	2.0	5.3	0.0
	Mijlocie	41.5	22.9	14.3	10.0	7.1	1.4	1.4	1.4
	Mare	39.3	23.9	21.7	4.3	4.3	0.0	4.3	2.2
Regiunea	Nord	41.8	24.4	14.0	5.8	5.8	1.2	5.8	1.2
	Centru	53.8	17.1	9.4	7.7	4.3	1.7	5.1	0.9
	Mun. Chișinău	43.5	20.9	15.4	9.2	5.9	1.1	3.3	0.7
	Sud	55.2	15.8	15.8	2.6	5.3	0.0	5.3	0.0
	Găgăuzia	43.7	18.8	12.5	0.0	0.0	6.2	18.8	0.0
Total		46.4	20.2	13.8	7.5	5.3	1.3	4.7	0.8

Q13 - După părerea dvs. căile neoficiale de soluționare a problemelor în sectorul public, de obicei, iau forma de...? (%)

		Contacte/relații	Bani	Cadouri	Presiuni din partea conducerii	Extra-comisioane și extra-bonusuri	Presiuni din partea organizațiilor criminale	Nici una	Alte situații, specificați	Nu știu / Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	34.8	31.9	22.0	11.3	11.3	7.1	27.7	0.0	14.9
	Servicii	48.7	35.0	29.1	25.6	20.5	11.1	17.1	0.0	12.0
	Transport și Comunicații	24.7	24.7	12.3	12.3	11.0	6.8	24.7	1.4	26.0
	Industrie/Construcții	35.9	35.0	21.4	16.5	12.6	8.7	27.2	0.0	12.6
	Agricultură	36.6	16.9	7.0	8.5	5.6	2.8	23.9	0.0	25.4
	Altele	45.5	36.4	40.9	36.4	22.7	18.2	27.3	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	37.2	31.0	22.2	15.3	12.6	8.0	23.0	0.0	17.2
	Mică	37.3	26.7	18.0	18.7	14.0	7.3	27.3	0.7	18.0
	Mijlocie	40.0	34.3	20.0	14.3	11.4	7.1	18.6	0.0	10.0
	Mare	34.8	32.6	23.9	17.4	17.4	13.0	30.4	0.0	13.0
Regiunea	Nord	36.0	25.6	18.6	11.6	10.5	8.1	16.3	0.0	25.6
	Centru	43.6	34.2	18.8	15.4	11.1	8.5	23.9	0.0	13.7
	Mun. Chișinău	36.2	32.5	25.1	18.1	16.2	8.5	25.8	0.4	12.5
	Sud	37.8	24.3	8.1	21.6	8.1	5.4	18.9	0.0	24.3
	Găgăuzia	18.8	6.2	6.2	6.2	6.2	6.2	56.2	0.0	25.0
Total		37.4	30.4	20.9	16.3	13.3	8.2	24.3	0.2	16.1

Q14 - După părerea dvs. care sunt instituțiile în care se plătește neoficial mai frecvent? (%)

		Ser- viciul Vamal	Cen- trul de Sănă- tat e Pu- bli- că	Ins- ta- n- țele de ju- de- că- tă	Po- li- ți- a	Ser- vi- ciul Fis- cal de Stat	Ag- en- ția Na- țio- nală pe- ntru Si- gu- ran- ța Ali- men- telor	Pri- mă- ria	Pro- cu- ratu- ra An- ticor- up- ție	Cen- trul Na- țio- nal An- ticor- up- ție	Ins- pec- torat ul de Stat al Mu- nicipi- ului	Ins- pec- torat ul pe- ntru Pro- tec- ția Me- diului	Ag- en- ția de Inte- rve- n- ție și Pla- ți pe- ntru Ag- ricul- tură	Ins- pec- torat ul Na- țio- nal pe- ntru Su- pra- ve- ghe- re Te- hnică	Po- m- pi- eri	Au- tor- ita- te Na- țio- nală de Inte- gritate	Ag- en- ția Na- țio- nală pe- ntru So- lu- țio- narea a Co- n- tes- ta- țiilor	Bă- nci / Ins- titu- ți de cre- dita- re	Pa- rla- men- tul și sa- u de- pu- ta- ții Pa- rla- men- tului	Gu- vern- și sa- u mi- nis- tere- le	Pre- șe- din- ție	Ins- ti- tu- ții pri- vate	Ag- en- ția de Ser- viciu Pu- bli- c	În- to- ate ins- ti- tu- ții	Al- tele	Ni- ci- una	Nu- ști- u / Nu- ră- spun- d
Domeniul de activitate	Comerț	27.0	25.5	23.4	23.4	18.4	15.6	14.2	17.7	16.3	12.1	12.1	9.2	12.1	9.2	8.5	9.2	9.9	9.2	7.8	8.5	0.0	0.7	0.7	0.0	19.9	19.1
	Servicii	31.4	23.7	28.8	28.8	18.6	17.8	22.9	14.4	12.7	13.6	11.9	9.3	11.0	12.7	9.3	11.0	8.5	6.8	7.6	7.6	0.0	0.0	0.0	0.8	20.3	22.9
	Transport și Comunicații	23.0	17.6	9.5	6.8	10.8	5.4	6.8	6.8	6.8	5.4	4.1	6.8	4.1	5.4	4.1	5.4	1.4	2.7	5.4	2.7	1.4	0.0	0.0	0.0	32.4	20.3
	Industria/Construc- ții	26.2	28.2	27.2	20.4	16.5	20.4	13.6	18.4	17.5	12.6	10.7	14.6	10.7	9.7	11.7	9.7	6.8	9.7	7.8	8.7	1.0	0.0	0.0	0.0	21.4	23.3
	Agricultură	23.6	23.6	16.7	20.8	9.7	19.4	12.5	9.7	8.3	5.6	8.3	8.3	9.7	5.6	6.9	4.2	4.2	4.2	5.6	2.8	1.4	0.0	0.0	1.4	36.1	22.2
	Altele	27.3	18.2	22.7	27.3	22.7	13.6	22.7	22.7	18.2	18.2	18.2	18.2	13.6	9.1	13.6	13.6	18.2	13.6	9.1	9.1	0.0	0.0	0.0	0.0	36.4	13.6
Mărimea companiei	Micro	28.5	26.2	24.0	24.3	17.5	17.5	20.2	16.7	15.6	15.6	12.2	12.2	13.3	12.2	11.0	11.8	11.0	9.9	10.3	9.9	0.8	0.0	0.4	0.8	23.2	21.3
	Mică	25.8	20.5	19.2	14.6	14.6	11.9	9.3	11.3	9.9	6.0	5.3	6.0	6.6	4.6	3.3	4.6	2.6	3.3	3.3	3.3	0.7	0.0	0.0	0.0	27.8	22.5
	Mijlocie	25.7	24.3	20.0	24.3	14.3	17.1	11.4	14.3	14.3	7.1	12.9	12.9	8.6	11.4	12.9	8.6	5.7	8.6	8.6	7.1	0.0	0.0	0.0	0.0	21.4	21.4
	Mare	21.7	21.7	28.3	23.9	15.2	19.6	10.9	15.2	10.9	6.5	13.0	8.7	6.5	2.2	6.5	4.3	4.3	4.3	0.0	0.0	0.0	2.2	0.0	0.0	30.4	15.2
Regiunea	Nord	24.4	26.7	18.6	22.1	11.6	15.1	10.5	12.8	11.6	10.5	7.0	8.1	5.8	7.0	5.8	4.7	3.5	4.7	4.7	3.5	1.2	0.0	0.0	0.0	25.6	16.3
	Centru	22.2	23.9	15.4	17.9	14.5	13.7	10.3	12.0	10.3	6.8	5.1	8.5	6.8	5.1	6.0	8.5	4.3	3.4	4.3	3.4	0.9	0.0	0.0	0.0	18.8	31.6
	Mun. Chișinău	29.7	22.7	26.7	23.1	16.8	16.5	18.3	15.4	14.3	12.1	12.1	10.6	11.7	10.6	9.2	8.4	8.8	8.8	8.4	8.1	0.4	0.4	0.4	0.4	23.8	19.0
	Sud	34.2	28.9	28.9	26.3	26.3	23.7	21.1	26.3	23.7	18.4	21.1	18.4	21.1	15.8	21.1	21.1	15.8	15.8	13.2	15.8	0.0	0.0	0.0	2.6	34.2	15.8

	Găgăuzia	6.2	18.8	6.2	6.2	12.5	12.5	6.2	6.2	6.2	6.2	12.5	6.2	6.2	6.2	6.2	6.2	6.2	6.2	6.2	6.2	0.0	0.0	0.0	0.0	62.5	18.8
Total		26.8	24.0	22.5	21.5	16.0	16.0	15.1	14.7	13.4	10.9	10.4	10.2	10.2	9.1	8.7	8.7	7.4	7.4	7.2	6.8	0.6	0.2	0.2	0.4	24.9	21.1

Q15 - În sectorul/domeniul de afaceri în care activați Dvs., care este scopul plăților neoficiale? (%)

		Nu m-am confruntat cu cazuri de corupție	Pentru a obține mai rapid ceva ce se cuvine potrivit legii	Pentru a obține avantaje necesare dezvoltării afacerii	Pentru a evita vreo sancțiune	Nu știu / Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	78.0	9.2	8.5	5.7	5.0
	Servicii	82.2	6.8	5.1	2.5	4.2
	Transport și Comunicații	83.8	10.8	5.4	1.4	4.1
	Industria/Construcții	76.7	11.7	10.7	9.7	2.9
	Agricultură	72.2	6.9	5.6	4.2	13.9
	Altele	81.8	18.2	4.5	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	80.6	6.8	7.2	3.0	6.1
	Mică	79.5	12.6	6.0	3.3	4.6
	Mijlocie	80.0	8.6	5.7	4.3	5.7
	Mare	65.2	15.2	13.0	19.6	2.2
Regiunea	Nord	79.1	9.3	5.8	4.7	5.8
	Centru	82.9	8.5	8.5	1.7	3.4
	Mun. Chișinău	77.7	10.6	7.7	6.2	4.0
	Sud	81.6	5.3	2.6	0.0	10.5
	Găgăuzia	62.5	6.2	6.2	12.5	25.0
Total		78.9	9.4	7.2	4.7	5.3

Q16 - Cine a fost inițiatorul plăților neoficiale? (%)

		Presiune, am fost impus	Voluntar, din proprie inițiativă	Altfel	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	12.0	10.0	1.0	47.0	30.0
	Servicii	10.8	12.0	1.2	38.7	37.3
	Transport și Comunicații	7.7	9.6	0.0	40.4	42.3
	Industria/Construcții	16.9	12.7	1.4	53.5	15.5
	Agricultură	11.1	6.7	0.0	68.9	13.3
	Altele	0.0	16.7	0.0	75.0	8.3
Mărimea companiei	Micro	8.4	8.4	0.6	45.7	36.9
	Mică	14.1	12.1	1.0	50.6	22.2
	Mijlocie	11.1	14.9	1.9	53.6	18.5
	Mare	22.6	12.9	0.0	54.8	9.7
Regiunea	Nord	7.5	11.3	0.0	64.2	17.0
	Centru	11.1	8.4	0.0	37.5	43.0
	Mun. Chișinău	13.0	11.5	1.0	47.1	27.4
	Sud	14.3	14.3	7.1	57.2	7.1
	Găgăuzia	6.2	6.2	0.0	68.8	18.8
Total		11.6	10.8	0.8	49.0	27.8

Q17 - Ați suferit prejudicii materiale în urma cazurilor de corupție? (%)

		Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
--	--	----	----	---------	------------

Domeniul de activitate	Comerț	77.4	10.6	2.1	9.9
	Servicii	76.3	6.8	0.0	16.9
	Transport și Comunicații	62.1	9.5	6.8	21.6
	Industrie/Construcții	72.9	15.5	5.8	5.8
	Agricultură	86.1	8.3	2.8	2.8
	Altele	90.9	9.1	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	74.2	9.1	0.4	16.3
	Mică	78.8	9.3	6.6	5.3
	Mijlocie	77.1	10.0	4.3	8.6
	Mare	73.9	19.6	4.3	2.2
Regiunea	Nord	82.5	16.3	0.0	1.2
	Centru	64.9	10.3	5.1	19.7
	Mun. Chișinău	75.8	9.5	2.2	12.5
	Sud	89.4	5.3	5.3	0.0
	Găgăuzia	87.5	0.0	12.5	0.0
Total		75.9	10.2	3.0	10.9

Q18 - Unde v-ați plâns pe cazurile de corupție cu care v-ați confruntat? (%)

		Nu m-am plâns	Politiție	Centrul Național Anticorupție	Procuratură	Mass-media	ONG	Asociație patronală/asociație de business din ramură	Minister	Președinție	Instituția Națională de Metrologie	Serviciul de Informații și Securitate	Agenția Națională de Transport Auto	Primărie	Consiliul Concurenței	Altele
Domeniul de activitate	Comerț	92.9	2.8	1.4	2.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	0.7	0.0	0.0	0.0	1.4
	Servicii	91.5	3.4	4.3	1.7	1.7	1.7	0.0	0.0	0.9	0.0	0.0	0.0	0.9	0.0	0.0
	Transport și Comunicații	97.3	0.0	0.0	0.0	1.4	0.0	1.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	Industria/Construcții	81.6	11.7	12.6	8.7	2.9	2.9	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	0.0
	Agricultură	87.5	5.6	4.2	4.2	0.0	0.0	0.0	1.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	Altele	90.9	9.1	4.5	9.1	0.0	0.0	0.0	0.0	4.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	91.6	3.8	3.1	3.1	1.5	1.9	0.4	0.0	0.4	0.4	0.4	0.0	0.0	0.0	0.8
	Mică	90.7	4.6	3.3	2.6	0.7	0.0	0.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.7	0.0	0.0	0.0
	Mijlocie	87.1	7.1	5.7	4.3	0.0	0.0	0.0	1.4	0.0	0.0	0.0	0.0	1.4	1.4	0.0
	Mare	84.8	8.7	15.2	10.9	2.2	0.0	0.0	2.2	2.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Regiunea	Nord	87.2	7.0	8.1	5.8	0.0	1.2	1.2	0.0	1.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	Centru	89.7	6.0	1.7	5.1	2.6	0.9	0.0	0.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.9	0.9	0.9
	Mun. Chișinău	91.2	4.4	4.8	3.3	1.1	0.7	0.4	0.4	0.4	0.0	0.4	0.4	0.0	0.0	0.4
	Sud	89.2	0.0	5.4	0.0	0.0	2.7	0.0	0.0	0.0	2.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
	Găgăuzia	93.8	6.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Total		90.2	4.9	4.5	3.8	1.1	0.9	0.4	0.4	0.4	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.4

Q19 - În cazul în care ați denunțat actele de corupție...? (%), A fost rezolvată problema Dvs.?

		Nu am denunțat	Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	88.7	5.0	2.8	1.4	2.1
	Servicii	86.6	7.6	2.5	0.8	2.5
	Transport și Comunicații	87.7	4.1	1.4	2.7	4.1
	Industria/Construcții	82.5	10.7	3.9	0.0	2.9
	Agricultură	80.5	8.3	5.6	4.2	1.4
	Altele	90.9	9.1	0.0	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	88.2	6.5	1.9	1.1	2.3
	Mică	86.7	6.0	3.3	2.0	2.0
	Mijlocie	80.0	8.6	5.7	1.4	4.3
	Mare	78.3	13.0	4.3	2.2	2.2
Regiunea	Nord	80.3	8.1	7.0	2.3	2.3
	Centru	91.4	6.0	2.6	0.0	0.0
	Mun. Chișinău	86.8	6.2	2.2	1.1	3.7
	Sud	89.5	7.9	0.0	0.0	2.6
	Găgăuzia	50.0	25.0	6.2	18.8	0.0
Total		85.8	7.2	3.0	1.5	2.5

Q19 - În cazul în care ați denunțat actele de corupție...? (%), Ați fost despăgubit pentru prejudiciile materiale suportate?

		Nu am denunțat	Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	78.8	15.6	2.8	1.4	1.4
	Servicii	75.6	18.6	2.5	0.8	2.5
	Transport și Comunicații	79.7	13.5	0.0	2.7	4.1
	Industria/Construcții	65.0	31.1	1.0	0.0	2.9
	Agricultură	69.4	19.4	4.2	5.6	1.4
	Altele	68.2	31.8	0.0	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	75.0	20.5	1.5	1.1	1.9
	Mică	82.2	11.9	1.3	2.6	2.0
	Mijlocie	54.3	34.3	5.7	1.4	4.3
	Mare	69.5	23.9	2.2	2.2	2.2
Regiunea	Nord	62.8	30.2	2.3	3.5	1.2
	Centru	83.8	14.5	1.7	0.0	0.0
	Mun. Chișinău	72.9	20.1	2.2	1.1	3.7
	Sud	84.2	13.2	0.0	0.0	2.6
	Găgăuzia	50.0	25.0	6.2	18.8	0.0
Total		73.7	20.2	2.1	1.7	2.3

Q19 - În cazul în care ați denunțat actele de corupție...? (%)
Ați avut de suferit după asta?

		Nu am denunțat	Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	78.1	15.6	3.5	1.4	1.4
	Servicii	75.5	15.3	5.9	0.8	2.5
	Transport și Comunicații	79.7	10.8	2.7	2.7	4.1
	Industria/Construcții	64.1	20.4	13.6	0.0	1.9
	Agricultură	69.4	12.5	11.1	5.6	1.4
	Altele	68.2	22.7	9.1	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	74.2	17.5	5.3	1.1	1.9
	Mică	82.2	7.9	5.3	2.6	2.0
	Mijlocie	54.3	24.3	15.7	1.4	4.3
	Mare	69.5	17.4	10.9	2.2	0.0
Regiunea	Nord	60.4	25.6	10.5	3.5	0.0
	Centru	83.8	7.7	8.5	0.0	0.0
	Mun. Chișinău	72.8	16.5	5.9	1.1	3.7
	Sud	84.2	7.9	5.3	0.0	2.6
	Găgăuzia	50.0	25.0	6.2	18.8	0.0
Total		73.3	15.7	7.2	1.7	2.1

Q20 - Care sunt motivele neadresării / nesemnălării privind cazurile de corupție? (%)

		Nu am încredere în organele de drept	Nu m-am confruntat cu așa situații	Îmi este frică că va avea compania de suferit	Îmi este frică pentru integritatea fizică	Nu cred că reportajele și publicațiile mass-media vor avea un rezultat	Nu cred că asociațiile de profil, asociațiile patronale, fie ONG-le mă pot ajuta	Nu știu unde și cum să mă adresez	Altele	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	27.1	21.4	18.6	9.3	5.0	5.0	6.4	0.0	22.9	13.6
	Servicii	25.6	19.7	14.5	6.0	8.5	5.1	5.1	0.0	17.9	21.4
	Transport și Comunicații	23.9	14.1	18.3	9.9	5.6	8.5	7.0	1.4	21.1	26.8
	Industrie/Construcții	26.2	21.4	21.4	12.6	6.8	8.7	6.8	1.0	21.4	8.7
	Agricultură	19.4	40.3	13.9	9.7	9.7	4.2	4.2	0.0	22.2	5.6
	Altele	9.1	36.4	13.6	9.1	0.0	4.5	0.0	0.0	31.8	4.5
Mărimea companiei	Micro	25.2	21.8	16.8	9.2	6.9	5.0	6.9	0.0	19.8	18.3
	Mică	22.3	27.7	18.2	8.1	7.4	9.5	6.1	0.0	22.3	10.8
	Mijlocie	25.7	21.4	18.6	11.4	5.7	5.7	4.3	1.4	17.1	15.7
	Mare	24.4	20.0	15.6	11.1	4.4	2.2	0.0	2.2	35.6	4.4
Regiunea	Nord	14.3	39.3	9.5	3.6	7.1	8.3	8.3	0.0	17.9	6.0
	Centru	22.4	12.9	33.6	15.5	8.6	6.9	6.9	0.0	17.2	21.6
	Mun. Chișinău	28.0	19.6	15.1	8.9	7.0	5.9	5.5	0.7	23.6	16.6
	Sud	28.9	52.6	7.9	10.5	0.0	0.0	0.0	0.0	13.2	0.0
	Găgăuzia	18.8	6.2	0.0	0.0	0.0	6.2	0.0	0.0	56.2	12.5
Total		24.6	23.2	17.3	9.3	6.7	6.1	5.7	0.4	21.5	14.7

Q21 - Cât de mulțumiți sunteți de activitatea instituțiilor cheie anticorupție? (%)

Centrul Național Anticorupție

		În foarte mică măsură	În mică măsură	În mare măsură	În foarte mare măsură	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	12.8	31.9	18.4	2.1	28.4	6.4
	Servicii	11.9	24.6	23.7	2.5	22.9	14.4
	Transport și Comunicații	8.1	24.3	25.7	0.0	25.7	16.2
	Industria/Construcții	12.6	30.1	21.4	2.9	25.2	7.8
	Agricultură	13.9	22.2	26.4	1.4	34.7	1.4
	Altele	9.1	18.2	40.9	4.5	27.3	0.0
Mărimea companiei	Micro	13.3	19.8	23.2	2.3	27.0	14.4
	Mică	8.6	33.8	21.2	2.0	31.1	3.3
	Mijlocie	14.3	32.8	22.9	1.4	22.9	5.7
	Mare	10.9	36.9	30.4	2.2	19.6	0.0
Regiunea	Nord	12.8	22.1	23.3	3.5	36.0	2.3
	Centru	10.3	20.5	23.1	0.9	29.8	15.4
	Mun. Chișinău	11.7	31.1	24.2	1.8	22.0	9.2
	Sud	15.8	28.9	26.3	5.3	18.4	5.3
	Găgăuzia	12.5	25.0	0.0	0.0	62.5	0.0
Total		11.9	27.0	23.2	2.1	26.9	8.9

Q21 - Cât de mulțumiți sunteți de activitatea instituțiilor cheie anticorupție? (%)

Procuratura Anticorupție

		În foarte mică măsură	În mică măsură	În mare măsură	În foarte mare măsură	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	12.1	29.1	18.4	2.1	31.9	6.4
	Servicii	11.9	24.6	20.3	4.2	24.6	14.4
	Transport și Comunicații	8.1	21.6	21.6	0.0	31.1	17.6
	Industria/Construcții	12.6	31.1	19.4	2.9	26.2	7.8
	Agricultură	11.1	22.2	26.4	1.4	37.5	1.4
	Altele	9.1	18.2	40.9	4.5	27.3	0.0
Mărimea companiei	Micro	12.9	19.0	21.7	3.0	29.0	14.4
	Mică	7.3	31.8	19.2	2.0	35.7	4.0
	Mijlocie	12.9	32.8	22.9	1.4	24.3	5.7
	Mare	13.0	37.0	26.1	2.2	21.7	0.0
Regiunea	Nord	12.8	20.9	22.1	3.5	38.4	2.3
	Centru	9.4	19.7	23.1	0.9	31.5	15.4
	Mun. Chișinău	11.7	30.0	20.9	2.6	25.3	9.5
	Sud	13.2	28.9	28.9	5.3	18.4	5.3
	Găgăuzia	6.2	25.0	0.0	0.0	68.8	0.0
Total		11.3	26.0	21.5	2.5	29.6	9.1

Q21 - Cât de mulțumiți sunteți de activitatea instituțiilor cheie anticorupție? (%)

Autoritatea Națională de Integritate

		În foarte mică măsură	În mică măsură	În mare măsură	În foarte mare măsură	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	10.6	28.4	17.0	2.1	34.8	7.1
	Servicii	8.5	22.0	20.3	3.4	32.2	13.6
	Transport și Comunicații	8.1	21.6	18.9	0.0	33.8	17.6
	Industrie/Construcții	14.6	28.2	18.4	2.9	28.1	7.8
	Agricultură	9.7	26.4	23.6	1.4	37.5	1.4
	Altele	9.1	18.2	40.9	4.5	27.3	0.0
Mărimea companiei	Micro	11.0	17.9	20.2	3.0	33.8	14.1
	Mică	7.3	31.1	17.2	2.0	37.8	4.6
	Mijlocie	12.9	34.2	22.9	0.0	24.3	5.7
	Mare	13.0	34.8	26.1	2.2	23.9	0.0
Regiunea	Nord	11.6	20.9	18.6	3.5	43.1	2.3
	Centru	7.7	21.4	23.1	0.9	31.5	15.4
	Mun. Chișinău	11.0	28.6	19.0	1.8	30.1	9.5
	Sud	13.2	26.3	28.8	5.3	21.1	5.3
	Găgăuzia	6.2	18.8	6.2	6.2	62.6	0.0
Total		10.4	25.3	20.2	2.3	32.7	9.1

Q22 - Care din propunerile de mai jos considerați că pot contribui eficient la promovarea integrității în sectorul public? (%)

		Înăsprire a sancțiunilor privitoare la faptele de corupție pentru agenții publici	Eficiența activității sistemului judiciar (procurori, judecători, polițiști)	Existența a unor programe de instruire pe tema integrității pentru personalul din sectorul public	Implementarea standardului anti-mită ISO 37001:2016 în sectorul public	Implementarea prevederilor Legii integrității nr.82/2017, care instituie obligații pentru agenții publici	Majorarea salariilor în sectorul public	Transparență maximă	Implementarea practicilor europene	Excluderea oamenilor în anumite procese /decizii	Minimizarea birocrației	Altele	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	51.1	51.8	42.6	39.7	36.9	3.5	0.7	0.0	0.0	0.0	0.0	7.8	0.0
	Servicii	61.0	53.4	42.4	39.0	36.4	1.7	0.0	0.0	0.8	0.8	0.8	7.6	0.8
	Transport și Comunicații	52.7	55.4	35.1	33.8	24.3	1.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	6.8	1.4
	Industrie/Construcții	56.3	51.5	43.7	40.8	38.8	2.9	1.9	1.0	0.0	0.0	1.0	9.7	1.0
	Agricultură	51.4	41.7	40.3	26.4	22.2	4.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	13.9	1.4
	Altele	77.3	77.3	63.6	54.5	50.0	4.5	4.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	54.8	46.4	40.3	33.5	30.4	2.3	1.1	0.4	0.0	0.0	0.8	8.7	0.8
	Mică	60.3	62.9	52.3	49.0	43.0	2.6	0.7	0.0	0.7	0.7	0.0	9.9	0.0
	Mijlocie	45.7	45.7	25.7	22.9	21.4	5.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	8.6	1.4
	Mare	60.9	60.9	45.7	47.8	43.5	2.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.2	2.2
Regiunea	Nord	52.3	38.4	26.7	29.1	24.4	5.8	1.2	0.0	0.0	0.0	0.0	8.1	2.3
	Centru	49.6	46.2	46.2	35.9	35.9	2.6	0.0	0.9	0.0	0.0	0.0	11.1	0.9
	Mun. Chișinău	58.2	58.6	45.1	43.2	36.6	2.6	1.1	0.0	0.4	0.4	0.4	6.6	0.4
	Sud	73.7	65.8	52.6	36.8	34.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.6	5.3	0.0
	Găgăuzia	31.2	31.2	25.0	6.2	25.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	31.2	0.0
Total		55.7	52.3	42.3	37.7	34.0	2.8	0.8	0.2	0.2	0.2	0.4	8.5	0.8

Q23 - Care ar fi beneficiile unui mediu de afaceri curat și sănătos pentru compania dvs? (%)

		Se va resp ecta lege a	Am lucra cinst it	Am crea locur i de mun că	O sa fie conc uren ța loială	Ar creșt e econ omia țării/ dezv oltar ea infra struc turii	Impo zite core cte și difer enția te	Am remu nera mun ca la timp și ridic a salar iile	Stabi litate politi că și fisca lă	Fără coru pție / fără biroc rație	Crea rea piețe lor de desf acer e	O sa fie mai puțin cont rol	Dezv oltar ea relați ilor inter națio nale	Am gene ra venit uri mai mari /ne vom dezv olta	Apar iția de pers onal califi cat	Achi zițiile publi ce trans pare nte	Toa te ben efici ile	Alte le	Nu știu	Nu răs pun d
Domeniul de activitate	Comerț	65.2	61.7	64.5	58.9	60.3	53.2	53.9	55.3	53.2	53.2	56.0	50.4	51.1	49.6	50.4	0.0	1.4	5.0	0.7
	Servicii	69.5	61.0	60.2	61.9	56.8	59.3	58.5	56.8	54.2	55.1	54.2	53.4	51.7	49.2	50.0	0.8	3.4	5.1	0.0
	Transport și Comunicații	68.9	67.6	59.5	62.2	52.7	54.1	60.8	56.8	56.8	51.4	55.4	55.4	52.7	52.7	52.7	1.4	2.7	5.4	0.0
	Industrie/Construc ții	74.8	69.9	69.9	67.0	68.9	70.9	67.0	70.9	66.0	68.0	66.0	66.0	65.0	68.0	66.0	0.0	1.9	0.0	0.0
	Agricultură	80.6	76.4	73.6	69.4	66.7	69.4	69.4	66.7	68.1	70.8	63.9	65.3	70.8	66.7	68.1	0.0	0.0	6.9	0.0
	Altele	81.8	77.3	72.7	86.4	77.3	77.3	68.2	68.2	77.3	72.7	68.2	77.3	63.6	68.2	59.1	0.0	0.0	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	65.4	59.3	57.4	58.6	56.3	57.0	52.9	57.8	54.4	56.3	54.8	52.9	48.7	47.5	49.8	0.0	3.0	7.2	0.4
	Mică	78.8	80.1	76.8	70.9	68.9	71.5	74.2	66.2	68.9	65.6	64.2	64.2	68.2	67.5	66.2	1.3	1.3	1.3	0.0
	Mijlocie	68.6	60.0	62.9	68.6	58.6	54.3	55.7	54.3	51.4	52.9	58.6	55.7	55.7	57.1	57.1	0.0	0.0	1.4	0.0
	Mare	84.8	73.9	78.3	67.4	73.9	63.0	73.9	71.7	69.6	67.4	67.4	69.6	73.9	71.7	60.9	0.0	0.0	0.0	0.0
Regiunea	Nord	68.6	62.8	61.6	62.8	66.3	61.6	58.1	58.1	57.0	60.5	46.5	57.0	58.1	57.0	54.7	0.0	2.3	8.1	1.2
	Centru	65.8	58.1	59.8	59.0	55.6	59.0	59.0	58.1	57.3	54.7	61.5	51.3	53.0	51.3	49.6	0.0	4.3	3.4	0.0
	Mun. Chișinău	71.4	68.9	66.7	64.5	60.8	59.3	59.0	60.1	58.2	59.0	59.0	58.2	54.6	54.9	56.0	0.7	1.1	3.3	0.0
	Sud	86.8	78.9	78.9	76.3	71.1	76.3	81.6	76.3	76.3	68.4	78.9	71.1	78.9	76.3	76.3	0.0	0.0	2.6	0.0
	Găgăuzia	87.5	81.2	75.0	75.0	75.0	75.0	81.2	75.0	68.8	75.0	62.5	75.0	81.2	75.0	75.0	0.0	0.0	6.2	0.0
Total		71.3	66.6	65.5	64.2	61.7	61.3	61.1	60.9	59.4	59.4	59.2	57.9	57.4	56.6	56.4	0.4	1.9	4.2	0.2

Q24 - Care din propunerile de mai jos considerați că pot contribui eficient la promovarea integrității în sectorul privat? (%)

		Înăsprire a sancțiunilor privitoare la faptele de corupție pentru sectorul privat	Eficiențarea activității sistemului judiciar (procurori, judecători, polițiști)	Existența unor programe de instruire pe tema integrității pentru persoanalul din sectorul privat	Implementarea standardului anti-mită ISO 37001:2016 în sectorul privat	Obligația de a respecta normele și procedurile interne de anticorupție pentru agenții economice care participă la proceduri de achiziții publice	Implementarea a prevederilor Legii integrității nr.82/2017, care instăuie obligăți pentru sectorul privat	Instituirea funcției de Avocat / Ombudsman al Businessului	Micșorarea a poverii fiscale	Transparență maximă	Creșterea nivelului de viață	Implementarea normelor Europene	Minimizarea birocrăției	Respectarea legii	Campaign de informare	Minimizarea interacțiunilor umane	Existența unui consiliu de mediere	Altele	Nici una	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	47.5	47.5	48.9	43.3	39.0	41.8	32.6	0.0	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.0	0.0	0.0	0.7	0.7	8.5	2.1
	Servicii	55.1	46.6	50.0	42.4	37.3	43.2	41.5	0.8	0.8	0.0	0.0	0.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	7.6	0.8
	Transport și Comunicații	50.0	50.0	40.5	41.9	39.2	29.7	31.1	0.0	0.0	1.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	8.1	0.0
	Industria/Construcții	56.3	54.4	50.5	51.5	45.6	45.6	46.6	1.0	0.0	1.0	1.0	0.0	0.0	1.0	0.0	1.0	2.9	0.0	9.7	0.0
	Agricultură	47.2	44.4	45.8	33.3	36.1	29.2	31.9	1.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.4	0.0	2.8	0.0	15.3	0.0
	Altele	77.3	72.7	54.5	54.5	63.6	59.1	63.6	0.0	4.5	0.0	0.0	0.0	4.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	48.7	43.7	46.8	38.4	35.4	36.1	38.0	0.8	0.4	0.0	0.4	0.4	0.4	0.0	0.4	0.0	1.1	0.0	10.3	1.1
	Mică	58.3	59.6	56.3	57.0	57.6	49.7	39.7	0.7	1.3	1.3	0.0	0.7	0.0	0.7	0.0	0.7	1.3	0.7	8.6	0.0

	Mijlocie	50.0	47.1	37.1	32.9	25.7	28.6	28.6	0.0	0.0	1.4	0.0	0.0	1.4	0.0	0.0	0.0	1.4	0.0	10.0	1.4
	Mare	58.7	54.3	45.7	45.7	37.0	50.0	50.0	0.0	0.0	0.0	2.2	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.2	0.0
Regiunea	Nord	46.5	37.2	33.7	29.1	32.6	22.1	29.1	0.0	0.0	0.0	0.0	1.2	1.2	0.0	0.0	0.0	1.2	0.0	12.8	1.2
	Centru	53.0	42.7	52.1	47.9	43.6	44.4	41.9	0.0	0.0	0.9	0.9	0.0	0.9	0.9	0.9	0.9	2.6	0.9	6.8	0.9
	Mun. Chişinău	55.7	57.1	49.8	46.9	41.4	43.2	39.6	0.7	1.1	0.7	0.4	0.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.4	0.0	8.1	0.7
	Sud	44.7	52.6	60.5	47.4	52.6	47.4	47.4	2.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.6	0.0	7.9	0.0
	Găgăuzia	43.8	31.2	37.5	25.0	18.8	37.5	18.8	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	25.0	0.0
Total		52.6	49.6	48.1	43.6	40.6	40.2	38.3	0.6	0.6	0.6	0.4	0.4	0.4	0.2	0.2	0.2	1.1	0.2	9.1	0.8

Q25 - Ce ar putea face compania dvs. în lupta cu corupția? (%)

		Să lucrăm cins și transparent	Să denunțăm corupția	Să respectăm legea	Să nu oferim mită	Responsabilitatea este a statului	Să prevenim	Să fim integri	Să organizăm instruirile angajaților	Nu putem face nimic	Să creștem salariile	Să digitalizăm relațiile cu statul	Să eficientizăm lucrul în cadrul companiei	Audit intern	Să mediatizăm	Să reducem birocratia	Să organizăm instruirile angajaților	Să raspundă fiecărui angajat	Să o prevenim	Nu ne confruntăm cu cazuri de corupție	Altceva	Nu știu
Domeniul de activitate	Comerț	35.4	27.1	26.0	27.1	10.4	9.4	5.2	7.3	3.1	0.0	0.0	1.0	4.2	2.1	1.0	0.0	1.0	1.0	8.3	7.3	6.2
	Servicii	32.6	34.8	34.8	25.8	7.9	9.0	6.7	7.9	4.5	4.5	0.0	5.6	0.0	3.4	2.2	1.1	1.1	0.0	6.7	6.7	1.1
	Transport și Comunicații	33.9	17.9	14.3	23.2	16.1	1.8	1.8	10.7	1.8	3.6	1.8	1.8	1.8	1.8	3.6	0.0	0.0	0.0	3.6	8.9	7.1
	Industrie/Construcții	37.8	32.4	36.5	23.0	17.6	2.7	9.5	2.7	4.1	10.8	1.4	2.7	4.1	1.4	0.0	0.0	0.0	0.0	4.1	6.8	1.4
	Agricultură	26.9	28.8	23.1	21.2	11.5	9.6	11.5	5.8	7.7	3.8	0.0	0.0	3.8	1.9	1.9	0.0	0.0	0.0	5.8	7.7	7.7
	Altele	29.4	52.9	41.2	17.6	11.8	23.5	17.7	11.8	0.0	0.0	0.0	11.8	0.0	0.0	0.0	5.9	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	33.2	33.2	29.1	25.6	11.1	5.5	8.5	6.0	4.5	3.0	1.0	4.5	2.0	2.5	1.5	0.5	0.5	0.0	6.0	8.5	6.5
	Mică	29.2	28.1	29.2	20.8	12.5	9.4	9.4	7.3	3.1	3.1	0.0	0.0	2.1	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	5.2	7.3	2.1
	Mijlocie	50.9	22.6	30.2	30.2	15.1	11.3	0.0	11.3	0.0	9.4	0.0	1.9	3.8	0.0	1.9	0.0	0.0	0.0	3.8	3.8	0.0
	Mare	22.2	27.8	22.2	16.7	13.9	8.3	5.6	5.6	8.3	5.6	0.0	2.8	5.6	5.6	2.8	2.8	2.8	2.8	8.3	2.8	2.8
Regiunea	Nord	37.0	17.8	31.5	24.7	13.7	12.3	8.2	5.5	5.5	4.1	0.0	2.7	2.7	1.4	1.4	0.0	0.0	0.0	8.2	4.1	9.6
	Centru	28.6	40.5	20.2	22.6	10.7	3.6	7.1	8.3	4.8	6.0	0.0	3.6	2.4	2.4	0.0	0.0	1.2	0.0	9.5	10.7	1.2
	Mun. Chișinău	36.9	26.2	30.8	27.2	13.3	5.1	6.7	7.7	2.6	3.6	1.0	3.1	2.6	1.5	2.1	0.5	0.5	0.5	3.6	6.2	3.1
	Sud	11.5	61.5	34.6	11.5	7.7	26.9	3.8	3.8	3.8	3.8	0.0	0.0	0.0	3.8	3.8	3.8	0.0	0.0	3.8	11.5	7.7
	Găgăuzia	50.0	16.7	16.7	0.0	0.0	0.0	33.3	0.0	16.7	0.0	0.0	0.0	16.7	16.7	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Total		44.8	35.7	31.0	25.8	15.6	8.9	7.6	7.3	4.2	4.2	0.3	3.4	2.6	2.1	1.8	0.5	0.5	0.3	6.0	7.3	4.7

Q26 - Compania pe care o reprezentați:

Are un Cod/Ghid intern de etică în afaceri? (%)

		Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	51.1	36.2	11.3	1.4
	Servicii	52.6	42.4	4.2	0.8
	Transport și Comunicații	52.6	41.9	4.1	1.4
	Industrie/Construcții	46.6	41.7	11.7	0.0
	Agricultură	51.4	36.1	11.1	1.4
	Altele	50.0	45.5	4.5	0.0
Mărimea companiei	Micro	57.8	34.2	8.0	0.0
	Mică	55.0	37.1	6.6	1.3
	Mijlocie	32.9	48.5	14.3	4.3
	Mare	23.9	67.4	8.7	0.0
Regiunea	Nord	48.9	39.5	11.6	0.0
	Centru	57.3	33.3	6.8	2.6
	Mun. Chișinău	50.6	42.1	6.6	0.7
	Sud	50.0	42.1	7.9	0.0
	Găgăuzia	18.8	43.7	37.5	0.0
Total		50.8	39.8	8.5	0.9

Q26 - Compania pe care o reprezentați:

Are proceduri prin care să fie prevenită și sancționată mita? (mită = situația în care angajații companiei dau sau primesc mită din exteriorul sau interiorul companiei pentru a obține contracte comerciale sau a face ceva ce intră în atribuțiile lor de serviciu sau ceva ilegal) (%)

		Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	70.2	22.0	6.4	1.4
	Servicii	72.1	24.6	2.5	0.8
	Transport și Comunicații	81.0	16.2	1.4	1.4
	Industrie/Construcții	69.9	27.2	2.9	0.0
	Agricultură	77.7	16.7	4.2	1.4
	Altele	59.1	40.9	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	78.3	19.0	2.7	0.0
	Mică	74.2	21.2	3.3	1.3
	Mijlocie	58.5	32.9	4.3	4.3
	Mare	56.5	34.8	8.7	0.0
Regiunea	Nord	72.1	22.1	5.8	0.0
	Centru	77.7	19.7	0.0	2.6
	Mun. Chișinău	70.0	24.9	4.4	0.7
	Sud	78.9	21.1	0.0	0.0
	Găgăuzia	68.7	18.8	12.5	0.0
Total		72.7	22.8	3.6	0.9

Q26 - Compania pe care o reprezentați:

Are proceduri prin care să fie prevenite conflictele de interese? (conflictul de interese = situația în care angajații au un interes personal într-o problemă de serviciu) (%)

		Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	65.2	28.4	5.0	1.4
	Servicii	66.2	32.2	0.8	0.8
	Transport și Comunicații	67.5	25.7	4.1	2.7
	Industrie/Construcții	62.2	35.9	1.9	0.0
	Agricultură	73.6	20.8	4.2	1.4
	Altele	54.6	40.9	4.5	0.0
Mărimea companiei	Micro	75.3	23.2	1.1	0.4
	Mică	64.3	29.8	4.6	1.3
	Mijlocie	47.1	45.7	2.9	4.3
	Mare	45.6	43.5	10.9	0.0
Regiunea	Nord	69.8	26.7	3.5	0.0
	Centru	71.7	24.8	0.9	2.6
	Mun. Chișinău	62.3	32.2	4.4	1.1
	Sud	63.2	36.8	0.0	0.0
	Găgăuzia	68.8	25.0	6.2	0.0
Total		65.9	29.8	3.2	1.1

Q26 - Compania pe care o reprezentați:

Are mecanisme interne prin care angajații pot sesiza actele ilegale cu respectarea confidențialității? (%)

		Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	56.8	37.6	3.5	2.1
	Servicii	61.9	33.9	3.4	0.8
	Transport și Comunicații	54.0	41.9	2.7	1.4
	Industrie/Construcții	50.4	44.7	4.9	0.0
	Agricultură	59.7	36.1	2.8	1.4
	Altele	40.9	54.6	4.5	0.0
Mărimea companiei	Micro	64.2	33.5	2.3	0.0
	Mică	58.3	35.1	4.6	2.0
	Mijlocie	31.4	58.6	5.7	4.3
	Mare	39.1	56.6	4.3	0.0
Regiunea	Nord	61.6	34.9	2.3	1.2
	Centru	61.5	32.5	3.4	2.6
	Mun. Chișinău	54.6	41.0	3.7	0.7
	Sud	42.1	57.9	0.0	0.0
	Găgăuzia	43.7	37.5	18.8	0.0
Total		56.1	39.2	3.6	1.1

Q26 - Compania pe care o reprezentați:

Stabilește în contractele de muncă cu angajații clauze pentru combaterea corupției, proceduri disciplinare și alte sancțiuni pentru încălcări ale acestor clauze, precum și beneficiile angajaților pentru respectarea lor? (%)

		Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	63.1	29.8	5.0	2.1
	Servicii	56.0	39.8	3.4	0.8
	Transport și Comunicații	64.9	32.4	0.0	2.7
	Industrie/Construcții	59.2	31.1	9.7	0.0
	Agricultură	54.2	36.1	8.3	1.4
	Altele	50.0	45.5	4.5	0.0
Mărimea companiei	Micro	65.0	30.8	3.8	0.4
	Mică	58.9	33.8	5.3	2.0
	Mijlocie	50.0	35.7	10.0	4.3
	Mare	41.3	52.2	6.5	0.0
Regiunea	Nord	57.0	33.7	8.1	1.2
	Centru	63.3	31.6	1.7	3.4
	Mun. Chișinău	59.0	35.5	4.8	0.7
	Sud	60.6	36.8	2.6	0.0
	Găgăuzia	43.8	25.0	31.2	0.0
Total		59.2	34.2	5.3	1.3

Q26 - Compania pe care o reprezentați:

Aplică norme de audit suficiente pentru a facilita prevenirea și descoperirea actelor de corupție? (%)

		Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	56.7	34.8	7.1	1.4
	Servicii	64.4	33.1	1.7	0.8
	Transport și Comunicații	62.1	32.4	4.1	1.4
	Industrie/Construcții	58.2	35.0	5.8	1.0
	Agricultură	51.4	38.9	6.9	2.8
	Altele	31.8	68.2	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	68.4	28.9	2.7	0.0
	Mică	56.3	32.5	8.6	2.6
	Mijlocie	38.6	51.4	5.7	4.3
	Mare	30.4	65.3	4.3	0.0
Regiunea	Nord	52.2	41.9	4.7	1.2
	Centru	60.6	34.2	2.6	2.6
	Mun. Chișinău	58.2	36.3	4.8	0.7
	Sud	65.8	31.6	0.0	2.6
	Găgăuzia	37.5	25.0	37.5	0.0
Total		57.8	36.0	4.9	1.3

Q26 - Compania pe care o reprezentați:

Include în contractele încheiate cu partenerii de afaceri dispoziții exprese privind combaterea corupției și eventualele consecințe pentru încălcările acestor dispoziții? (%)

		Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	68.1	24.1	7.1	0.7
	Servicii	68.7	27.1	3.4	0.8
	Transport și Comunicații	68.9	27.0	2.7	1.4
	Industrie/Construcții	67.0	27.2	5.8	0.0
	Agricultură	63.8	27.8	4.2	4.2
	Altele	50.0	45.5	4.5	0.0
Mărimea companiei	Micro	72.2	24.0	3.4	0.4
	Mică	67.5	23.2	7.3	2.0
	Mijlocie	55.7	37.1	4.3	2.9
	Mare	50.0	43.5	6.5	0.0
Regiunea	Nord	64.0	30.2	5.8	0.0
	Centru	67.5	26.5	3.4	2.6
	Mun. Chișinău	67.4	27.1	5.1	0.4
	Sud	71.1	26.3	0.0	2.6
	Găgăuzia	56.2	18.8	18.8	6.2
Total		66.8	27.2	4.9	1.1

Q26 - Compania pe care o reprezentați:

Face cunoscute propriile politici anticorupție potențialilor parteneri de afaceri și evaluează dacă aceștia au programe anticorupție eficiente? (%)

		Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	68.8	19.9	8.5	2.8
	Servicii	76.3	21.2	1.7	0.8
	Transport și Comunicații	71.6	24.3	2.7	1.4
	Industrie/Construcții	67.9	27.2	4.9	0.0
	Agricultură	56.9	29.2	9.7	4.2
	Altele	68.2	22.7	9.1	0.0
Mărimea companiei	Micro	72.2	22.1	4.9	0.8
	Mică	68.2	23.8	6.0	2.0
	Mijlocie	61.5	27.1	5.7	5.7
	Mare	65.2	26.1	8.7	0.0
Regiunea	Nord	65.1	27.9	7.0	0.0
	Centru	71.7	21.4	2.6	4.3
	Mun. Chișinău	70.8	23.4	5.1	0.7
	Sud	73.7	23.7	0.0	2.6
	Găgăuzia	31.2	18.8	43.8	6.2
Total		69.0	23.6	5.7	1.7

Q26 - Compania pe care o reprezentați:... Este membră a unei asociații, care are în programul său ca prioritate lupta cu corupția? (%)

		Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	86.5	7.1	4.3	2.1
	Servicii	90.7	6.8	1.7	0.8
	Transport și Comunicații	79.6	14.9	4.1	1.4
	Industrie/Construcții	89.3	6.8	3.9	0.0
	Agricultură	81.9	5.6	9.7	2.8
	Altele	77.3	18.2	4.5	0.0
Mărimea companiei	Micro	89.7	6.5	3.8	0.0
	Mică	84.8	7.9	5.3	2.0
	Mijlocie	82.9	10.0	1.4	5.7
	Mare	73.9	17.4	8.7	0.0
Regiunea	Nord	83.7	9.3	7.0	0.0
	Centru	88.9	6.0	1.7	3.4
	Mun. Chișinău	86.4	9.2	3.7	0.7
	Sud	89.5	7.9	0.0	2.6
	Găgăuzia	62.6	6.2	31.2	0.0
Total		86.1	8.3	4.3	1.3

Q27 - Cine ar trebui să monitorizeze implementarea normelor și procedurilor anticorupție din organizația dvs.? (%)

		Managemen tul organizației	O companie externă de audit și certificare	Asociația de business din ramură/Aso ciația patronală	Comisia internă de etică și integritate	Procuratur a	Ministerul	Statul	Nimeni	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	58.2	14.2	11.3	9.2	0.7	0.0	0.0	0.0	10.6	4.3
	Servicii	51.7	14.4	14.4	10.2	0.8	0.0	0.0	1.7	11.9	2.5
	Transport și Comunicații	56.8	13.5	14.9	6.8	0.0	0.0	1.4	2.7	8.1	4.1
	Industrie/Construcții	59.2	11.7	15.5	14.6	0.0	1.0	0.0	1.9	7.8	1.9
	Agricultură	58.3	16.7	9.7	8.3	0.0	0.0	0.0	0.0	13.9	5.6
	Altele	68.2	9.1	9.1	13.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	54.8	14.8	11.8	9.9	0.8	0.4	0.0	0.8	11.4	5.7
	Mică	56.3	11.9	14.6	8.6	0.0	0.0	0.7	2.6	11.9	0.7
	Mijlocie	67.1	7.1	11.4	11.4	0.0	0.0	0.0	0.0	4.3	1.4
	Mare	58.7	23.9	17.4	15.2	0.0	0.0	0.0	0.0	4.3	2.2
Regiunea	Nord	59.3	7.0	14.0	5.8	0.0	0.0	0.0	1.2	12.8	3.5
	Centru	47.0	16.2	16.2	13.7	0.9	0.9	0.0	0.0	12.8	5.1
	Mun. Chișinău	59.7	14.7	12.8	10.6	0.4	0.0	0.4	1.8	7.3	2.2
	Sud	71.1	15.8	2.6	5.3	0.0	0.0	0.0	0.0	7.9	2.6
	Găgăuzia	43.8	12.5	12.5	12.5	0.0	0.0	0.0	0.0	25.0	12.5
Total		57.2	13.8	13.0	10.2	0.4	0.2	0.2	1.1	10.0	3.4

Q28 - Credeți că existența unor norme și proceduri anticorupție ar fi utile pentru sectorul privat? (%)

		Da	Nu	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	78.7	12.8	8.5	0.0
	Servicii	81.3	13.6	5.1	0.0
	Transport și Comunicații	79.7	17.6	2.7	0.0
	Industrie/Construcții	80.5	13.6	4.9	1.0
	Agricultură	79.1	13.9	5.6	1.4
	Altele	81.8	9.1	9.1	0.0
Mărimea companiei	Micro	76.0	15.6	8.4	0.0
	Mică	81.5	14.6	2.6	1.3
	Mijlocie	87.2	7.1	5.7	0.0
	Mare	86.9	10.9	2.2	0.0
Regiunea	Nord	76.7	12.8	10.5	0.0
	Centru	88.0	9.4	2.6	0.0
	Mun. Chișinău	76.5	17.2	5.9	0.4
	Sud	84.2	5.3	7.9	2.6
	Găgăuzia	87.5	12.5	0.0	0.0
Total		80.0	13.8	5.8	0.4

Q29 - În cadrul companiei pe care o reprezentați:

A avut loc în ultimul an (2023) cel puțin un curs pentru angajați sau manageri privind lupta anticorupție? (%)

		Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	92.2	6.4	0.7	0.7
	Servicii	85.6	13.6	0.8	0.0
	Transport și Comunicații	85.0	12.2	1.4	1.4
	Industrie/Construcții	83.5	14.6	1.9	0.0
	Agricultură	86.1	6.9	4.2	2.8
	Altele	68.2	31.8	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	89.3	9.9	0.8	0.0
	Mică	88.8	7.9	2.6	0.7
	Mijlocie	78.6	17.1	1.4	2.9
	Mare	71.7	23.9	2.2	2.2
Regiunea	Nord	83.7	16.3	0.0	0.0
	Centru	86.3	11.1	0.9	1.7
	Mun. Chișinău	87.6	9.9	1.8	0.7
	Sud	84.2	13.2	2.6	0.0
	Găgăuzia	81.3	12.5	6.2	0.0
Total		86.2	11.5	1.5	0.8

Q29 - În cadrul companiei pe care o reprezentați:... Membrii echipei dvs. sunt interesați să participe la cursuri, seminare și conferințe privind lupta anticorupție? (%)

		Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	61.0	27.7	10.6	0.7
	Servicii	50.0	43.2	6.8	0.0
	Transport și Comunicații	52.6	25.7	20.3	1.4
	Industrie/Construcții	53.4	35.9	10.7	0.0
	Agricultură	41.6	40.3	15.3	2.8
	Altele	40.9	50.0	9.1	0.0
Mărimea companiei	Micro	57.8	31.9	10.3	0.0
	Mică	49.0	34.4	15.9	0.7
	Mijlocie	44.3	45.7	7.1	2.9
	Mare	45.7	39.1	13.0	2.2
Regiunea	Nord	40.7	39.5	19.8	0.0
	Centru	55.5	36.8	6.0	1.7
	Mun. Chișinău	55.3	32.6	11.4	0.7
	Sud	52.6	42.1	5.3	0.0
	Găgăuzia	43.8	25.0	31.2	0.0
Total		52.4	35.1	11.7	0.8

Q30 - Sunt făcute publice informațiile și rapoartele privind următoarele activități ale companiei: (%)

		Participarea la achizițiile publice	Proiectele sociale ale companiei	Parteneriatele publice-private	Cheltuielile pentru sponsorizări	Cheltuielile realizate în calitate de contribuții politice	Niciuna dintre variante	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	12.1	14.2	11.3	10.6	6.4	74.5	0.7	1.4
	Servicii	15.3	16.1	14.4	7.6	6.8	71.2	2.5	0.8
	Transport și Comunicații	23.0	18.9	14.9	10.8	9.5	66.2	0.0	1.4
	Industrie/Construcții	27.2	14.6	16.5	17.5	6.8	60.2	1.0	1.9
	Agricultură	15.3	18.1	13.9	8.3	5.6	66.7	4.2	2.8
	Altele	31.8	27.3	22.7	22.7	18.2	54.5	0.0	0.0
Mărimea companiei	Micro	12.2	9.5	9.1	5.3	4.9	79.5	1.1	0.4
	Mică	18.5	21.2	16.6	9.9	7.3	64.9	2.0	2.6
	Mijlocie	27.1	25.7	20.0	24.3	10.0	50.0	1.4	4.3
	Mare	41.3	26.1	28.3	32.6	17.4	39.1	2.2	0.0
Regiunea	Nord	23.3	15.1	12.8	9.3	1.2	66.3	1.2	0.0
	Centru	17.9	15.4	16.2	13.7	9.4	69.2	0.9	3.4
	Mun. Chișinău	18.7	16.8	14.7	11.7	8.4	68.5	1.5	0.4
	Sud	13.2	18.4	13.2	7.9	7.9	68.4	2.6	2.6
	Găgăuzia	6.2	18.8	6.2	12.5	6.2	56.2	6.2	12.5

Total		18.5	16.4	14.3	11.5	7.4	67.9	1.5	1.5
-------	--	------	------	------	------	-----	------	-----	-----

Q31 - Compania s-a alăturat și participă la inițiativele anticorupție colective sau la nivel sectorial? (%)

		Nu	Da	Nu știu	Nu răspund
Domeniul de activitate	Comerț	90.8	6.4	2.8	0.0
	Servicii	85.6	13.6	0.8	0.0
	Transport și Comunicații	86.4	6.8	6.8	0.0
	Industrie/Construcții	84.5	12.6	1.9	1.0
	Agricultură	88.8	2.8	4.2	4.2
	Altele	72.8	22.7	4.5	0.0
Mărimea companiei	Micro	90.5	8.4	1.1	0.0
	Mică	87.4	6.6	5.3	0.7
	Mijlocie	81.3	12.9	2.9	2.9
	Mare	71.7	19.6	6.5	2.2
Regiunea	Nord	84.9	12.8	2.3	0.0
	Centru	82.9	12.0	3.4	1.7
	Mun. Chișinău	89.0	7.7	2.9	0.4
	Sud	89.5	7.9	0.0	2.6
	Găgăuzia	81.3	6.2	12.5	0.0
Total		86.8	9.4	3.0	0.8

Q32 - La care din următoarele organizații compania dvs. apelează pentru obținerea informațiilor și asistenței privind prevenirea, combaterea și denunțarea practicilor de corupție în afaceri? (%)

		Camer a de comerț și industri e	Asociaț iile de busine ss/patr onale	Organi zațiile neguve rnamen tale	Centru l Națion al Antico rupție	Poliție	Juriști	Inspec toratul fiscal	Ne inform ăm singuri	Comp anii privat e	Presă	Admin istrați a Zonei Ecomi ce libere	Altele	Niciuna dintre variant e	Nu știu	Nu răspu nd
Domeniul de activitate	Comerț	11.3	7.8	2.8	0.7	1.4	0.7	0.0	0.7	0.7	0.0	0.0	0.0	71.6	5.7	1.4
	Servicii	11.9	10.2	10.2	4.2	0.0	0.0	0.8	0.8	0.8	0.0	0.0	1.7	62.7	1.7	0.0
	Transport și Comunicații	2.7	13.5	2.7	0.0	0.0	1.4	1.4	0.0	1.4	1.4	0.0	0.0	74.3	0.0	4.1
	Industrie/Construcții	16.5	7.8	1.9	0.0	1.0	1.9	1.0	0.0	0.0	0.0	1.0	1.0	66.0	4.9	0.0
	Agricultură	9.7	8.3	4.2	1.4	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	70.8	6.9	2.8
	Altele	13.6	9.1	9.1	0.0	4.5	0.0	0.0	4.5	0.0	0.0	0.0	0.0	50.0	9.1	0.0
Mărimea companiei	Micro	9.5	7.2	5.3	2.3	0.8	0.0	1.1	0.8	0.4	0.0	0.0	0.8	72.6	2.7	0.0
	Mică	10.6	11.3	4.6	0.7	0.0	1.3	0.0	0.0	0.7	0.7	0.7	0.0	66.2	5.3	2.6
	Mijlocie	12.9	10.0	4.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.4	0.0	0.0	1.4	62.9	4.3	4.3
	Mare	19.6	13.0	2.2	0.0	4.3	4.3	0.0	2.2	0.0	0.0	0.0	0.0	54.3	8.7	0.0
Regiunea	Nord	22.1	7.0	4.7	1.2	1.2	0.0	2.3	1.2	1.2	0.0	0.0	0.0	55.8	7.0	0.0
	Centru	6.8	6.0	3.4	4.3	0.9	0.9	0.0	0.9	0.0	0.0	0.9	0.0	70.9	3.4	2.6
	Mun. Chișinău	9.5	11.7	5.9	0.0	0.7	1.1	0.4	0.4	0.7	0.4	0.0	0.7	70.0	2.9	0.7
	Sud	7.9	5.3	2.6	2.6	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.6	73.7	2.6	5.3
	Găgăuzia	18.8	12.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	62.5	18.8	0.0

Total		11.1	9.2	4.7	1.3	0.8	0.8	0.6	0.6	0.6	0.2	0.2	0.6	67.9	4.2	1.3
-------	--	------	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	------	-----	-----